سنڌي درسي ڪتاب

ڀاڱو ٽيون

ڊاڪٽر غلام علي الانا

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد، سنڌ.

غيرمادري زبان وارن آفيسرن/ ملازمن لاءِ سنڌي سکيا جو ڪتاب
سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي نصاب ۽ منظوريءَ مطابق تيار ڪيل

سنڌي درسي ڪتاب

(ٻيو ڀاڱو)

مصنف:
ڊاڪٽر غلام علي الانا

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد، سنڌ
1421/ 2000ع

اداري جا سڀ حق ۽ واسطا قائم

ڪتاب: سنڌي درسي ڪتاب: (ٻيو ڀاڱو)
مصنف: پروفيسر ڊاڪٽر غلام علي الانا
ڇاپو: پهريون
تعداد: هڪ هزار
سال: آڪٽوبر، 2000ع
ڇپائيندڙ: سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد، سنڌ
ڇپيندڙ: ميسرس پاڪيزه پرنٽرس، حيدرآباد
پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
ملهه: 80 روپيا

ملڻ جا هنڌ:

- سنڌي ٻوليءَ جو بااختيار ادارو، حيدرآباد، سنڌ
- شاهه لطيف ڪتاب گهر، گاڏي کاتو، حيدرآباد، سنڌ
- ڪاٺياواڙ بڪ اسٽور، اردو بازار، ڪراچي، سنڌ
- عزيز ڪتاب گهر، بندر روڊ، سکر، سنڌ

Name of Book: Sindhi Darsi Kitab (part II)
Author: Prof: Dr. Ghulam Ali Allana
Published by: Sindhi Language Authority, Hyderabad, Sindh
Printed by: M/s Pakeeza Printers, Hyderabad, Sindh
First Edition: © October, 2000
Price: Rs: 80
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

هي ڪتاب، سنڌي لئنگئيج اٿارٽيءَ جي سيڪريٽري، تاج جويو، حيدرآباد مان ڇپائي، اٿارٽيءَ جي آفيس، نئشنل هاءِ وي، حيدرآباد سنڌ، مان پڌرو ڪيو.

يونٽن ۽ سبقن جي فهرست

يونٽ نمبر	سبق نمبر ۽ عنوان	صفحا

ناشر طرفان 19

مقدمو 21

يونٽ پهريون

سبق پهريون

1. سنڌي زبان جي حروف تهجي 25
2. سنڌي ۽ اردوءَ جا مشترڪ حروف (اکرَ) 25
3. سنڌيءَ ۾ مختلف تحرير وارا حروف (اکرَ)٠ 26
4. خالص سنڌي آوازن لاءِ حروف (اکر) 26
5. مشترڪ ۽ خالص سنڌي آوازن لاءِ اکر 27

(i) اردو ۽ سنڌيءَجا مشترڪ حروف (اکر) 27

(ii) خالص سنڌي آوازن لاءِ اکر 28

سبق ٻيون

خالي جايون پُر ڪرڻ 29

سبق ٽيون

(i) واحد ۽ جمع صورتون ڌار ڪرڻ 31

(ii) واحد صورتن مان جمع صورتون ٺاهڻ 31

(iii) جمع صورتن مان واحد صورتون ٺاهڻ 31

(IV) مذڪر ۽ مؤنث صورتون ڌار ڪرڻ 31

(V) مذڪر صورتن مان مؤنث، ۽ مؤنث صورتن مان مذڪر صورتون ٺاهڻ 31

سبق چوٿون

(1) رشتيدارن لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 32
(2) رشتيدارن لاءِ مناسب جوڙ چونڊي خالي جايون ڀَر ڪرڻ 33

يونٽ ٻيون

سبق پهريون

(الف) لباس / پوشاڪ جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 34
(ب) گهرو سامان جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 35
(ت) ڀاڄين، ميون ۽ اناج جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 37
(ث) مٺاين جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 41
(ج) ميون، ڀاڄين، اناج، مٺاين، کاڌن ۽ طعامن توڙي ٻين شين لاءِ ڏنل لفظن کي ڌار ڌار خانن ۾ ورهائڻ 42
(ح) بدن جي عضون جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 43
(خ) زيورن جي تصورن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 47
(د) جانورن جي تصوِيرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين لکڻ 48
(ر) پکين جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 51
(ز) جيوَن ۽ جنترن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 54
(س) پکين ۽ جانورن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 56
(ش) ماڳن ۽ رهائشي هنڌن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 57
(ص) مڇين جي قسمن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 59
(ض) جانورن، پکين، جيون، جنترن ۽ مڇين لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي خانن ۾ ورهائڻ 60
(ط) جانورن جي نالن کي ڌار ڌار خانن ۾ ورهائڻ 61
(ظ) پيشہ ورن، ڪاريگرن ۽ ٻورهيتن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 62
(ع) پيشہ ورن / هنرن لاءِ مقرر پيشي لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا موزون لفظ خالي

جاين ۾ لکڻ 66

(غ) روزانہ استعمال جي شين / سامان جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 67

(ف) راڳ جي سازن جي تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 71

(ق) تصويرن جي سامهون سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ ڀَر ڪرڻ 73

(ڪ) رنگن جي تصويرن ۽ ليکن جي سامهون، سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ ڀَر ڪرڻ 77

يونٽ ٽيون

سبق پهريون

(الف) اسمن جي لاءِ اجتماعي لفظن (Collective nouns) لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 80

(ب) اسمن جي آوازن لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ خالي جاين ۾ لکڻ 80

سبق ٻيون

(الف) لفظن جا ضد يعني اُبتڙ لفظ لکڻ 82

(ب) لفظن جون اهڙيون جوڙيون ٺاهڻ، جيڪي هڪ ٻئي جو ضد يعني اُبتڙ هجن 83

سبق ٽيون

(الف) لفظن جون اعرابون بدلائي ٻيا ٻيا لفظ ٺاهڻ 84

(ب) هڪ جهڙن اُچارن وارن لفظن جون الڳ الڳ معنائون لکڻ 85

(ت) ليڪ ڏنل لفظن جا ضد خالي جاين ۾ لکڻ 85

(ث) ڏنگين مان لفظ چونڊي جملن جا خال ڀرڻ 86

(د) حالتن جي ڦيرن کي خيال ۾ رکي جملن ۾ اسمن جي صحيح صورت تي نشان ڏيڻ 86

(ر) حالتن جي ڦيري کي خيال ۾ رکي، صحيح صورتن تي نشان ڏيڻ 87

(ز) حالتن جي ڦيرن کي خيال ۾ رکي خالي جايون ڀرڻ 88

(س) حالتن جي مناسبت سان جملن ۾ درست لفظن تي نشان ڏيڻ 89

يونٽ چوٿون

سبق پهريون

(الف) جملن ۾ ضمير ڪم آڻي خالي جايون پرڻ 90
(ب) جملن ۾ ضمير ڪم آڻي خالي جايون پرڻ 90
(ت) جملن ۾ ضمير ڪم آڻي خالي جايون پرڻ 91
(ث) جملن ۾ حالتن جي لحاظ کان ضميرن جي درست صيغن تي نشان ڏيڻ 91

سبق ٻيون

(الف) حالتن کي خيال ۾ رکي ضميرن جي درست صيغن تي نشان ڏيڻ 92
(ب) ڏنگين مان ضمير چونڊي خالي جايون پرڻ 93

سبق ٽيون

(الف) خانن مان لفظ چونڊي، گهٽي ۾ گهٽا جملا ٺاهڻ 94
(ب) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ 94
(ت) خانن مان لفظ چونڊي گهٽي ۾ گهٽا جملا ٺاهڻ 95

سبق چوٿون

(الف) ڏنگين مان ڪي ٻه ضمير موصول ۽ جواب موصول چونڊي جملن ۾ خالي جايون پرڻ 96
(ب) ضمير موصول ۽ جواب موصول ڪم آڻي جملن ۾ خالي جايون پرڻ 97
(ت) جملن ۾ ضمير ڪم آڻي، خالي جايون پرڻ 97
(ث) ڏنگين مان ضمير چونڊي، ڏنل جملن جي ٻن ٻن جوڙين مان هڪ هڪ جملو ٺاهڻ 98
(د) جملن کي عدد جمع جي صيغي ۾ بدلائڻ 98
(ر) جملن ۾ ضمير ڪم آڻي خال پرڻ 99
(س) حالتن مطابق هر ضمير جي صحيح صيغي تي نشان ڏيڻ 99

يونٽ پنجون

سبق پهريون

(الف) ڏنگيءَ مان حرف جر چونڊي، جملن ۾ خال ڀرڻ — 100
(ب) جملا درست ڪرڻ — 100
(ت) حرف جر ڪم آڻي، خالي جايون ڀرڻ — 101
(ث) جملن ۾ حرف جر ڪم آڻي خالي جايون ڀرڻ — 101
(ج) جملن ۾ حرف جر ڪم آڻي خالي جايون ڀرڻ — 102
(ح) جملن ۾ حرف جر ڪم آڻي خالي جايون ڀرڻ — 102
(خ) حرف جر ڪم آڻي جملن ۾ خالي جايون ڀرڻ — 103
(د) جملن ۾ صحيح حرف جر تي (✔) نشان ڏيڻ — 103
(ر) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ — 103

يونٽ ڇهون

سبق پهريون

(الف) خاني مان لفظ چونڊي جملن ۾ خالي جايون ڀرڻ — 104
(ب) ڏنل صفتون عدد قطاريءَ ۾ تبديل ڪرڻ — 104
(ت) درست لفظن تي نشان ڏيڻ — 105
(ث) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا ڦيرائڻ — 105
(ج) ڪيترا لفظ استعمال ڪري سوالي جملا ٺاهڻ — 105
(ح) جملن ۾ صفت جي درست استعمال تي نشان ڏيو — 106
(خ) صفتن جي مثالن کي، جملن ۾ خالي ڇڏيل جاين ۾ ڪم آڻڻ — 106
(د) صحيح لفظن تي نشان ڏيڻ — 106

سبق ٻيون

(الف) جملن ۾ صفتن ۽ ضميرن جي درست استعمال تي (✔) نشان ڏيڻ — 107
(ب) شڪلين ۽ انگن جي جُزن لاءِ، سنڌي ٻوليءَ جا لفظ لکڻ — 107
(ت) ڏنگين مان لفظ چونڊي، جملن ۾ خالي جايون ڀرڻ — 108
(ث) جملن ۾ ڇڏيل خالي جاين ۾ لفظ ڪم آڻڻ — 108

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان	يونٽ نمبر
	سبق ٽيون	
109	(الف) خانن مان لفظ ڪٽي جملا ٺاهڻ	
109	(ب) خانن مان لفظ ڪٽي جملا ٺاهڻ	
110	(ت) ڏنگين ۾ ڏنل صفتون ڪم آڻي، جملن ۾ خال ڀرڻ	
110	(ث) اڳياڙيون ۽ پڇاڙيون ملائي، نوان لفظ ٺاهڻ	

يونٽ ستون

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان
	سبق پهريون
111	ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا لکڻ
	سبق ٻيون
112	(الف) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ
112	(ب) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ
113	(ت) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ
113	(ث) خانن مان لفظ چونڊي، جملن ۾ خال ڀرڻ
114	(ج) ڏنگين مان لفظ چونڊي، جملن ۾ خال ڀرڻ

يونٽ اٺون

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان
	سبق پهريون
115	(الف) جملن ۾ مناسب لفظن تي (✔) نشان ڏيڻ
115	(ب) ڏنگين مان موزون لفظ چونڊي، جملن ۾ خال ڀرڻ
116	(ت) ڏنگين مان لفظ چونڊي جملن ۾ خال ڀرڻ
116	(ث) ڏنگين مان فعل چونڊي جملن ۾ خال ڀرڻ
117	(ج) جملن ۾ صحيح لفظ تي (✔) نشان لڳائڻ
118	(ح) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، جملن ۾ خال ڀرڻ
118	(خ) حاصل مصدرن جا بنياد / ڌاتو (امري مادا) ضمير حاضر واحد ۽ ضمير حاضر، جمع جي صورتن ۾ لکڻ
118	(د) جملن کي جمع جي صيغي ۾ بدلائڻ
118	(ر) موزون ضمير ڪم آڻي، جملن ۾ خال ڀرڻ

يونٽ نائون

سبق پهريون

(الف) ڌاتن مان حاصل مصدر ٺاهڻ 119
(ب) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، جملن ۾ خال پرڻ 119
(ت) جملن ۾ درست لفظن تي (✔) نشان ڏيڻ 119
(ث) ڏنل فعلن مان فعل متعدي يا فعل لازمي ٺاهڻ 120
(د) جملن ڪي فعل متعدي ۽ متعدي بالواسطه ۾ تبديل ڪرڻ 120

سبق ٻيون

(الف) جملن ۾ اسم حاليه ڪم آڻڻ 121
(ب) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب، جملن ۾ خال پرڻ 121
(ت) ڏنل ڌاتن / ماده (مصدر) مان ڌار ڌار ڪردنت ٺاهڻ 121
(ث) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملن ۾ تبديلي آڻڻ 122
(د) فعل ڪم آڻي جملن ۾ خال پرڻ 122
(ر) نموني طور ڏنل جملي موجب، ٻيا جملا ٺاهڻ 122
(ز) جملن ۾ مناسب لفظ تي (✔) نشان ڏيڻ 123
(س) فعل ڪم آڻي، جملن ۾ خال پرڻ 123

سبق ٽيون

(الف) خانن مان لفظ چونڊي گهڻي ۾ گهڻا جملا ٺاهڻ 124
(ب) خانن مان لفظ چونڊي گهڻي ۾ گهڻا جملا ٺاهڻ 124

يونٽ ڏهون

سبق پهريون

(الف) تو/ ٿا/ ٿي/ٿيون مان مناسب لفظ چونڊي، جملن ۾ خال پرڻ 125
(ب) ڏنل خاڪي ۾ زمانن جي جدا جدا خالي جاين تي، زمانن جي ڦيرن ۽ گردانن مطابق صحيح جملا ٺاهڻ 125
(ت) ڏنل خاڪي ۾، هر زمان واري خاني هيٺ، خالي خاني ۾ جملا ٺاهي لکڻ 126
(ث) ڏنل خاڪي ۾ جملا بدلائي هر زمان مطابق صحيح جملا لکڻ 127

سبق ٻيون

(الف) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب، جملا بدلائڻ 128

(ب) مددي فعل ڪم آڻي، جملا مڪمل ڪرڻ 129

(ت) جملن ۾ خالي جاين ۾/ ٻيو/ ٻيا/ ٻيئي ۽ ٻيئيون / مان ڪوبہ لفظ ملائي،
جملا مڪمل ڪرڻ 129

سبق ٽيون

(الف) جملن ۾ درست فعل تي (✔) نشان ڏيڻ 130

(ب) ڏنگين ۾ ڏنل حاصل مصدرن جي مدد سان جملن ۾ خالي جايون ڀرڻ 131

(ت) درست فعل تي (✔) نشان ڏيڻ 131

(ث) ڏنگين مان لفظ چونڊي ڏنل هدايتن موجب جملا ٺاهڻ 131

(د) فعل سان واسطو رکندڙ مناسب ضميرن تي (✔) نشان ڏيڻ 132

(ر) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا نئين سر لکڻ 132

سبق چوٿون

(الف) مددي فعل ڪم آڻي، جملن ۾ خال ڀرڻ 133

(ب) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملن ۾ خال ڀرڻ 133

يونٽ يارهون

ضمير متصل جو مطالعو

سبق پهريون

(الف) متصل ضميرن جون پڇاڙيون ياد ڪرڻ 135

(ب) خال ڀرڻ 135

(ت) ليڪ ڏنل لفظن لاءِ ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکڻ 136

(ث) درست لفظن تي (✔)نشان ڏيڻ 137

(د) ڏنگين مان لفظ چونڊي، ليڪ ڏنل فقري لاءِ درست متصل ضمير ڪم آڻڻ 137

سبق ٻيون

(الف) حرف جر سان ڪم ايندڙ ضميري پڇاڙيون / ضمير متصل ڪم آڻي، خالي
جايون ڀرڻ 138

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان	يونٽ نمبر
139	(ب) حرف جر ۽ ضمير خالص جي روشنيءَ ۾ ضمير متصل ملائڻ	
140	(ت) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، جملا بدلائڻ	
140	(ث) درست ضمير متصل تي (✔) نشان ڏيو	
140	(ج) ليک ڏنل لفظن لاءِ ضمير متصل ڪم آڻڻ	

سبق ٽيون

فعلن سان ضمير متصل جو استعمال

141	(الف) خال ڀرڻ	
141	(ب) ليک ڏنل لفظن جي بدران ضمير متصل ڪم آڻڻ	
142	(ت) ضمير متصل ڪم آڻي جملا مٽائڻ	
142	(ث) جملن ۾ ضمير متصل جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻڻ	
142	(د) ڏنگين مان فعل چونڊي، جملن ۾ خال ڀريو	
143	(ر) جملن ۾ ضمير خالص جي بدران ضمير متصل ڪم آڻڻ	
143	(س) جملن ۾ ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکڻ	

سبق چوٿون

ٻٽن (ڊُهرن) متصل ضميرن جو استعمال

144	(الف) ٻٽا ضمير متصل ڪم آڻي، خال ڀرڻ	
144	(ب) ضمير متصل ڪم آڻي جملا نئين سر لکڻ	
145	(ت) ليک ڏنل ضمير جي بدران جملي ۾ ضمير متصل ڪم آڻڻ	
145	(ث) متصل ضميرن جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکڻ	
145	(ج) جملن ۾ حرف جرن سان ضمير متصل ڪم آڻي، جملا نئين سر لکڻ	
146	(ح) خانن مان واسطيدار لفظ چونڊي ضمير خالص ۽ متبادل متصل ضمير لکڻ	

سبق پنجون

147	(الف) جملن ۾ ضمير متصل ڪم آڻي، جملن کي نئين سر لکڻ ۽ زمانن جا گردان بدلائڻ	
148	(ب) جملن ۾ ضمير متصل ڪم آڻي، زمانن جا گردان بدلائڻ	
149	(ت) جملن ۾ ضمير متصل جي جاءِ تي، ضمير خالص ڪم آڻي فعلن جا گردان ڦيرائڻ	
151	(ث) جملن ۾ متصل ضميرن جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻڻ	

يونٽ ٻارهون

سبق پهريون

(الف) حروف عطف ڪم آڻي، جملا ملائڻ 152
(ب) 'جڏهن' ۽ 'تڏهن' ڪم آڻي جملا ملائڻ 152
(ت) 'جي' ۽ 'تي' ڪم آڻي جملا ملائڻ 153
(ث) 'جيتوڻيڪ' ۽ 'تڏهن به' ڪم آڻي جملا ملائڻ 153
(ج) عدد جمع جي صيغي ۾ جملا ڦيرائڻ 153
(ح) 'جو'، 'سو'، 'جا'، 'سا'، 'سي'، 'جتهن'، 'تنهن'، لفظ ڪم آڻي جملن ۾ خال ڀرڻ 154
(خ) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلائڻ 154

سبق ٻيون

حرف ندا

(الف) جملا پڙهڻ ۽ ياد رکڻ 155

يونٽ ٽيرهون

سبق پهريون

علم صرف

(الف) مفرد لفظن (ڌاتن) سان اڳياڙيون (Prefixes) يا پڇاڙيون (Suffixes) ملائي نوان لفظ ٺاهڻ 156
(ب) ڏنل اڳياڙين جي مدد سان نوان لفظ ٺاهڻ 156
(ت) ڏنل پڇاڙين جي مدد سان نوان لفظ ٺاهڻ 156
(ث) ڏنل لفظن مان اڳياڙيون ۽ پڇاڙيون ڌار ڪري انهن جا ڌاتو (مادا) لکڻ 156

سبق ٻيون

(الف) اسمن مان فعل ٺاهڻ 157
(ب) ڏنل ڌاتن اسم ٺاهڻ ۽ اسمن مان صفتون، ۽ صفتن مان اسم ٺاهڻ 157
(ت) ڏنل اسمن مان اسم فاعل، ۽ اسم فاعلن مان فعل ٺاهڻ 157
(ث) ڏنل اسمن مان صفتون ۽ صفتن مان اسم ٺاهڻ 157

يونٽ نمبر	سبق نمبر ۽ عنوان	صفحا
	(ج) ڏنل اسمن جا اسم تصغير ٺاهڻ	157
	(ح) لفظن مان مفرد، مرتب ۽ مرڪب لفظ الڳ الڳ ڪرڻ	158
	(خ) ڏنل لفظن کي سندن ساخت موجب ڌار ڌار ڪرڻ	158
	(د) ڏنگين ۾ ڏنل اِشارن موجب جملا ٺيرائڻ	158
	(ر) ڏنل جملن ۾ فعلن کي مرڪب فعلن ۾ تبديل ڪرڻ	158
	(س) ڏنگين مان لفظ چونڊي، خالي جايون ڀرڻ ۽ مرڪب فعل ٺاهڻ	159
	سبق ٽيون	
	(الف) لفظن جون تڪراري (Reduplicated) صورتون يعني ٻٽا لفظ جوڙڻ	160
	(ب) تڪراري (ٻٽن) لفظن کي مڪمل ۽ جزوي تڪرار وارن قسمن موجب ڌار ڪرڻ	160
	(ت) ڏنل جملن ۾ لغوي ۽ وياڪرڻي فرق سمجهائڻ	160

يونٽ چوڏهون

سبق پهريون

علم نحو

(الف) ڏنگين مان لفظ ڪم آڻي، خال ڀرڻ	161
(ب) ڏنل جملن کي ناڪاري / انڪاري جملن ۾ بدلائڻ	161
(ت) 'ڪانهي'، 'ڪونهي'، 'ڪانهن' ۽ 'ڪونهن' لفظ ڪم آڻي ڏنل جملا انڪاري جملن ۾ بدلائڻ	162
(ث) درست لفظن تي (✔) نشان ڏيڻ	162
سبق ٻيون	
(الف) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلائڻ	163
(ب) 'ڇا'، 'ڪير'، 'ڪير'، 'ڪهڙو'، 'ڪهڙا'، 'ڪنهن' ڪم آڻي سوالي جملا ٺاهڻ	163
(ت) 'ڪيترا'، 'ڪيتريون'، 'ڪنهن'، 'ڪهڙو' ۽ 'ڪهڙي' استعمال ڪري سوالي جملا ٺاهڻ	164
(ث) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلائڻ	164
(ج) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلائڻ	164
(ح) جهيلار ڇا آهي؟ جهيلار جي حوالي سان جملن جي معنيٰ ۽ مفهوم جا مثال ڏيڻ	165

يونٽ نمبر	سبق نمبر ۽ عنوان	صفحا
	(خ) ڏنل خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ	165
	(د) ڏنل خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهڻ	166
	(ر) 'ڪهڙو'، 'ڪيترو'، 'ڪير'، 'ڪيئن'، 'ڇا' ۽ 'ڇو' لفظ ڪم آڻي، سوالي، سوالي انڪاري ۽ عجب وارا جملا ٺاهڻ	166

يونٽ پندرهون

سبق پهريون

	(الف) اصطلاحن جي سمجهاڻي ڏيڻ ۽ جملن ۾ ڪم آڻڻ	167
	(ب) ڏنل هدايتن موجب اصطلاح لکڻ	167
	(ت) سنڌي پهاڪا ۽ انهن جو مقصد لکڻ	167

يونٽ سورهون

سبق پهريون

جملن جا قسم

	(الف) ڏنگين مان لفظ چونڊي مرتب جملا ٺاهڻ	168
	(ب) ڏنگين مان لفظ چونڊي خال ڀرڻ	169
	(ت) حرف جملو (حروف عطف) ۽ 'يا' ، 'پر' ڪم آڻي جملن مان هڪ مرڪب جملو ٺاهڻ	169

يونٽ سترهون

سبق پهريون

	(الف) ڏنل جملن ۾ درستيون ڪري جملا نئين سر لکڻ	170
	(ب) ڏنل لفظن کي جملي جي ترتيب موجب ٺاهي، درست ڪري لکڻ	170
	(ت) سنڌي ٻوليءَ جي نحوي اصولن موجب لفظن کي ترتيب ڏيئي جملا درست ڪري لکڻ	171
	(ث) ڏنل لفظ ترتيب وار چونڊي، جملا ٺاهي لکڻ	172
	(ج) لفظن کي اهڙي سٽاءَ موجب ٺاهي رکڻ، جو انهن مان معنيٰ دار جملا ٺهي سگهن	172

يونٽ نمبر	سبق نمبر ۽ عنوان	صفحا

يونٽ ارڙهون

سبق پهريون

فعلي مصدرن تي مشتمل شڪلين کي سامهون رکي جملا ٺاهڻ 173

سبق ٻيون

(الف) تصوير سجائڻ ۽ جواب لکڻ 174

(ب) لفظن کي ، سمجهڻ ۽ انهن جي وضاحت ڪرڻ 174

سبق ٽيون

تصويرون سڃاڻڻ ۽ پڙهڻ 175

سبق چوٿون

(الف) تصويرن جي مدد سان جواب ڏيڻ 176

(ب) خال ڀرڻ 177

(ت) ڏنل لفظ پنهنجن جملن ۾ ڪم آڻڻ 177

سبق پنجون

تصويرن جي مدد سان جواب ڏيڻ 178

سبق ڇهون

تصويرن جي مدد سان جواب ڏيڻ 180

سبق ستون

تصويرن جي مدد سان جواب لکڻ 181

سبق اٺون

تصويرن جي مدد سان جواب لکڻ 183

سبق نائون

تصويرن جي مدد سان جواب لکڻ 184

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان	يونٽ نمبر
	سبق ڏهون	
185	(الف) تصويرن جي مدد سان جواب لکڻ	
185	(ب) تصوير جي باري ۾ پندرهن جملا لکڻ	
	سبق يارهون	
186	تصويرن جي مدد سان جملا لکڻ	
	سبق ٻارهون	
188	تصويرن جي مدد سان جملا لکڻ	
	سبق تيرهون	
190	(الف) تصويرن جي مدد سان جملا لکڻ	
191	(ب) رنگ سيجاڻو	
	سبق چوڏهون	
192	تصويرن جي مدد سان جملا لکڻ	
	سبق پندرهون	
193	تصويرن جي مدد سان سوالن جا جواب لکڻ	
	سبق سورهون	
195	(الف) تصويرن جي مدد سان سوالن جا جواب لکڻ	
195	(ب) ڏنل لفظن جا جمع ۽ واحد لکو	
195	(ت) ڏنل تصوير جي مدد سان ماڊرن گهر تي مضمون لکڻ.	
	سبق سترهون	
196	تصويرن جي مدد سان معلومات حاصل ڪريو ۽ مڪالمو پڙهو.	

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان	يونٽ نمبر
		يونٽ اوڻيهون
	سبق پهريون	
198	عام ڳالهه ٻولهه	
	سبق ٻيون	
200	(الف) دوڪاندار سان ڳالهه ٻولهه، ڪپڙي جي واپاريءَ جو دوڪان	
201	(ب) آفيس جو منظر ۽ آفيسر جي ڪارڪردگيءَ جي باري ۾ گفتگو	
203	(ت) وقت جي باري ۾ گفتگو	
	سبق ٽيون	
204	(الف) وقت جي باري ۾ گفتگو	
205	(ب) ريلوي اسٽيشن	
	سبق چوٿون	
208	(الف) مفرد (سادا)، مرتب ۽ مرڪب جملا	
211	(ب) مرتب جملا	
212	(ت) مرڪب جملا	
	سبق پنجون	
213	پئراگراف	
	سبق ڇهون	
214	(الف) اردوءَ يا انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪرڻ	
215	(ب) اردوءَ يا انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪرڻ	
217	(ت) خانن ۾ ڇڏيل خالي جايون ڀرڻ	
	سبق ستون	
	سنڌيءَ ۾ ترجمو ڪرڻ	
218	(الف) سندھی میں ترجمہ کیجئے:	
219	(ب) سنڌيءَ ۾ ترجمو ڪرڻ	

صفحا	سبق نمبر ۽ عنوان	يونٽ نمبر
	سبق اٺون	
221	(الف) تصويرن کي سامهون رکي، انهن مان ڪهاڻي جوڙڻ	
221	(ب) ڏنل موضوعن تي سنڌي زبان ۾ ننڍا ننڍا مضمون لکڻ	
	سبق نائون	
222	(الف) اوهان جي حد جي آسپاس چورن ۽ ڌاڙيلن ظلم ٻاري ڏنو آهي، حد جي بالا آفيسر جي توجهه ۽ قدم کڻڻ لاءِ، انهن چورن ۽ ڌاڙيلن جي خلاف قدم کڻڻ لاءِ، اهڙو ڪيس (Case) نامي موڪليو.	
222	(ب) دوست کي خط لکڻ	
222	(ت) ڳوٺ ۾ پاڻي واري ګئس لاءِ واسطيدار عملدار کي شهرين جي طرفان درخواست لکو	
	سبق ڏهون	
222	(الف) لنڪ روڊ لاءِ درخواست لکڻ	
222	(ب) هڪ ماتحت آفيسر جي حيثيت ۾ ڳوٺاڻن جي طرفان ګئس لاءِ آيل درخواست تي سفارشي نوٽ ڏاهي، پنهنجي بالا آفيسر کي لکڻ	
		يونٽ ويهون
	سبق پهريون	
	دفتري استعمال جا لفظ	
223	(الف) هيٺيان دفتري لفظ سمجهايو	
224	(ب) انگريزيءَ ۾ ڏنل دفتري لفظن جا سنڌيءَ ۾ نعم البدل لکڻ	

❖

ناشر پاران

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، پنهنجن بنيادي مقصدن (سنڌي ٻوليءَ جي سکيا، استعمال ۽ ترقيءَ) کي آڏو رکي، اُنهن مقصدن جي تڪميل لاءِ وقت بہ وقت سيمينارن، ورڪشاپن ۽ ٽريننگ ڪلاسن جي انتظامن ڪرڻ سان گڏ تدريسي ڪتابن پڻ ڇپائيندي رهي آهي.

خُوشيءَ جهڙي ڳالهہ آهي تہ سنڌي لئنگئيج اٿارٽيءَ ۽ سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن ٻهريون ٻيرو سنڌي نہ ڄاڻندڙ سرڪاري ملازمن لاءِ گڏيل سهڪار سان هڪ اهڙو تدريسي نصاب تيار ڪرايو آهي، جنهن جي مطالعي سان نہ رڳو اُهي سنڌي ٻولي چڱيءَ ريت سکڻ ۽ پڙهڻ جي قابل ٿي سگهندا، دفترن ۾ سنڌي ٻوليءَ جي استعمال کي يقيني بڻائڻ ۾ پڻ پنهنجو ڪردار ادا ڪري سگهندا.

سنڌي ٻولي، هن مُلڪ جي هڪ اهڙي قديم ۽ شاهوڪار زبان آهي، جنهن کي صديون کان وٺي سرڪاري ۽ دفتري زبان هجڻ جو فخر حاصل آهي. هن وقت بہ ملڪي آئين ۽ سنڌ اسيمبليءَ جي فيصلي موجب هيءَ زبان سرڪاري زبان واريءَ حيثيت ۾ سنڌ اندر ڪم اچي رهي آهي؛ ان ڪري اسان سنڌ جي رهندڙن (جن ۾ سنڌي ۽ ٻيون ٻوليون ڳالهائيندڙ اچي وڃن ٿا) جو اهو فرض بڻجي ٿو تہ پنهنجيءَ هن مٽيءَ ۽ ڀاڄهاريءَ زبان سان پيار ڪريون، اُن کي سکون، پڙهون ۽ اُن جو دفترن ۾ استعمال عام ڪريون.

'سنڌي درسي ڪتاب': ڀاڱو ٻيون، ان عظيم مقصد جي تڪميل لاءِ هڪ اهم ڪتاب آهي، جيڪو سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي "اسڪيم آف اسٽڊيز" ۾ مقرر ڪيل نصابي معيار موجب تيار ڪيو ويو آهي.

هن ڪتاب جي مطالعي سان، سنڌي ٻولي سکندڙن کي هن زبان جي گرامر جا اصول صحيح سمجهہ ۾ اچي ويندا؛ ۽ اُهي گرامر جي اصولن موجب سنڌي زبان جي جملن جي سادي جوڙجڪ ٻاتمرادو سکي سگهندا. ساڳئي وقت هن ڪتاب ۾ ڏنل تصويرن جي مشاهدي ۽ مدد سان سنڌي زبان جي لفظي ذخيري ۽ لفظن جي معنيٰ ۽ مفهوم کي چڱيءَ ريت سمجهي، صحيح ٻولي ڪم آڻي سگهندا.

هن ڪتاب جي مطالعي سان ٻيون پاڪستاني ٻوليون ڳالهائيندڙ شهري، سنڌي ٻوليءَ جي

سکيا وسيلي سمورين پاڪستاني ٻولين سان سنڌي ٻوليءَ جي ويجهڙائپ ۽ قربت پيدا ڪرڻ ۾ پنهنجو ڀرپور ڪردار ادا ڪري سگهندا.

سنڌي ٻولي سکندڙن جي هٿن تائين 'سنڌي درسي ڪتاب' پاڳو پيون پهچائيندي، سچ پچ ته سنڌي لئنگئيج اٿارٽيءَ، پنهنجن بنيادي مقصدن جي تڪميل ڏانهن هڪ اهم قدم کنيو آهي.

هن ڪتاب جي تڪميل ۾ منهنجي همڪار ۽ اداري جي پبليڪيشن آفيسر محترم امين لغاريءَ جو وڏو هٿ آهي، جنهن ڪتاب جي ڪمپوزنگ ۽ اشاعت جي نگرانيءَ جو ڏکيو فرض خُوش اسلوبيءَ سان نڀايو آهي.

اُميد آهي ته هيءُ ڪتاب سنڌي سکندڙن لاءِ رهنما ثابت ٿيندو.

21، سيپٽمبر 2000ع
حيدرآباد، سنڌ

تاج جويو
سيڪريٽري
سنڌي لئنگئيج اٿارٽي

پيش لفظ

سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي منظور ڪيل نصاب موجب هي ڪتاب انهن آفيسرن لاءِ تيار ڪيو ويو آهي، جيڪي BPS-17 ۽ اُن کان مٿئين گريڊ ۾ مقرر ٿيل آهن. ۽ سنڌي زبان نٿا ڄاڻن.

BPS-17 وارا اُهي آفيسر جن ڇهرئين ڀاڱي وارو نصاب نہ پڙهيو آهي يا ڀاڱي ڇهرئين وارو نصاب پاس نہ ڪيو آهي، تن کي سنڌي نصاب جا اهي ٻئي ڀاڱا پڙهڻا پوندا، ۽ انهن کي سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي امتحان جي گهرج مطابق انهن ٻنهي ڀاڱن ۾ شامل ڪيل نصاب، هنن ڪتابن جي مدد سان لازمي طور پاس ڪرڻو پوندو.

هيءُ ڪتاب يعني ڀاڱو ٻيون، فنڪشنل سنڌيءَ واري طريقي موجب لکيو ويو آهي، انهيءَ لاءِ تہ ڪوبہ شخص، جيڪو هن سنڌي ٻولي سکڻ جي خواهش رکندو هوندو تہ اُهو، استاد جي مدد کان سواءِ بہ، پنهنجي ليکي، خود سکيا واري طريقي يعني self learning واري طريقي سان هي ڪتاب پڙهي آسانيءَ سان سنڌي ٻولي سکي سگهي ٿو. هي ڪتاب اهڙن سکندڙن جي وڏي مدد ڪري سگهندو.

استادن لاءِ هدايتن واري ڪتاب ۾، استاد صاحبن لاءِ ڪي رهنما اصول سمجهايا ويا آهن تہ جيئن استاد صاحبان "اُستادن جي رهبر" واري ڪتاب ۾ سنڌن ڪيل رهنمائيءَ جي مدد سان، سکندڙن کي سنڌي ٻولي بتدريج سيکاري سگهن.

هن ڪتاب جي شروع ۾ ڀاڱن جي ڏنل فهرست (contents) جي مطالعي مان معلوم ٿيندو تہ هي ڪتاب چوويهن يونٽن ۾ ورهايل آهي، ۽ هر يونٽ جي اندر وري ڌار ڌار سبق ڏنا ويا آهن: ۽ اهڙي طريقي سان سنڌي ٻولي سيکارڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي تہ جيئن ڪوبہ سکندڙ بتدريج سنڌي ٻوليءَ جي لغات، لفظن ۽ جملن جي ساخت ۽ گهاڙيٽي کي سمجهندو بہ وڃي ۽ ٻوليءَ جي گهاڙيٽن يعني رچنا جي ارتقائي منزلن کان بہ واقف ٿيندو وڃي ۽ اُهي سمجهندو ۽ سکندو بہ وڃي.

هي سڄو ڪتاب خود سکيا واري طريقي يعني self learning سان گڏوگڏ، خود آزمائشي يعني self testing وارين مشقن تي مشتمل آهي، جن ۾ سکندڙن کي تمام آسان طريقي سان، خود آزمائشي طريقي سان مشقون حل ڪرڻ جا طريقا سمجهايا ويا آهن تہ جيئن سکندڙ سنڌي لغات جي بتدريج واڌاري ۽ شڪلين ۽ تصويرن جي مدد سان سنڌي شين جا لفظ سکن ۽ لکن، ۽ خاڪن ۾ ڏنل خانن مان لفظ چونڊي سنڌي ٻوليءَ جا جملا ٺاهين، يعني فنڪشنل سنڌيءَ واري طريقي جي

مدد سان، خود بخود پڙهڻ ۽ لکڻ واري طريقي وسيلي، خود سکڻ جي ڪوشش ڪن.

هن ڪتاب لکڻ وقت اهو به خيال رکيو ويو آهي ته سنڌي ٻوليءَ جي لفظن جي صورتن تي ڏار ڏار اعرابن ڏيڻ سان لفظ جي هڪ صورت مان ڪيترين ئي معنيٰ ڀريون نئيون صورتون ٺاهي سگهجن ٿيون. اهڙيءَ طرح نون لفظن ٺهڻ جا اصول، لفظن جا ضد، گهڻين معنائن جي گهرج پوري ڪرڻ لاءِ هڪ لفظ. اهڙيءَ طرح ۽ سنڌي علم صرف واري ڀاڱي کي آسان طريقي سان سمجهايو ويو آهي.

هن ڪتاب ۾ اهڙا چارٽ ۽ خاڪا پڻ ڏنا ويا آهن، جن جي شڪلين مان ڪوبه مناسب لفظ چونڊي، انهيءَ کي ترتيب ڏيڻي، سنڌي نحو جي اصولن موجب، جملن ٺاهڻ جي مشق آسانيءَ سان حل ڪري سگهجي ٿي. سکندڙن کي اهو به سمجهايو ويو آهي ته اُهي اسمن، ضميرن، صفتن، حرف جرن، ظرفن ۽ فعلن کي، سنڌي نحو جي قانون موجب، ترتيب ڏيڻي، پنهنجي پنهنجيءَ جاءِ تي ڪهڙيءَ ريت ڪم آڻين.

اهڙي نموني سان سکندڙ جنس، عدد ۽ حالت جي استعمال موجب اسمن جا گردان، زمانن ۽ فعلن جا صحيح ڦيرا لکڻ ۽ ڳالهائڻ به سکي سگهي ٿو.

اڳ ۾ چيو ويو آهي ته هيءَ ڪتاب (ڀاڱو پهريون) هڪ لحاظ کان خود سکيا ۽ خود آزمائشي طريقي موجب لکيل ڪتاب آهي، جنهن جو مدار سنڌي ٻوليءَ جي 'عملي سکيا' يعني فنڪشنل سنڌيءَ واري طريقي تي رکيل آهي. جديد طريقي موجب، ڪابه ٻولي، وڏن وڏن ۽ دقيق لفظن ۽ جملن ۽ سبقن ذريعي نه، پر فنڪشنل سنڌيءَ واري طريقي سان آسانيءَ سان سکي سگهبي آهي.

اهڙيءَ طرح جملن جي غلط ۽ صحيح 'تشڪيل' (formation) کي سڃاڻڻ، جملن جي غلط سٽاءَ کي درست ڪرڻ، هڪ سٽ ۾ ڏنل گڏوچڙ لفظن مان مناسب لفظ چونڊي، انهن کي مناسب ترتيب ڏيڻي، جملا ٺاهڻ جا طريقا به سمجهايا ويا آهن. اهي سڀ ڳالهيون فنڪشنل سنڌيءَ ذريعي آسانيءَ سان سکي سگهجن ٿيون.

هن ڪتاب جي لکڻ وقت اها ڳالهه به ذهن ۾ رکي وئي آهي ته سنڌ پبلڪ سروس ڪميشن جي اسڪيم آف اسٽڊيز واريءَ رٿا موجب، بي-پي-ايس 17 ۽ اُن کان مٿي واري گريڊ جي آفيسرن کي ڀاڱي ٻئي واري نصاب مان امتحان ڏيڻو آهي.

هن ڪتاب ۾ سوالن جوابن کان سواءِ عام گفتگو، دڪاندار سان گفتگو، آفيسر ۽ سنڌس

عملي جي وچ ۾ گفتگو وغيره جا مثال، انهيءَ لاءِ شامل ڪيا ويا آهن ته جيئن سکندڙ هر طبقي ۽ هر ماحول ۾ استعمال ٿيندڙ لفظن کان مانوس ٿئي ۽ گفتگوءَ جي انداز ۽ اسلوب کان واقف بہ ٿئي.

استاد صاحبن کي سکندڙن جي هر مرحلي تي رهنمائي ڪرڻي آهي. هن ڪتاب ۾ سنڌيءَ مان اردو يا انگريزيءَ ۾، ۽ اردو ۽ انگريزي جملن کي سنڌي ٻوليءَ ۾ ترجمي ڪرڻ جا نمونا پڻ ڏنا ويا آهن.

اهڙيءَ طرح استاد صاحبان، ڪتاب اندر ڏنل مشقن کان سواءِ مشقن جا ٻيا بہ مثال ڪم آڻي، شاگردن کي وڌيڪ مشقون ڪرائي سگهن ٿا.

هن ڪتاب ۾ خطن لکڻ، درخواستن لکڻ ۽ آفيسرن کي پهتل شڪايتي درخواستن جي نيڪال ڪرڻ لاءِ گهربل دفتري نوٽنگ سان گڏ درخواستن تي دفتري رمارڪ هڻڻ ۽ دفتري ٻوليءَ ۾ نوٽ لکڻ وغيره لاءِ دفتري استعمال وارا انگريزي زبان ۾ رائج اهم ۽ ضروري لفظ ۽ انهن جا سنڌي نعم البدل پڻ ڏنا ويا آهن.

مطلب تہ هي ڪتاب سنڌي ٻوليءَ جي سکيا ۽ دفتري سنڌيءَ جي لحاظ کان لکيو ويو آهي تہ جيئن هي ڪتاب گهڻ رُخو بہ هجي ۽ هن ڪتاب جي مدد سان ڪوبہ آفيسر/ سکندڙ تمام ترت ۽ آسان طريقي سان سنڌي ٻولي بہ سکي سگهي.

هيءَ محنت سنڌي ٻوليءَ سان عشق ۽ محبت جو نتيجو آهي، ورنہ هن ڪتاب جي رٿا ڪا آسان ڳالھ ڪانہ هئي.

12 سيپٽمبر، 2000ع

سنڌي ٻوليءَ جو فدائي

ڊاڪٽر غلام علي الانا

چيئرمئن

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد، سنڌ

يونٽ پهريون

سبق پهريون

1. سنڌي زبان جي حروف تهجي:

درسي ڪتاب ۾، سنڌي زبان جي الف - ب جي پٽي ڏني وئي آهي. اها پٽي هيٺ هڪ دفعو وري ڏهرائجي ٿي. اِها پٽي سکڻ جي ڪوشش ڪريو.

ا ب ٻ ڀ ت ٿ ٽ ٺ ث پ ڦ ج ڄ جھ

ڃ چ ڇ ح خ د ڌ ڏ ڊ ڍ ذ ر ڙ ز س ش ص

ض ط ظ ع غ ف ق ڪ ک گ ڳ گھ ڱ

ل م ن ڻ و ه ء ي.

2. سنڌي ۽ اردوَ جا مشترڪ حروف (اکر).

انهيءَ پٽيءَ ۾، ڪيترائي حروف (اکر)، سنڌي ۽ اردو ٻولين ۾ مشترڪ آهن. اهڙا مشترڪ اکر ڪل ٣٣ آهن. اُهي اکر / حروف هي آهن.

ا ب ت ث پ ج جھ چ ح خ د ذ ر ز س ش

ص ض ط ظ ع غ ف ق گ گھ ل م ن ه

و ء ي

3. سنڌيءَ ۾ مختلف تحرير وارا حروف (اکر):

سنڌي ٻوليءَ ۾ ١٢ اکر اهڙا آهن، جيڪي صوتي لحاظ کان اردو زبان ۾ به رائج آهن، پر لکڻ (تحرير) ۾ اهي اردو اکرن کان مختلف آهن. اهي اکر هي آهن؛

سنڌيءَ ۾ صورت	اردوءَ ۾ صورت	سنڌيءَ ۾ صورت	اردوءَ ۾ صورت
ڀ	بھ	ڌ	دھ
ٿ	تھ	ڊ	ڈ
ڦ	پھ	ڍ	ڈھ
ٽ	ٹ	ڙ	ڑ
ٺ	ٹھ	ڪ	ک
ڇ	چھ	ک	کھ

4. خالص سنڌي آوازن لاءِ حروف (اکر):

بنيادي درسي ڪتاب ۾ سمجهايو ويو آهي ته سنڌي زبان ۾ ستَ آواز اهڙا آهن جيڪي خالص سنڌي زبان جا اصلوڪا آواز آهن. اهي آواز اردو زبان جي صوتيات ۾ شمار نه ڪيا ويندا آهن، ان ڪري اردو زبان جي رسم الخط ۾ اهڙا اکر موجود نه آهن، پر اهڙن آوازن لاءِ سنڌي زبان جي ماهرن، سنڌي صورتخطيءَ ۾، (انهن آوازن لاءِ) اکر (Graphemes) مقرر ڪيا آهن. اهي اکر هي آهن؛

ٻ، ڏ، ڄ، ڳ، ڻ، ڃ ۽ ڱ

5. مشترڪ ۽ خالص سنڌي آوازن لاءِ اهي اکر، ڌار ڌار لفظن ۾ جهڙيءَ طرح ڪم ايندا آهن، انهن جا ڪي مثال هيٺ ڏجن ٿا:

(i) اردو ۽ سنڌيءَ جا مشترڪ اکر:

اکر	سنڌي لفظ	اردو لفظ	اکر	سنڌي لفظ	اردو لفظ
ڀ / بھ	ڀاءُ	بھائی	ڪ / ک	ڪير	کون
	ڀيڻ	بھن		ٻڪري	بکری
	ساڀيا	سابھیا			
	ڀَتو	بھتہ	ٽ / ٹ	لَٽِ	
				ٽولي	ٹولی
ٿ / تھ	ٿالھي	تھالی			
	هَٿُ	ہاتھ	ٺ / ٹھ	ٺيڪ	ٹھیک
				لَٺِ	لاٹھی
ڦ / پھ	ڦاڙ	پھاڑ			
			ڌ / دھ	ڌن	دھن
ڙ / ڑ	رَڙ	ریہڑ			
			ڊ / د	ڊپ	ڈر
ڇ / چھ	ڇَٽي	چھتری			
	رڇ	ریچھ	ڍ / دھ	ڍرو	ڈھیلا
ک / کھ	کاءُ	کھاؤ			
	رکِ	رکھ			

(ii) خالص سنڌي آوازن لاءِ اکر:

اکر	سنڌي لفظ	اردو نعم البدل	اکر	سنڌي لفظ	اردو نعم البدل
ٻ	ٻار	بچہ		رڱ	رنگ
	ٻلي	بلی		واڱڻ	بینگن
ڄ	ڄار	جال	ڏ	ڏک	دکھ
	لَڄ	لاج		ڏِٺو	دیکھا
ڻ	پاڻي	پانی	ڳ	ڳِل	گال
	راڻي	رانی		راڳ	راگ
ڱ	آڱر	انگلی	ڃ	سَڃ	سونا

سبق ٻيون

هيٺ اردو ۽ سنڌي زبانن جا ڪي لفظ ڏنا ويا آهن. خانن ۾ لفظن جي سامهون خالي جايون ڇڏيون ويون آهن، اُهي خالي جايون مناسب سنڌي ۽ اردو لفظ لکي پُر ڪريو؛

سنڌي لفظ	اردو لفظ	سنڌي لفظ	اردو لفظ
ٻِڪرو	–	ڳنڍ	–
–	آلو	–	پھُول
ڏيڏر	–	ڏيهه	–
–	ستونِ	–	تھا
ڏک	–	اڱڻ	–
اُڏوهي	–	–	کتّا
–	شمع	–	سُرخ
ڪاوڙ	–	گوڏو	–
–	فاختہ	وَڻُ	–
ٻِچي	–	–	چيِل
–	گال	وڻ	–
ڊاک	–	ڪنڌ	–
ڄڄَ	–	–	مورنی
–	دن	ٻَچُ	–
آگر	–	–	بَغل
–	دوپہر	ڪاڏي	–
ڇيڇ	–	–	گھڑی
		ڪنڊو	–

سنڌي لفظ	اردو لفظ	سنڌي لفظ	اردو لفظ
-	تولیہ	-	باورچی خانہ
ورھيہ	-	ڏينهن	-
سَنڍُو	-	ماروتِ	-
-	نیچے	-	کا
ڪي	-	سان	-
-	اندر	-	میں سے
ڳوٺڙو	-	پوٽو	-
-	میں	-	وہ
آءٌ / مان	-	توهان	-
-	کون	-	کس نے
أهي	-	ڪيس	-
-	ہو	-	تھے
سهيلي	-	چو	-
-	کیا	-	میں نے
منهنجو	-	اسان	-
-	ہم	-	آپ نے
-	کونسا	-	جس نے
ڪين	-	وَٽن	-
-	میری	-	آپ کو
أنهن	-	أنهن	-
-	میں نے لکھا	-	تُجھ کو
توهان لکيو	-	لکيو مانس	-

سبق ٽيون:

1- هن حصي ۾ چار ڳالهيون ڇيون ويون آهن:

(i) هيٺين مان **واحد** ۽ **جمع** صورتون ڌار ڌار ڪريو:

(ii) هيٺ ڏنل لفظن ۾ جيڪي **واحد** لفظ آهن، انهن جون **جمع** صورتون ڄاڻايو:

(iii) هيٺ ڏنل لفظن ۾ جيڪي **اسم، جمع** جي صورت ۾ آهن، اُنهن جون **واحد** صورتون لکو:

(IV) هيٺ ڏنل لفظن ۾ **مذڪر** ۽ **مؤنث** صورتون ڌار ڌار ڪريو:

ٻارُ، زالون، ٽَٽَ، ڪُهَرُ، تصويرَ، ڪُهوڙِي، ٻَڪريون، ڇوڪرا، سالُ، ڏاتيون، جڳ، ساڙهي، ڇوڪري، پُٽُ، هاٿي، سُهڻا، نظارا، نديون، ڳالهه، کهاڻو، ڏندو، ياڳو، ڪارخانا، ڪيترا، ريتِ، اسين، راڻي، راجا، ڪهڙا، ڪيتريون، جڳهه، ٻَنِي، ٻيڙيون، واڍو، واپاري، ڌوٻي، واڻيو، پٽانا، پِپَو، آنبُ، نندي، آڪاڻي، دل، لفافو، ڪَنَ، پنکو، وَڻ، مَسُ، شيشو، صوفُ، ڪُرسي، چاچو، غاليچو، شاخون، جهنڊا، چشمو، چمچا، عِيدَ، عادَتَ، هَٽُ، راهَ، گُلَ، خوشي، ديوتا، ٺعرو، ٺئون، مٺو، ڪانءُ، ڦوڪٽو، ميلو، ڪنارا، فائدو، عورتَ، زمينَ، جِنسَ، ڪَلَ، ڪَٽَ، پَٽو، اکيون، ڏندَ.

2- هيٺين لفظن مان جيڪي مذڪر هجن، انهن جون مؤنث صورتون ڄاڻايو ۽ جيڪي مؤنث لفظ هجن، اُنهن جون مذڪر صورتون لکو:

زالون، گهوڙي، ٻَڪَرُ، ڪُڪڙ، ڇوڪري، هاٿي، پُٽُ، ڀاءُ، ڌوٻي، واڻيو، شيدياڻي، واڄاڻي، اٺ، شِينهَنُ، مينهن، درزي، ڪُتو، ڳيرو، گهوٽُ، ڊاڪٽر، ڏِڳو، ڏير، مامو، مور، هَرڻ، راڻي، لومڙ، ناني، چاچو، ماسي، ٻُڪَرُ، ماساتُ، ماڪوڙي، سَهرو، ٿنهن، ڀيڻ، سوٽُ، جهرڪي، فقير.

سبق چوٿون

1- هيٺ رشتيدارن لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ ڏيئا آهن. ان لاءِ ڏنل فقري جي سامهون واري خاني ۾ مناسب سنڌي لفظ لکو:

فقرو	مائٽي ڏيکاريندڙ مناسب سنڌي لفظ
پيءُ جو پاءُ	....
پيءُ جو پيءُ	....
ماءُ جي ماءُ	....
پيءُ جي ڀيڻ	....
ماءُ جي ڀيڻ	....
پيءُ جي ڀيڻ جو پٽ	....
ماءُ جي ڀيڻ جو پٽ	....
پيءُ جي ڀيڻ جي ڌيءَ	....
ماءُ جي ڀيڻ جي ڌيءَ	....
ماءُ جي ڀاءُ جي ڌيءَ	....
ماءُ جي ڀاءُ جو پٽ	....
ماءُ جي ڀيڻ جي ڌيءَ	....
ڀاءُ جي زال	....
پٽ جي زالَ	....
ماءُ جي ڀيڻ جو مڙس	....
پيءُ جي ڀيڻ جو مڙس	....

فقرو	مائٽي ڏيکاريندڙ مناسب سنڌي لفظ
مامي جي ڌيءُ	....
ماءُ جو ڀاءُ	....
وڏي ڀاءُ جي زال	
ماسيءَ جو مڙس	....
پيءُ جي ماءُ	....

2- هيٺين (١) ۽ (٢) خانن ۾ ڏنل لفظن مان، هڪ ٻئي جا مناسب جوڙ چونڊي، خاني نمبر ٣ ۾ لکو. مثال طور 'پٽس' لفظ لاءِ مناسب جوڙ ڏجي ٿو، باقي مناسب جوڙ اوهين پاڻ چونڊي لکو:

١	٢	٣
پٽس	تنهنجو سهرو	هُن جو پيءُ
پٽهين	تنهنجو ڀاءُ	
سهرهين	تنهنجو پٽ	
سهرس	هن جي ڀيڻ	
سَسُٽهين	هن جي سسُ	
ڀاٽهين	هن جو ڀاءُ	
پيئُس	هن جو سهرو	
ڀاٽس	هن جو پٽ	
پُٽهين	هن جو پيءُ	
سسٽس / سسس	تنهنجو پيءُ	
پُٽس	تنهنجي سَسُ	
چاچُس	تنهنجي ڀيڻ	
ماسيَس	هن جو چاچو	
ڀيڻهين	هن جي ماسي	

يونٽ ڇهون

سبق پهريون

(الف) هر تصوير جي سامهون خالي جاءِ ۾، اُن تصوير ۾ ڏيکاريل لباس / پوشاڪ لاءِ سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪم ايندڙ لفظ لکو:

______

______

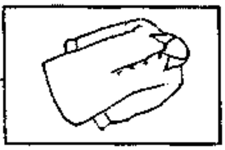 ______

______

______

______

______

______

______

______

______

______

______

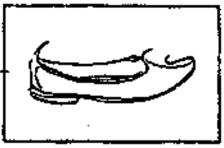 ______

(ب) هيٺ گهرو سامان جون تصويرون ڏنل آهن، هر تصوير جو سنڌي زبان ۾ نالو لکو:

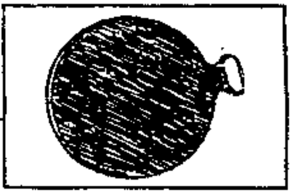

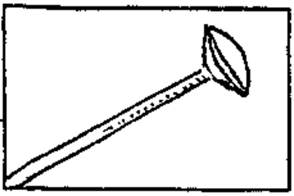

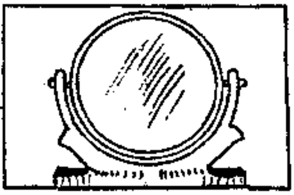

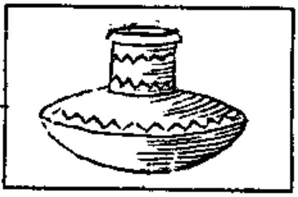

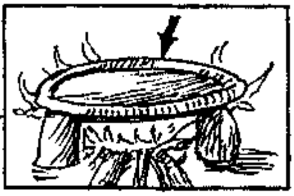

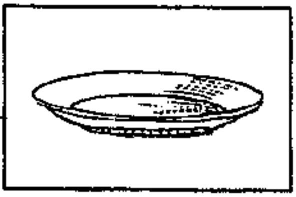

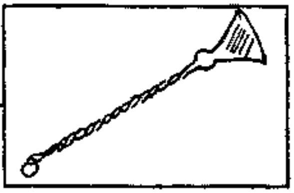

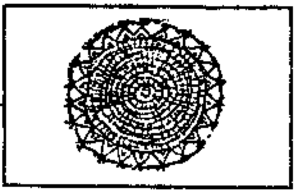

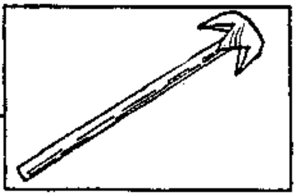

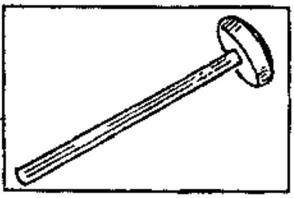

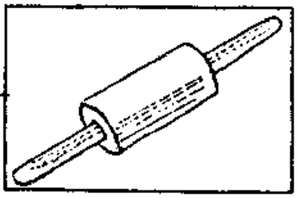

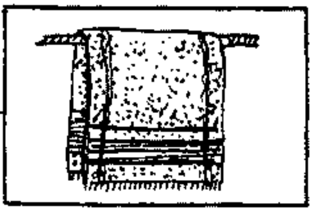

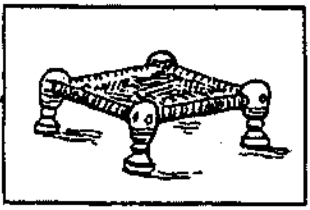

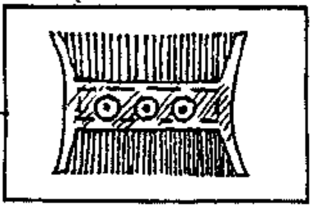

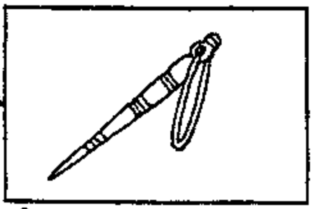

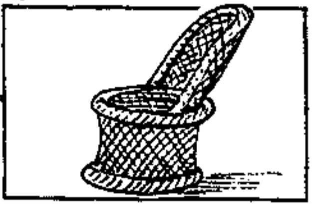

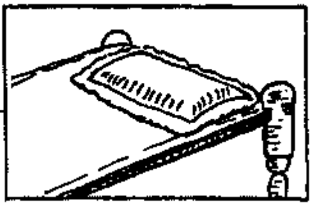

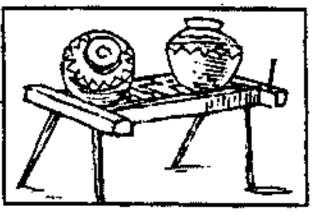

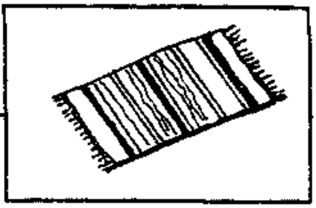

(ت) هيٺ ڀاڄيون، ميون ۽ اناج جون تصويرون ڏنيون ويون آهن. هر تصوير جي سامهون اُن شيءِ جو نالو لکو:

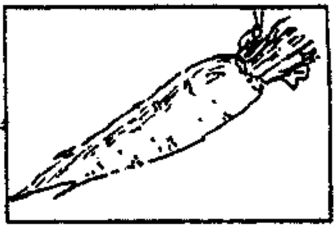
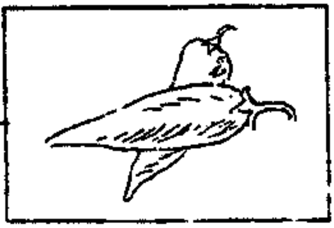
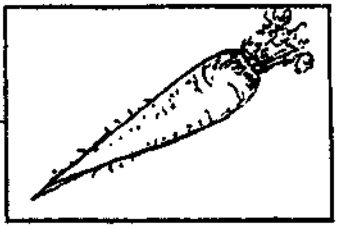

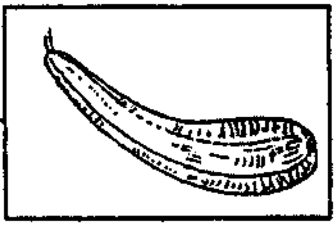
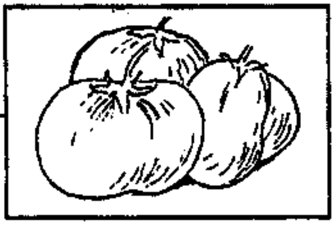

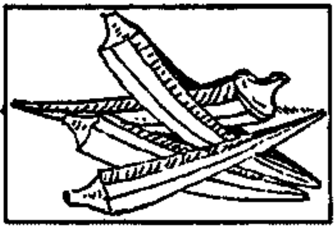

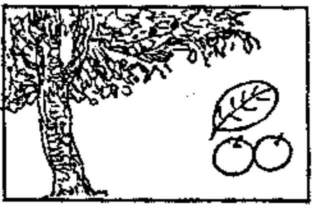
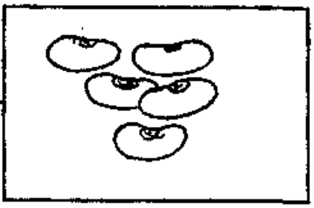

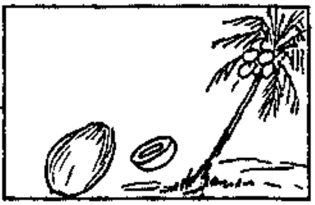

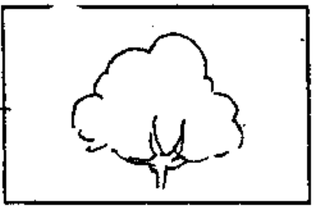

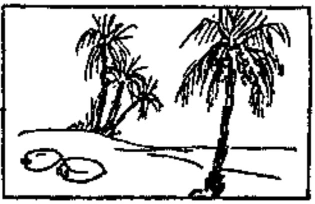

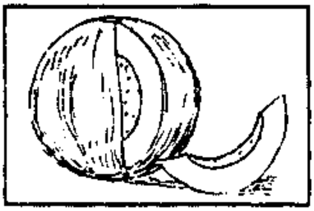

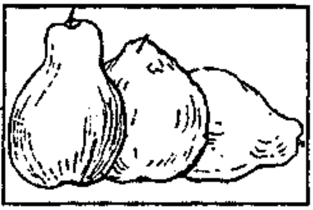

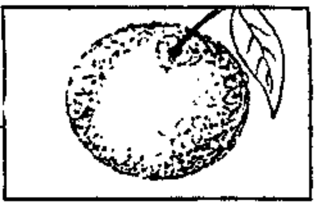

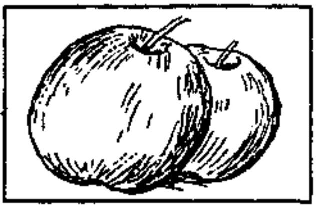

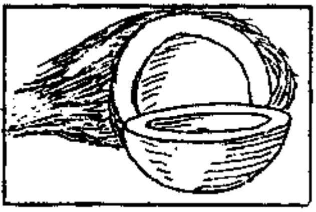

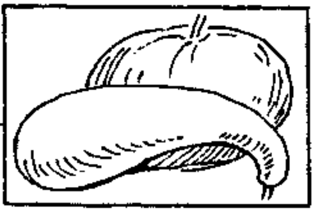

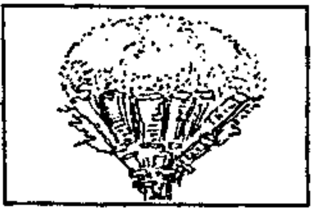

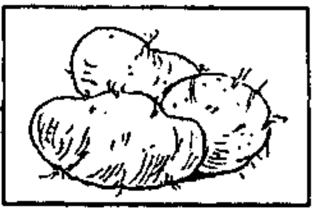

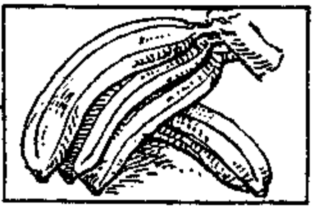

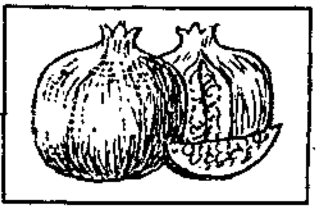

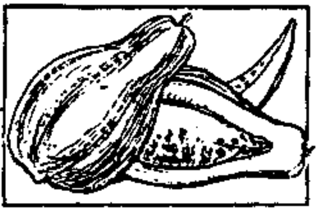

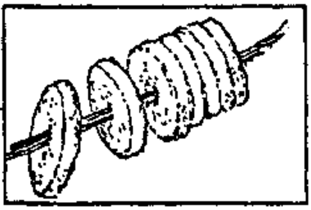
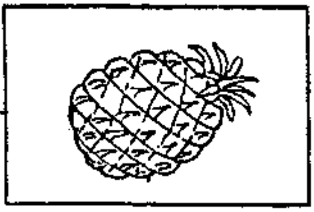
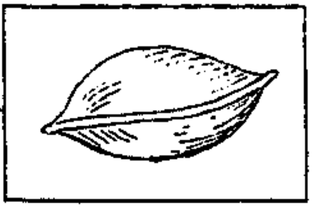
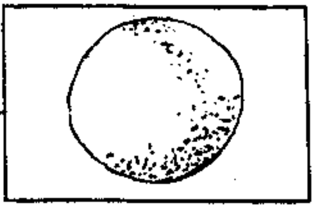

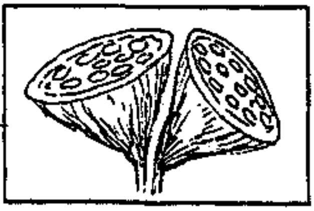
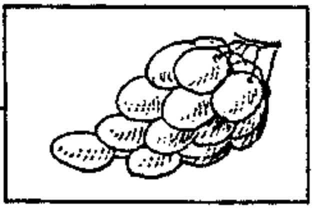
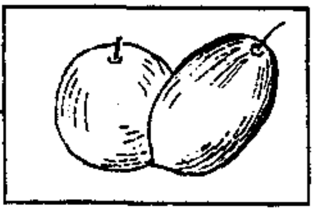
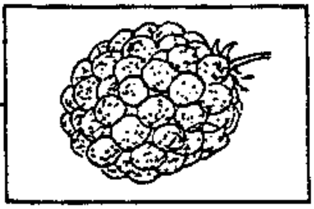
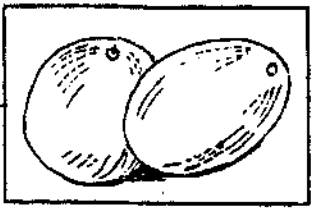
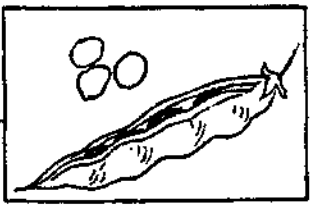

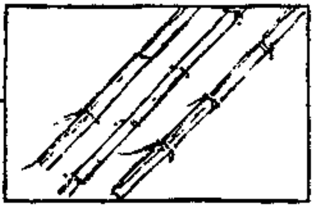
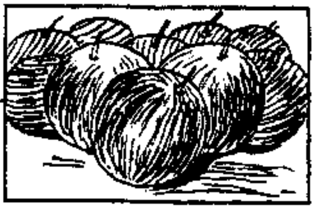

(ث) هيٺ مثاين جون تصويرون ڏنيون ويون آهن. هر تصوير جي سامهون اُن شيءِ جو نالو لکو:

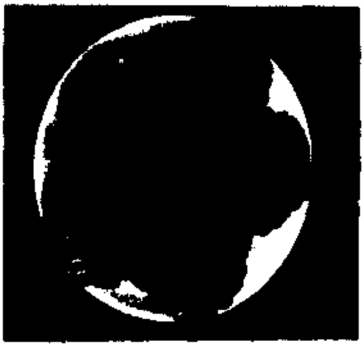

______

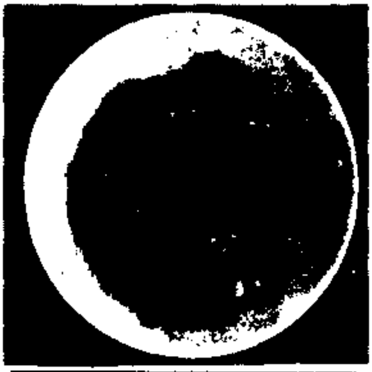

______

______

______

______

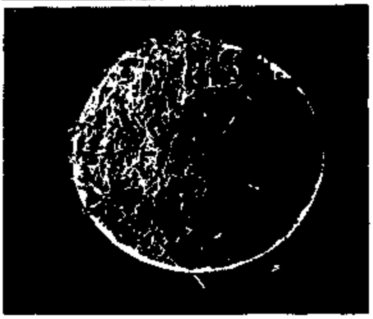

______

______

______

(ج) هيٺ ڪن ميون، ڀاڄين، اناج، مٺاين، کاڌن ۽ طعامن توڙي پين شين جا نالا ڏنا ويا آهن. هر شيءِ لاءِ ڏنل خاني ۾ واسطيدار شيءِ جو نالو لکو. هڪ هڪ مثال نموني طور ڏجي ٿو؛ باقي لفظ اوهين پاڻ خانن ۾ ورهايو:

انبَ، توريون، چانهين، پٽاٽا، ڪيلا، صوف، پالڪ، چانور، ڪڻڪ، ڪنڊ، ٽماٽا، ڪدو، ڳڙ، ڏاڙهون، گدرو، جوئر، واڱڻ، صوف، مکائي، پلاءُ، ڪوڪ پلو، سيئيل مڇي، ڪاسليٽ، مينڊ ٻتي، انگور، ڪوفتا، چانهه، لڏون، جليبي، سيويون، شربت، مکڻ، ماکي، ڦلڪا، اڦراٽا، ڀُوريون، لسي ۽ کيرُ.

ميوا	ڀاڄيون	طعام	مٺايون	اناج	پيون شيون
انبَ	.توريون	پُلاءُ	لڏون	ڪڻڪ	شربت
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....
....	....	....	....	....	....

(ح) هيٺ بدن جي عضون جون تصويرون ڏنل آهن. انهن شڪلين جي سامهون هر شڪل جو سنڌي ٻوليءَ ۾ نالو لکو:

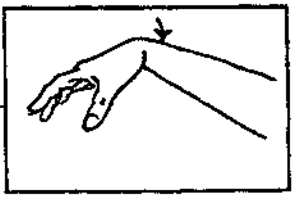
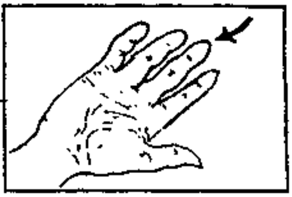
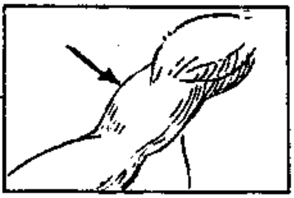
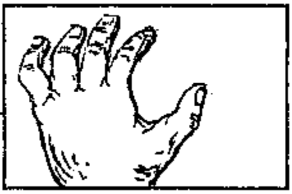

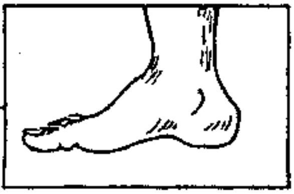
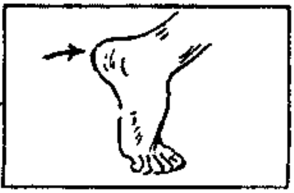
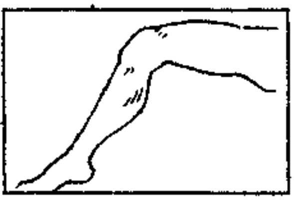
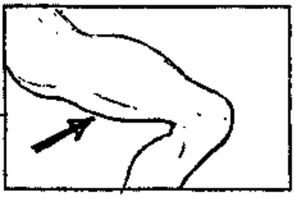
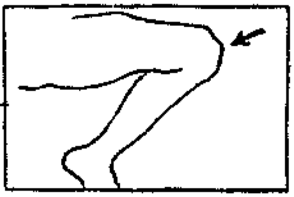
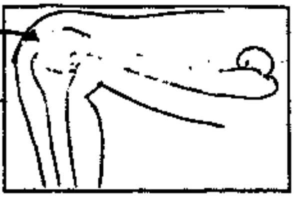

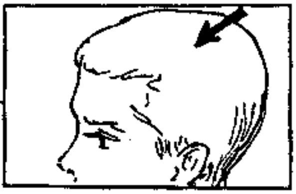

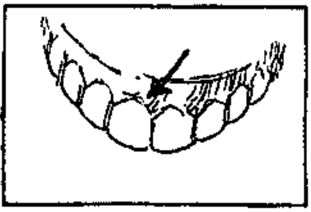

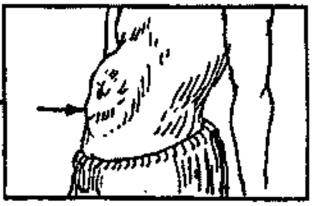

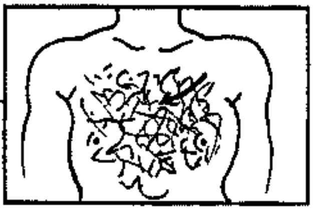

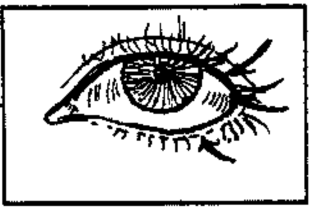

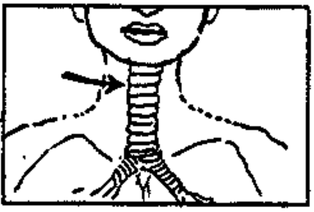

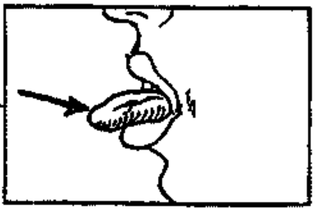

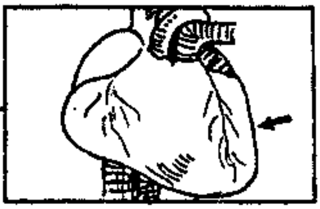

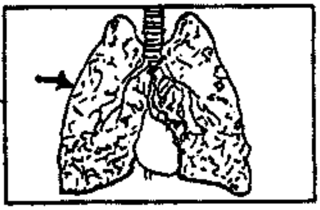

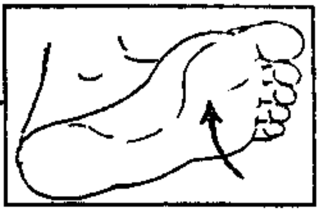

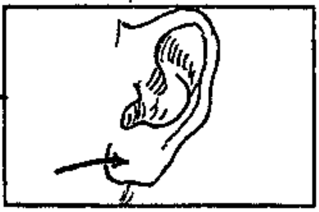

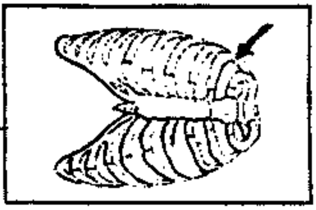

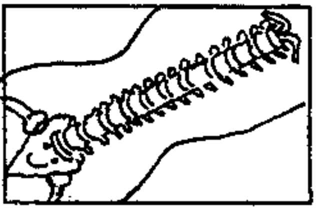

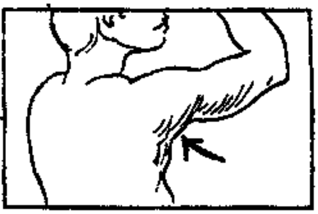

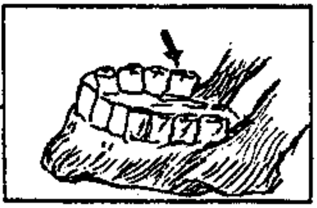

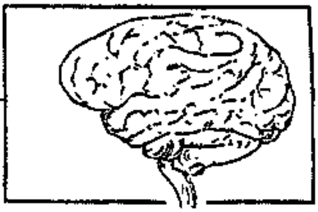

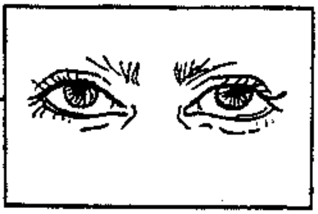

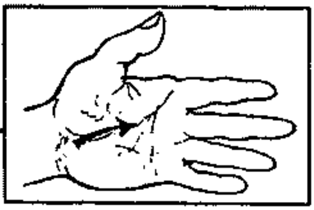
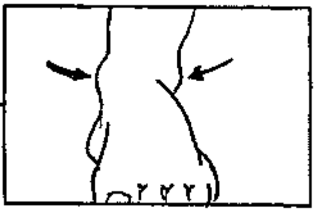
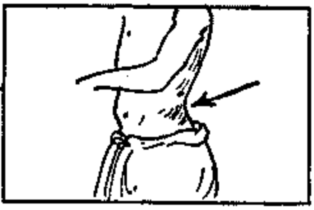
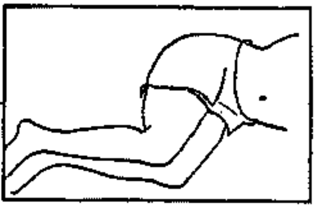
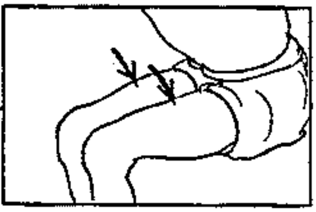

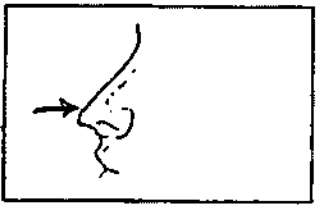

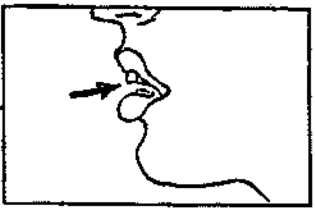
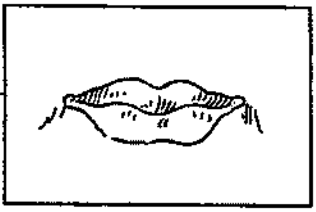
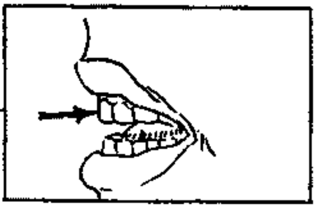

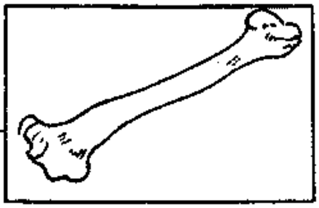

(خ) هيٺ زيورن جون شڪليون ڏنل آهن. هر زيور جي شڪل جي سامهون اُن جو نالو لکو:

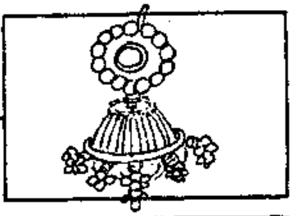

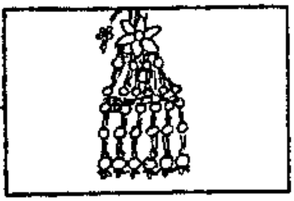

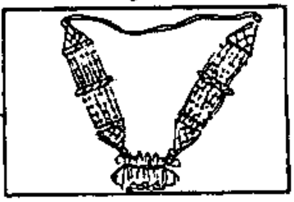

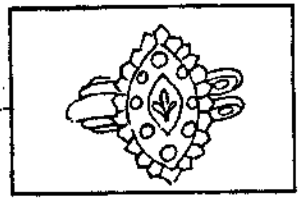

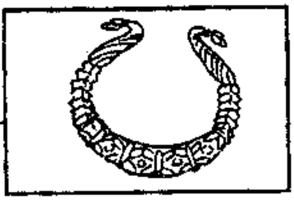

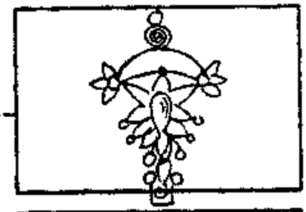

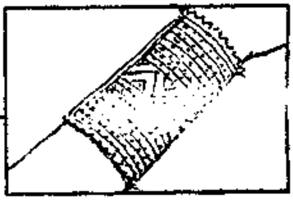

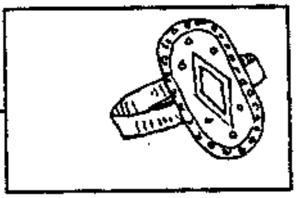

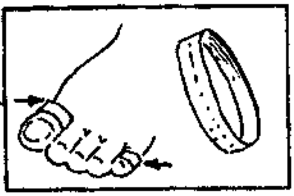

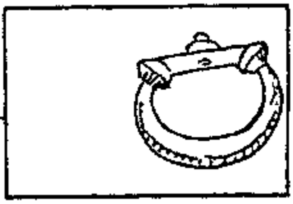

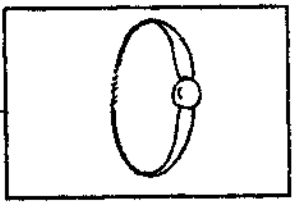

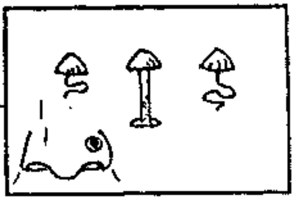

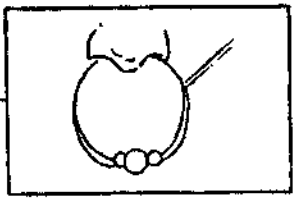

(د) هيٺ جانورن/ جاندارن جون شڪليون ڏنل آهن. انهن شڪلين کي سڃاڻو ۽ هرهڪ جانور جو سنڌي زبان ۾ نالو لکو:

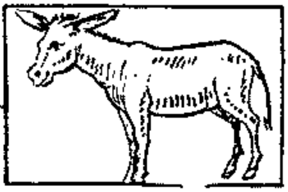

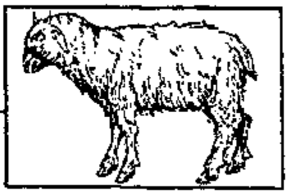

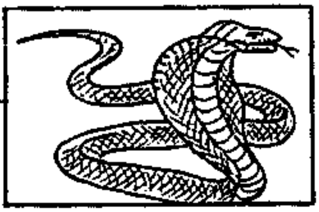
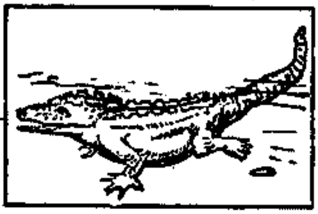

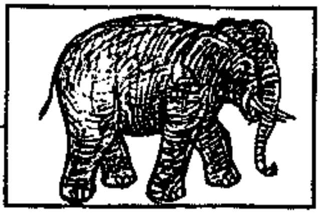

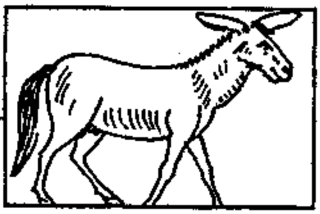
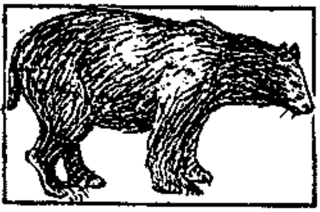

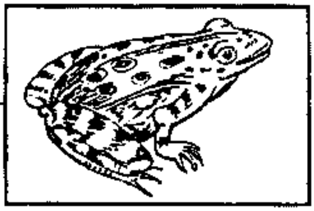

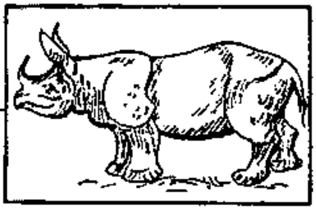

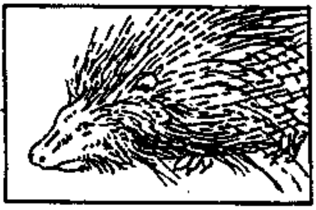

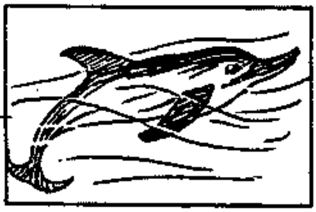

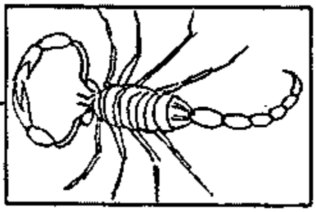

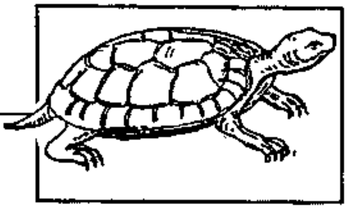

(ر) هيٺ پکين جون شڪليون ڏنيون ويون آهن. انهن شڪلين جي سامهون انهن پکين جا سنڌي زبان ۾ نالا لکو:

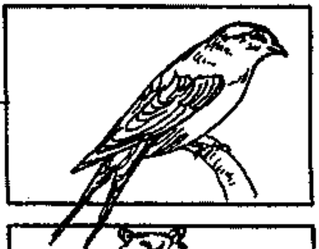

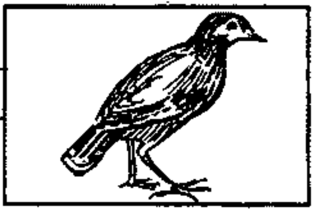

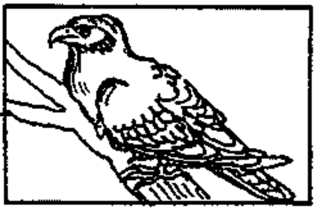

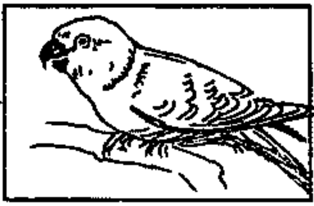

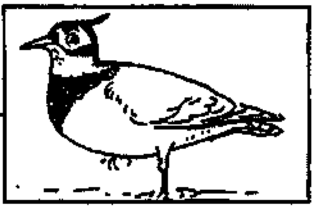

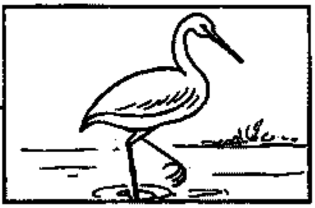

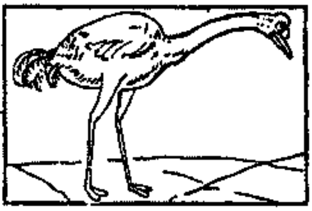

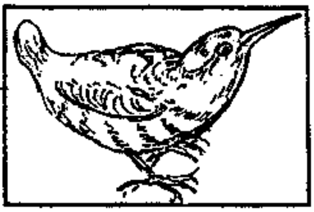

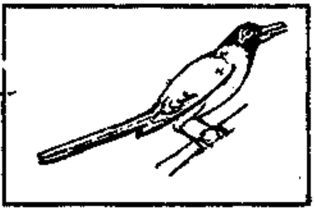

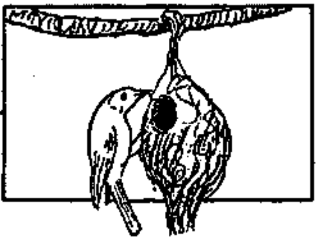

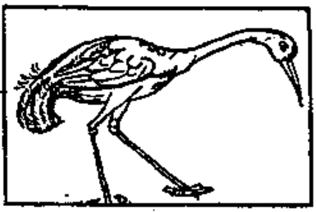

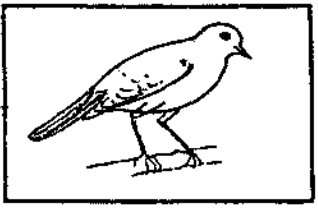

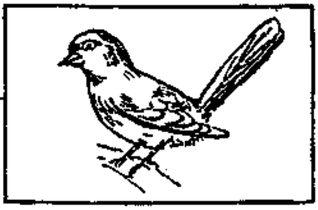

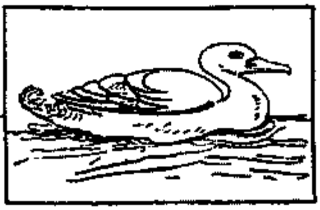

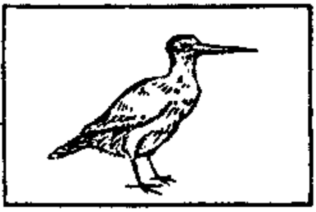
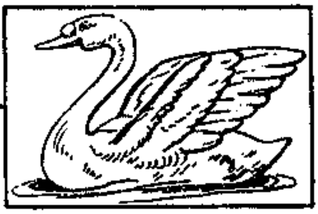

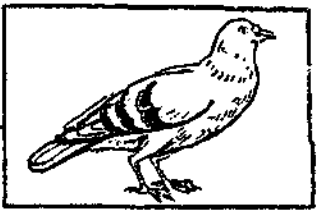
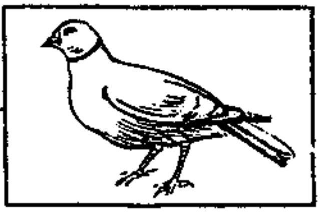

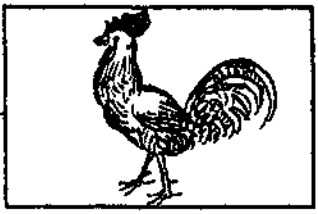

(ز) هيٺ ڪن جيتن جون تصويرون ڏنل آهن. هر هڪ تصوير جي سامهون اُن جو سنڌي زبان ۾ نالو لکو:

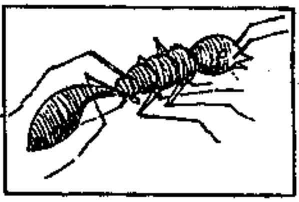

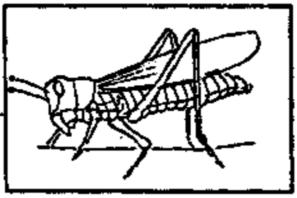

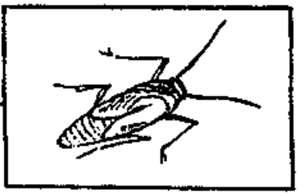

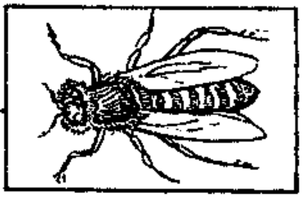

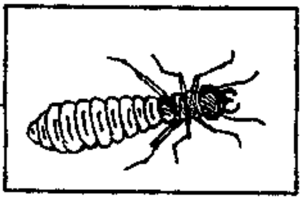

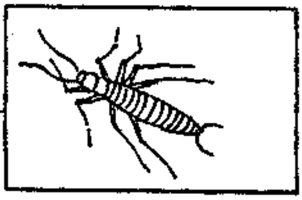

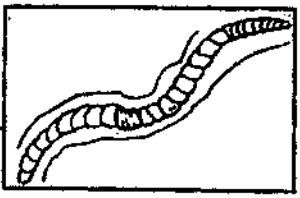

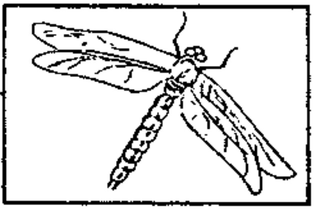

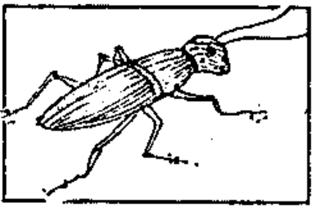

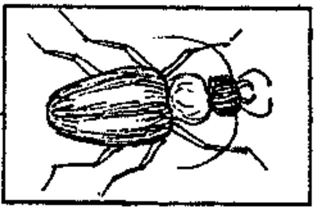

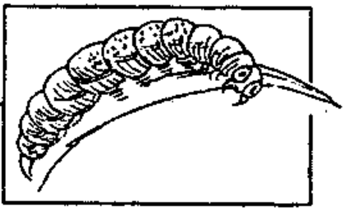

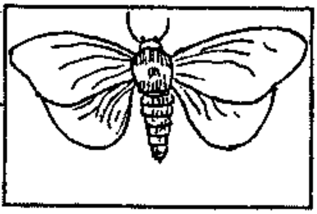

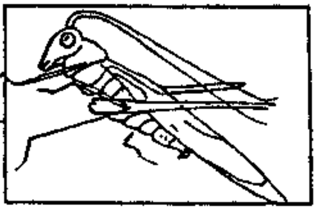

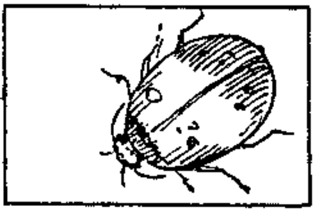

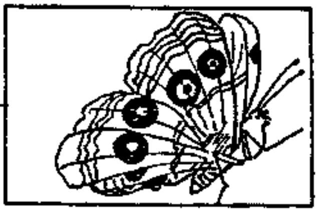

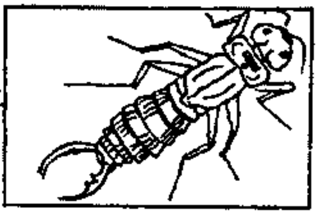

(س) هيٺ ڪن پکين ۽ جانورن جي ٻچن جون تصويرون ڏنل آهن. هر هڪ تصوير کي سڃاڻو ۽ سنڌيءَ ۾ اُن لاءِ مقرر لفظ لکو:

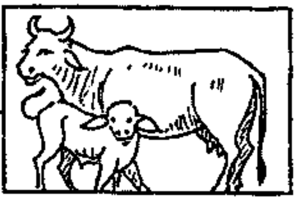 ____________

____

____

____

____

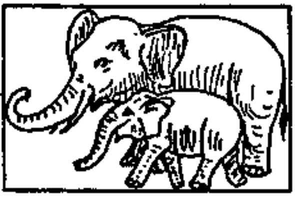 ____________

____

____

____

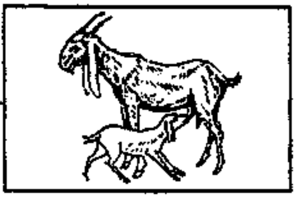 ____________

____

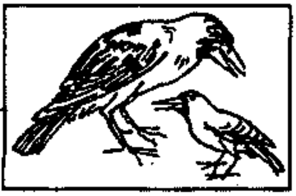 ____________

____

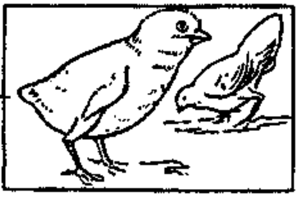 ____________

(ش) هيٺين تصويرن ۾ ڪي ماڳ ۽ رهائش لاءِ هنڌ ڏيکاريا ويا آهن. هر هڪ جي سامهون سنڌي زبان جو لفظ لکو:

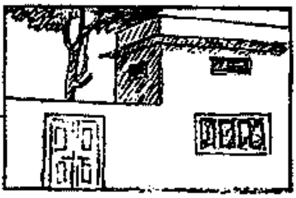

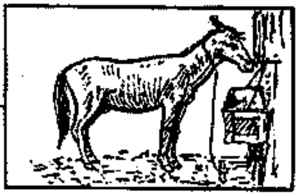

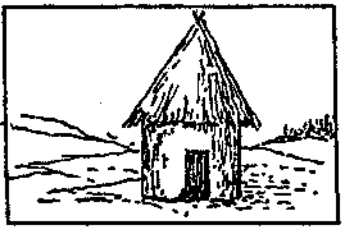

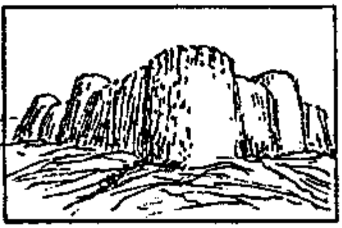

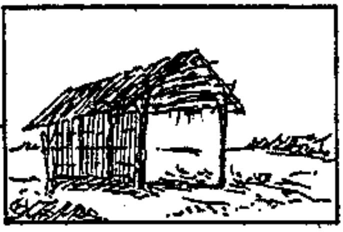

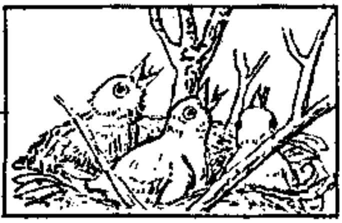

(ص) هيٺ مڇيءَ جي ڌار ڌار قسمن جون تصويرون ڏنيون ويون آهن. هر هڪ مڇيءَ جي سامهون اُن جي قسم جو، سنڌي زبان جو لفظ لکو:

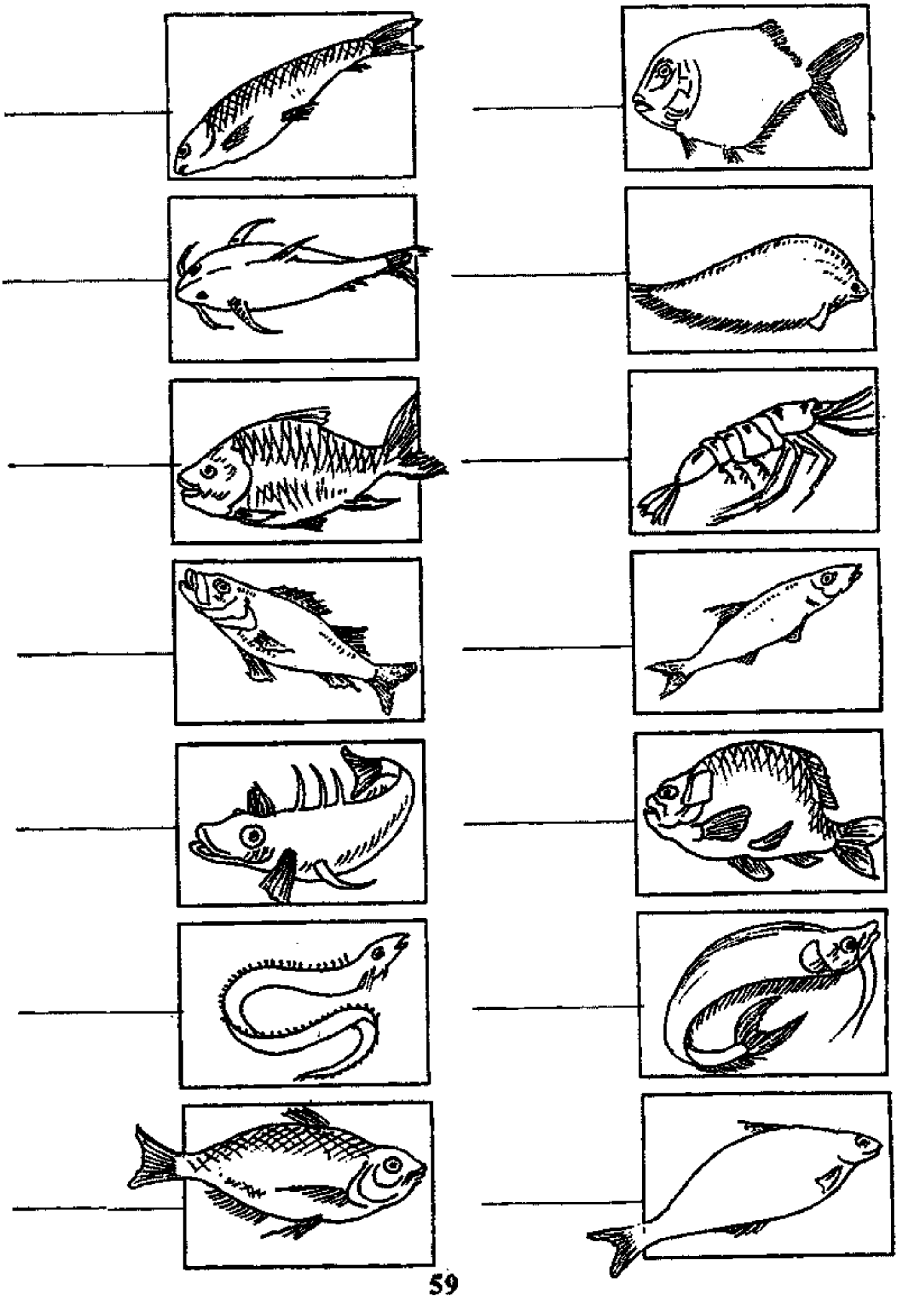

(ض) هيٺ ڏنل خانن ۾ جانورن، پکين، جيتن ۽ مڇين جا نالا چونڊي، اُهي نالا مقرر ڪيل ڏار ڏار خانن ۾ لکو. هڪ هڪ لفظ نموني طور ڏجي ٿو، باقي لفظ اوهين پاڻ چونڊي لکو:

هرڻ، مينهن، ڏيڏر، طوطو، سرڻ، ڳجهہ، وڇ، ڏينيو، ڄرڪو، ڪهوڙو، موراڪي، مڪڙ، ڪهيٽو، هرنو، باز، ڳڏهہ، هنس، ڦرنو، پلو، ڪانءُ، شينهن، چيتو، بدڪ، ڪُرڙي، لوُمڙ، ڳلر، ڊيل، چانهہ پکي، پوپٽ، ڄہرو، ڪوُنج، سوَيٽ، ڳوٺرو، وَڇيرو، ڪانٺيرو، ڪِرڙي، ڳوٺن، ڪانگٽ، ڪبوتر، چمڙو، سرڻ، ساپا، نانگ.

جانور	پکي	جيت	مڇيون
هرڻ	طوطو	ڏينيو	موراڪي
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....
....	....	....	....

(ط) هيٺ جانورن، پکين ۽ جيتن جا نالا ڏنا ويا آهن. ڏنل خانن ۾ اُنهن کي ڌار ڌار ڪري هر خاني ۾ واسطيدار لفظ لکو:

شينهن، مينهن، گدڙ، بگهڙ، ڪتو، بدڪ، پولڙو، ٻڪهه، واڳو، رڇ، مور، گهوڙو، هاٿي، گينڊو، گڏهه، جهرڪي، هرڻ، ٻڪري، طوطو، ڳئون، رڍ، لومڙ، واگهه، ڊيل، آڙي، سهو، سرڻ، باز، نانگ، سانڊو، سيهڙ، بلبل، ڪبر، ٽانڊاڻو/ ڪڙڪيتو، پوپٽ، ڪوئل، چنڊول، تتر، تليهر، ڳيرو، ڪبوتر، وڇ.

جانورن جا ٻچا	جيت	پکي	جهنگلي جانور	گهريلو جانور

(ظ) هنن صفحن تي پيشہ ورن، ڪاريگرن ۽ پورهيتن جون تصويرون ڏنل آهن. هرهڪ
پيشي لاءِ سنڌي زبان ۾ لفظ لکو:

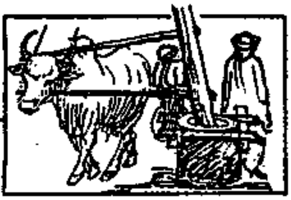

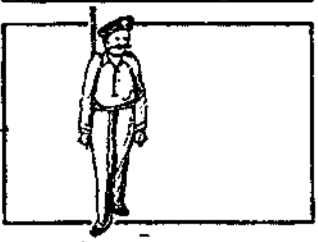

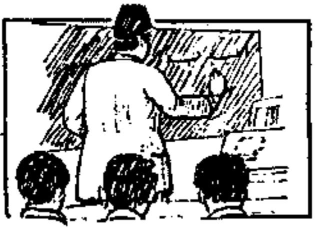

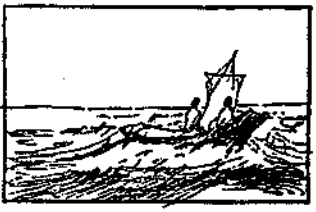

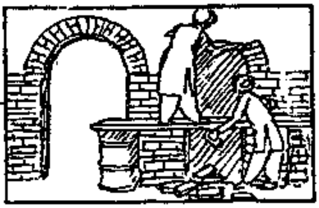

(ع) هيٺ ڏنل خانن ۾، هر فقري جي سامهون واسطيدار پيشو يا ڌنڌو لکو. هڪ پيشو يا ڌنڌو نموني طور ڏجي ٿو، باقي لفظ اوهين پاڻ لکو:

پيشه ور / هنرمند	سنڌي زبان ۾ مقرر لفظ	پيشه ور / هنرمند	سنڌي زبان ۾ مقرر لفظ
ڪپڙا سبڻ وارو	درزي	ڪپڙي چُڻ جو ڪم ڪندڙ	....
کير ڪڍڻ وارو	....	وايڪو جو ڪم ڪندڙ	....
ڀاڄيون وڪڻڻ وارو	....	ڪپڙي رڱڻ جو ڪم ڪندڙ	....
ميوو وڪڻڻ وارو	....	مٽيءَ جا ٿانوَ ٺاهيندڙ	....
ڪريانو / پسارڪيون شيون وڪڻندڙ	....	ڪاشيءَ جو ڪم ڪندڙ	....
باغ سنڀاليندڙ	....	ڪپڙو اُڻندڙ	....
مڇي ماريندڙ	....	چمڙي جو سامان ٺاهيندڙ	....
مڇي وڪڻندڙ	....	پٽر چلڻ وارو	....
گوشت وڪڻڻ جو ڪم ڪندڙ	....	سنا اکر لکندڙ	....
جانورن کي کهڻ جو ڌنڌو ڪندڙ	....	ڪتابت ڪرڻ وارو	....
ٽپال ورهائڻ وارو	....	جلد ٻڌڻ وارو	....
ميرا ڪپڙا ڌوئڻ وارو	....	ڪاٺ هڻندڙ	....
چوري ڪندڙ	....	ڪاٺيءَ جو ڪم ڪندڙ	....
ڪيسا ڪپيندڙ	....	گهر اڏيندڙ	....

(غ) هيٺ روزاني استعمال جي شين / سامان جون ڪي تصويرون ڏنيون ويون آهن.
هر هڪ تصوير جي سامهون سنڌي زبان ۾ اُن لاءِ ڪم ايندڙ لفظ لکو:

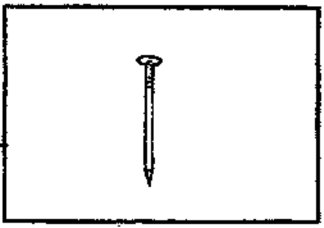

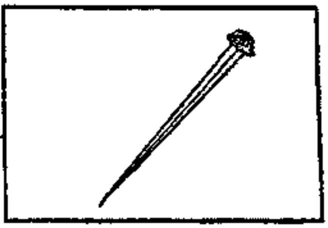

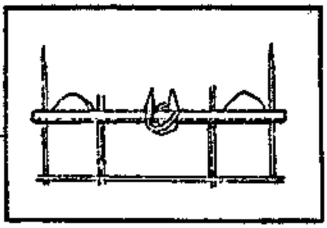

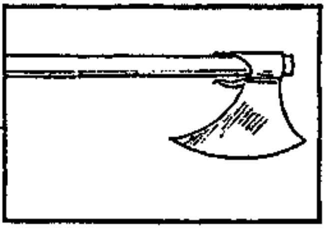

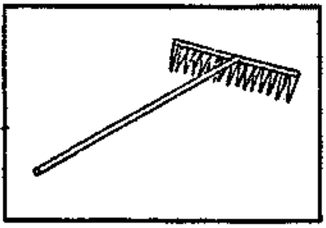

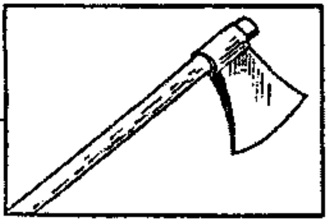

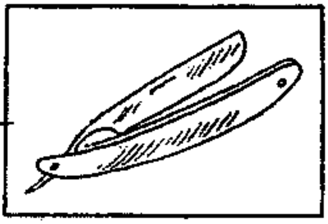

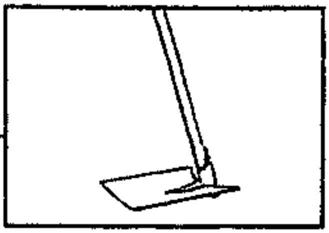

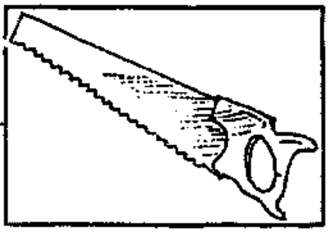

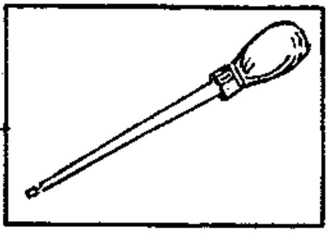

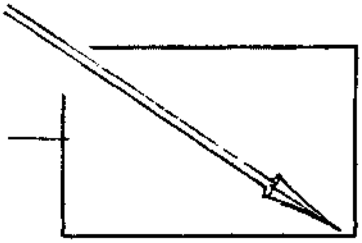

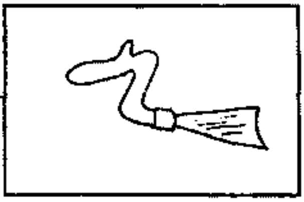

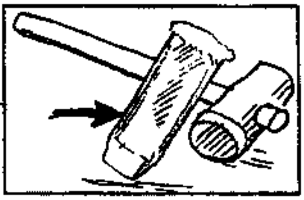

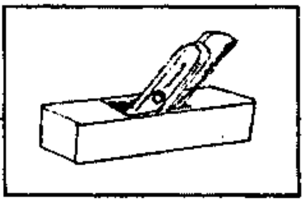

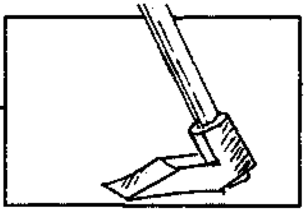

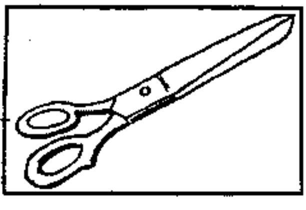

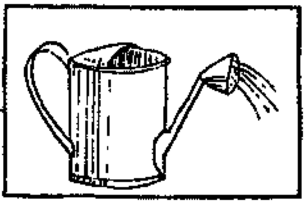

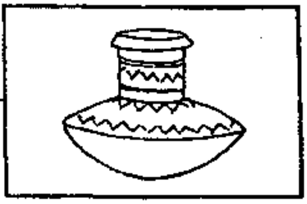

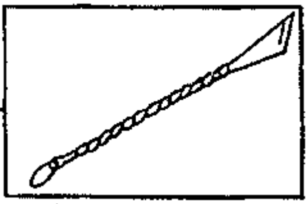

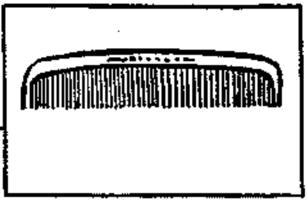

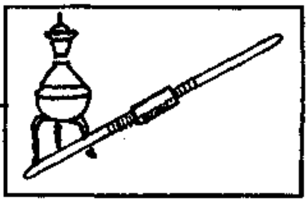

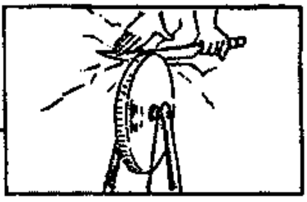

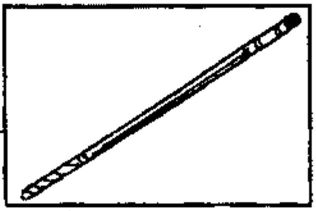

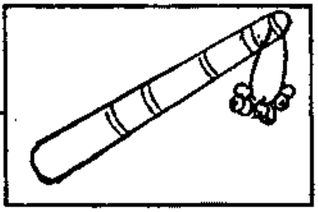

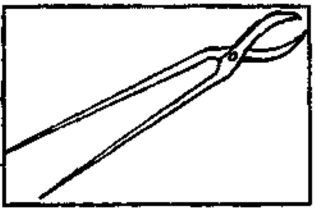

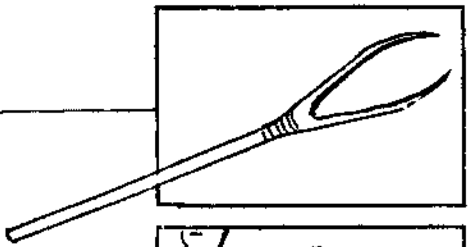

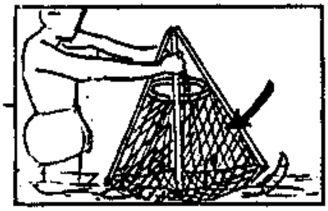

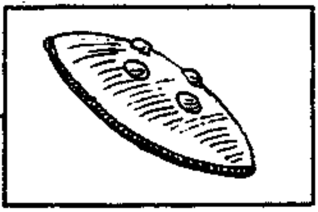

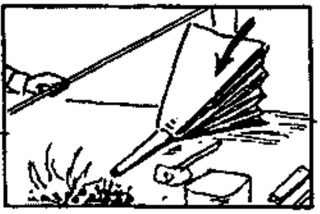

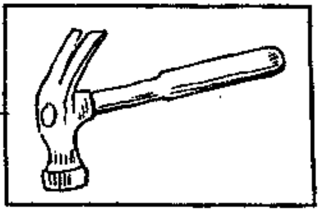

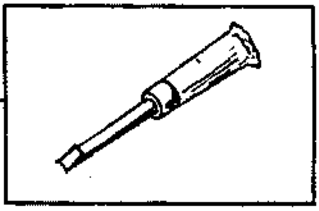

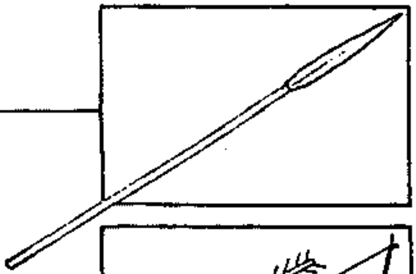

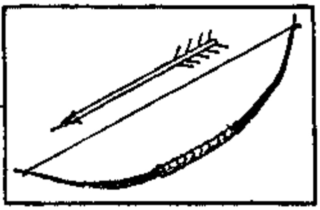

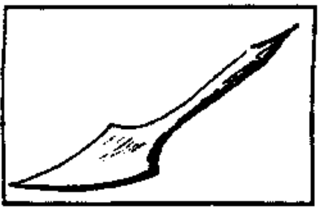

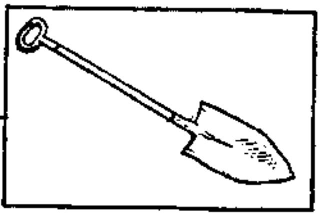

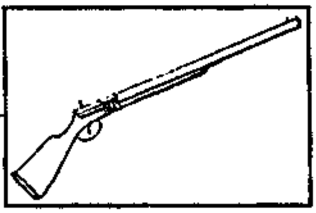
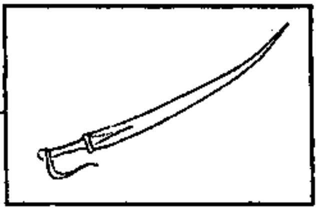
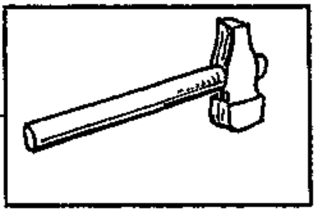
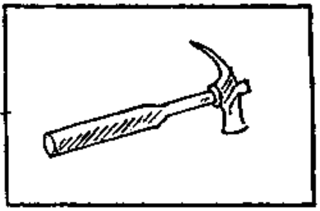
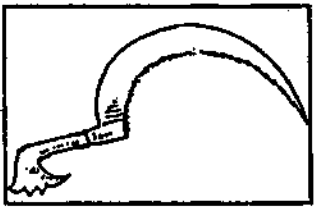
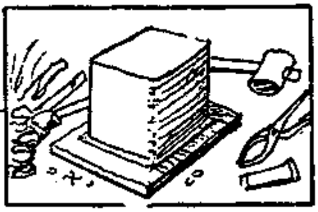

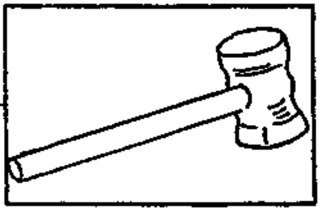
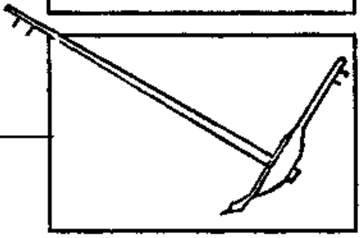
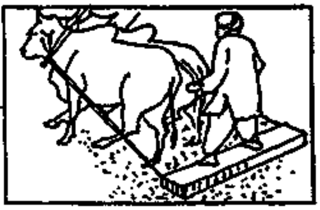
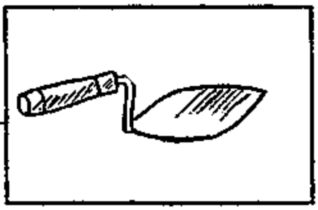
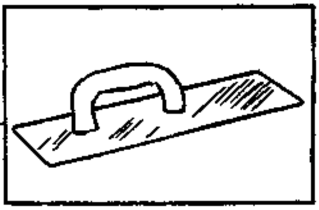

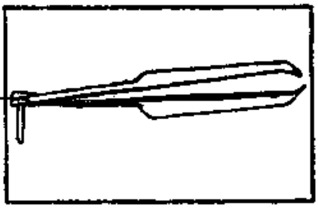

(ف) هيٺ راڳ جي ڪن سازن جون تصويرون ڏنيون ويون آهن. هر هڪ ساز لاءِ سنڌي زبان جو لفظ لکو:

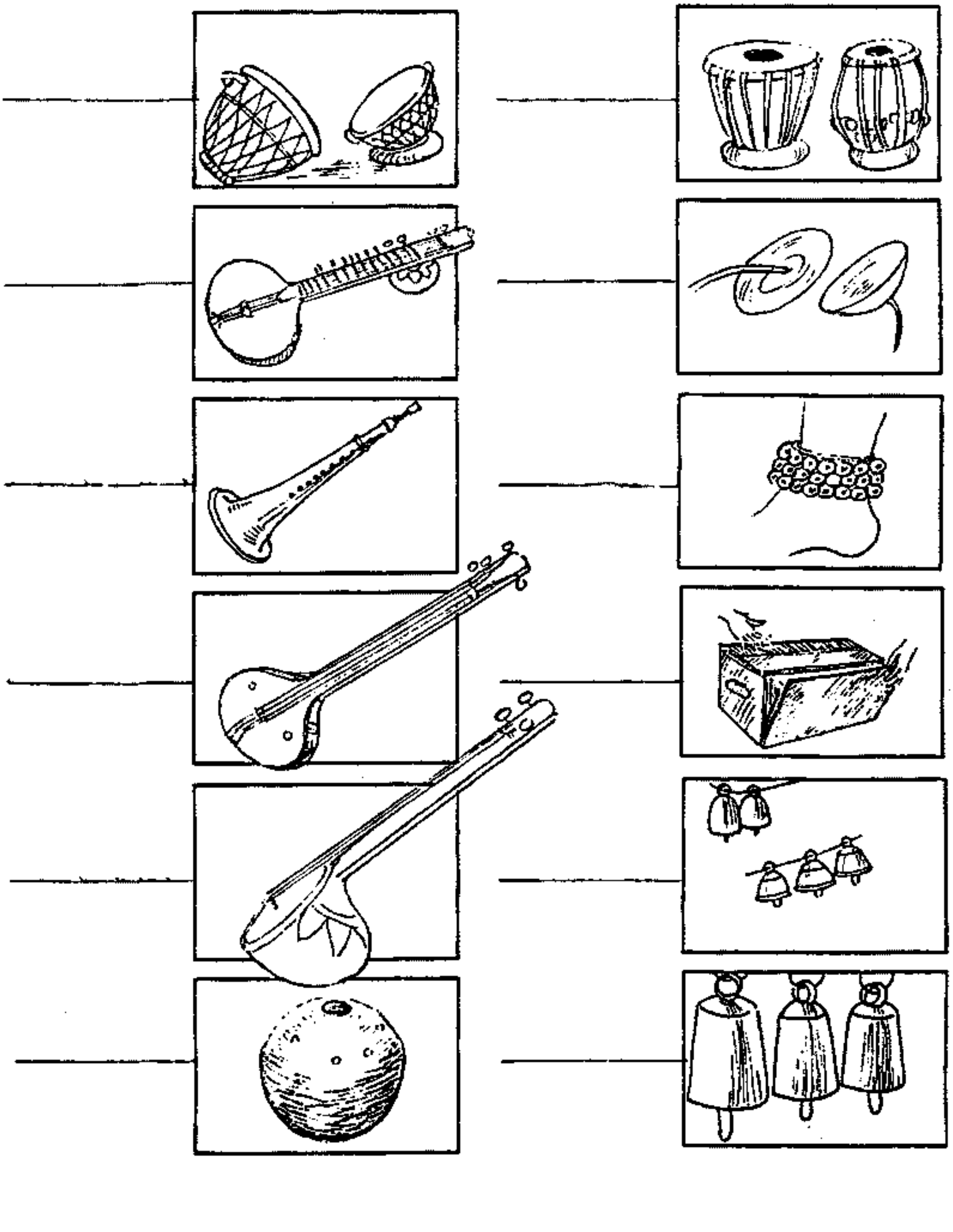

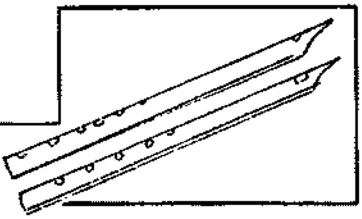

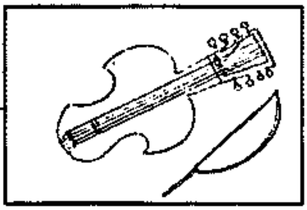

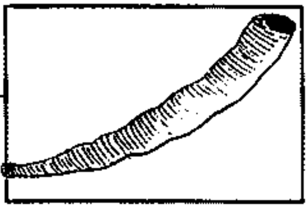

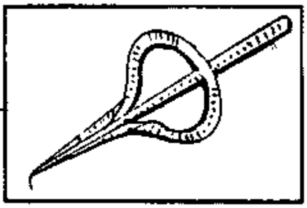

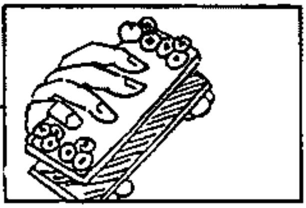

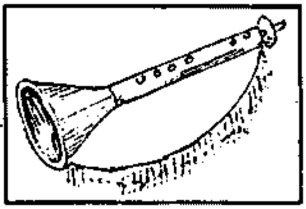

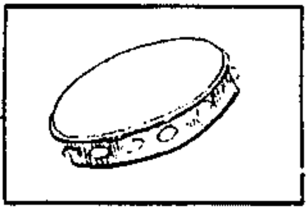

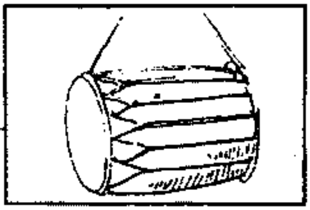

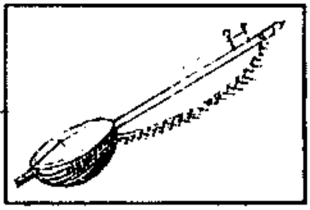

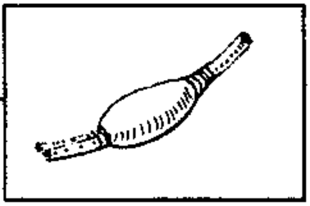

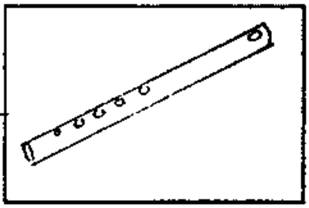

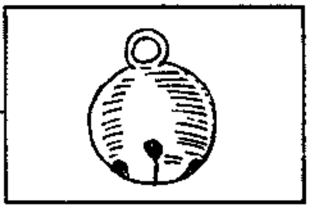

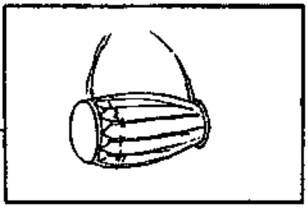

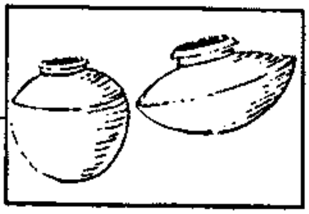

(ق) هيٺ ڪي تصويرون ڏنل آهن. هر هڪ تصوير جي سامهون سنڌي زبان جو لفظ لکو:

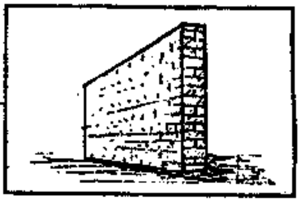
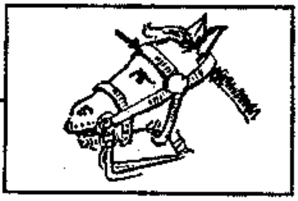
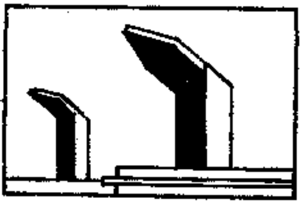
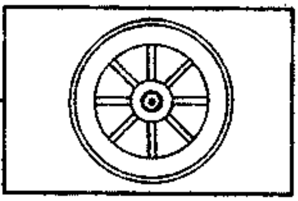
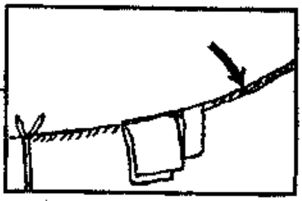
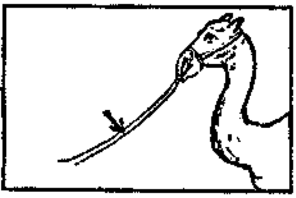
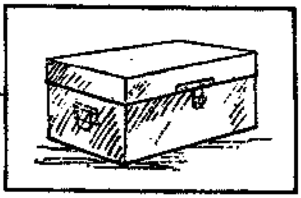
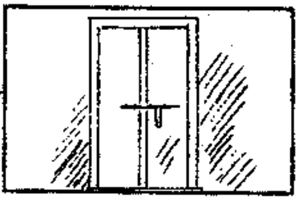

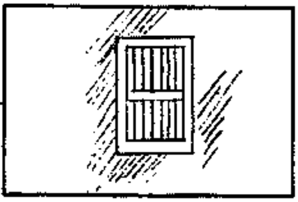

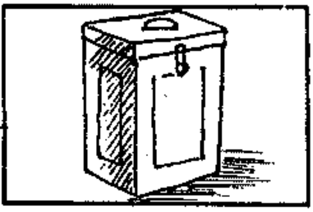
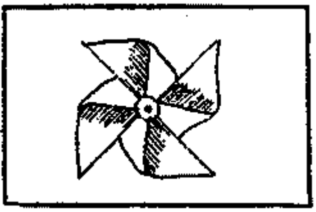
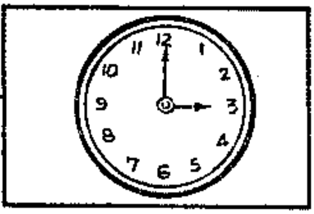
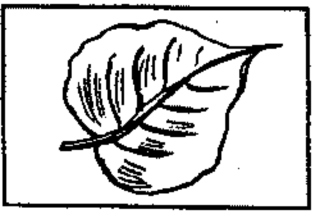
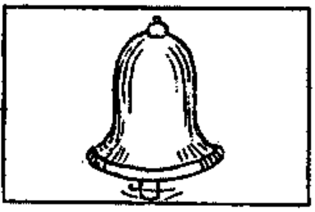

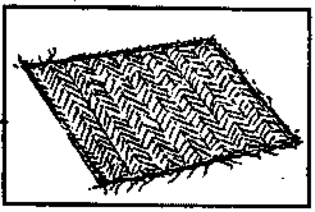

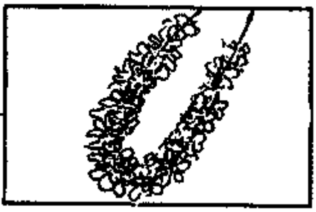
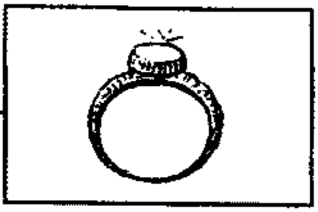

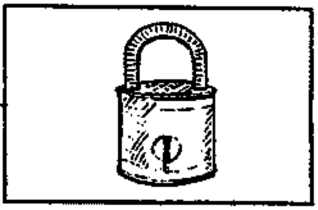

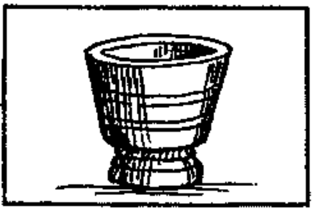
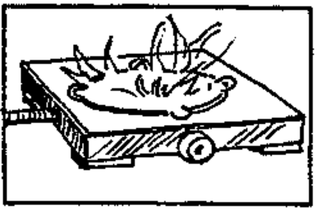
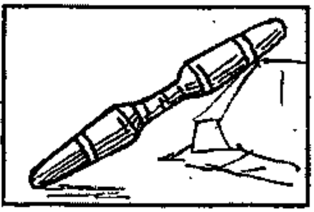
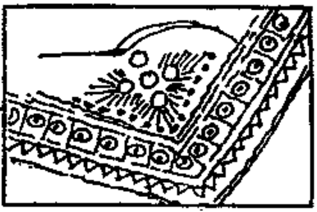
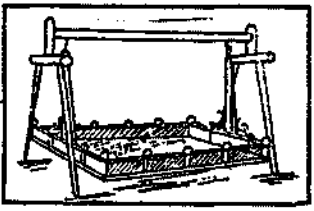
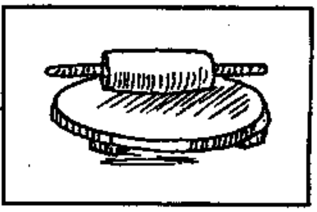

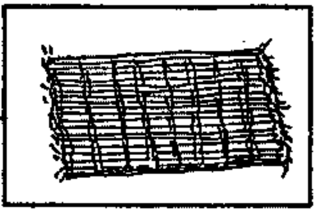
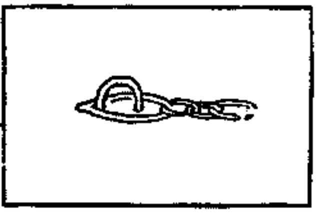

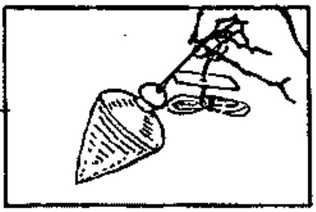
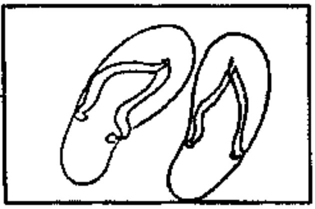
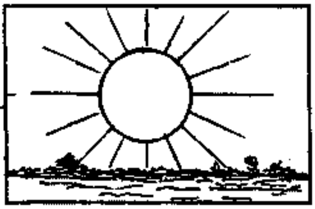

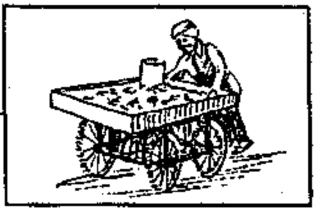
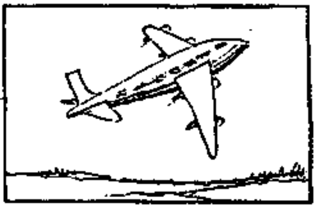
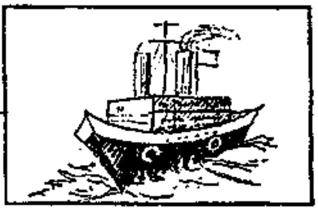

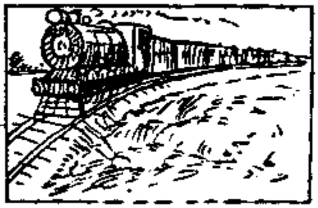

(ڪ) هيٺ ڪي رنگ تصويرن ذريعي ڏيکاريا ويا آهن. انهن رنگن جا سنڌيءَ ۾ نالا
لکو. ان کان سواءِ ڪي شيون ننڍيون، وڏيون، سنهيون ۽ ٿلهيون، ڪي ليڪون
ڏنگيون تہ ڪي سڌيون شڪلين ذريعي ڏيکاريون ويون آهن. انهن لاءِ سنڌي
زبان جا مناسب ۽ مقرر لفظ لکو:

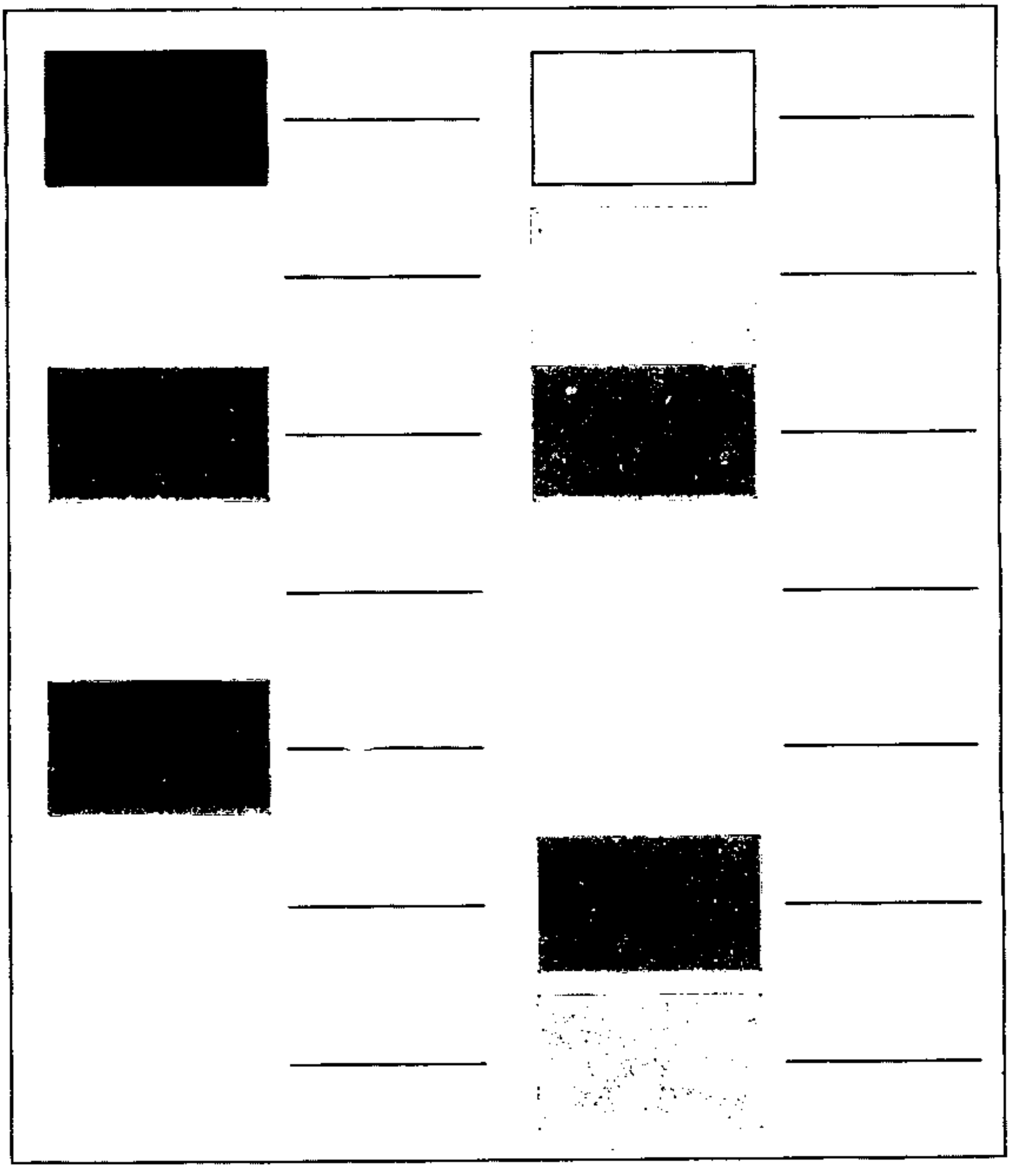

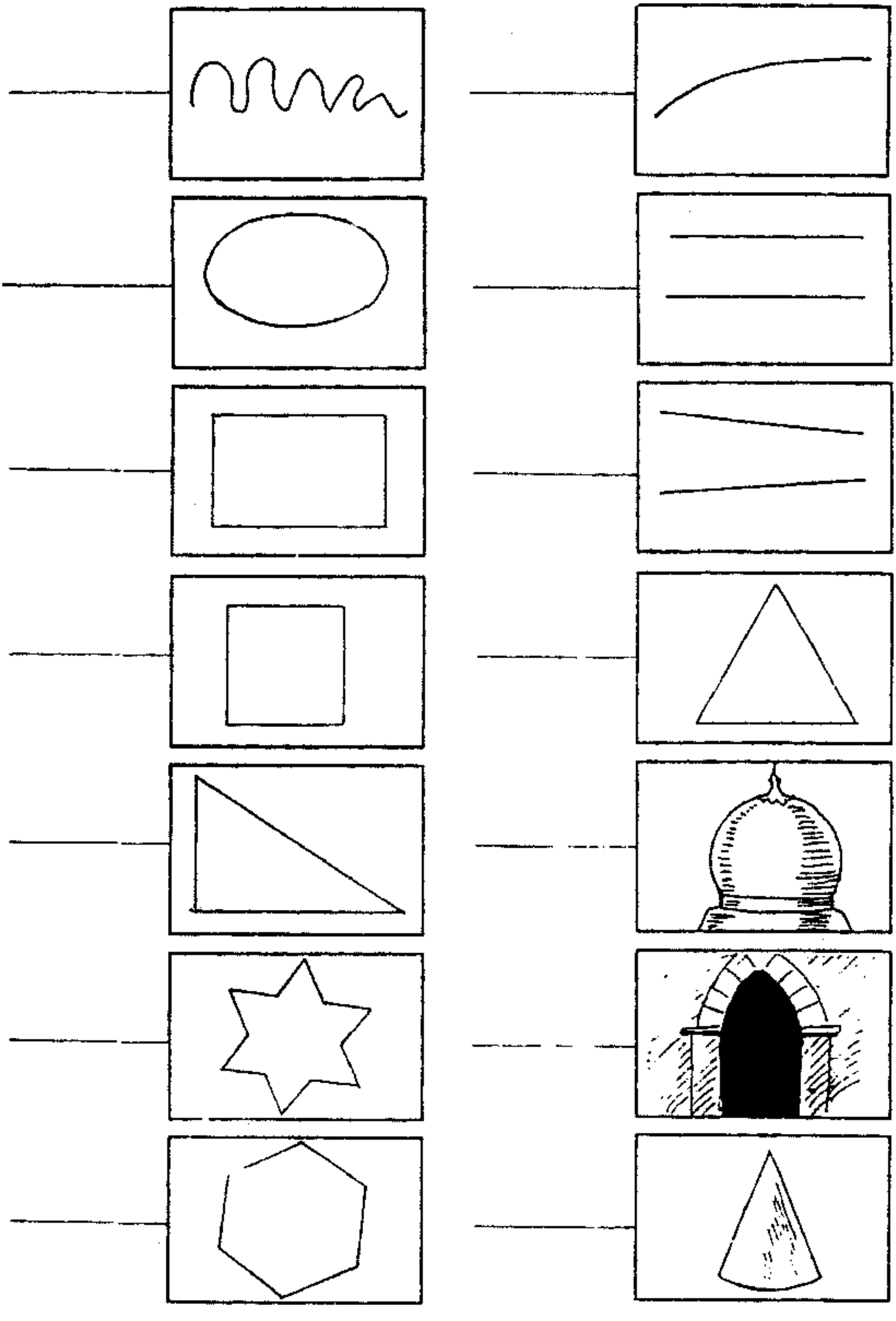

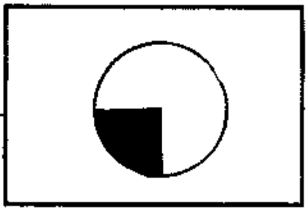

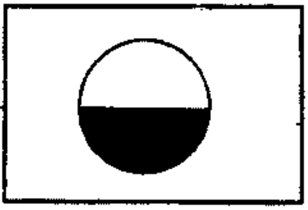
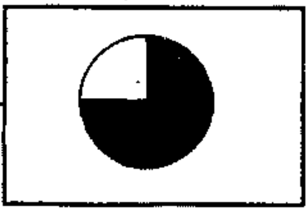

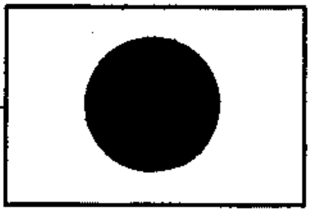

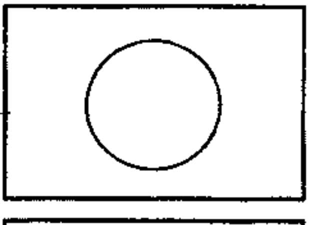

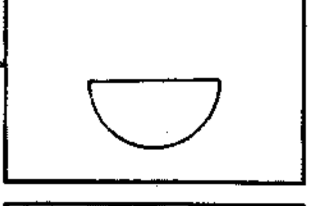

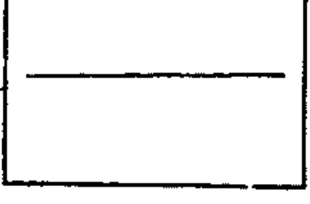

يونٽ ٽيون

سبق پهريون:

(الف) هيٺ ڏنل اسمن جي اجتماعي لفظن (collective nouns) لاءِ سنڌيءَ ۾ جيڪي لفظ ڪم ايندا آهن، اُهي لکو:

اسم	اجتماعي لفظ	اسم	اجتماعي لفظ
ماڻهو	....	گُلُ	....
وڻُ	....	ڪُنجي	....
پکي	....	اناج	....
ٻڪري	....	اَن	....
ڍڳي	....	پٿر	....
اُٺُ	....	مٽي	....
رڍَ	....	ڪَن ڪچرو	....

(ب) هيٺين اسمن جي آوازن لاءِ سنڌي زبان ۾ ڪهڙا ڪهڙا لفظ ڪم ايندا آهن؟ هر اسم جي سامهون اُهي لفظ لکو:

اسم	آواز	اسم	آواز
اُٺُ	....	بگهڙ	....
باز	....	بُلبل	....
ٻَدڪ	....	ڀولڙو	....

اسم	آواز	اسم	آواز
ٻڪري	....	ڪرڙي	....
ٻلي	....	ڪتو	....
پوڻر	....	ڪُڪڙ	....
تِتر	....	ڪُڪڙِ	....
تڏِ	....	ڪَنگ	....
ٽِيهر	....	ڪونجَ	....
جهرڪي	....	ڪوئِل	....
چِٻرو	....	گدڙ	....
چمڙو	....	گڏهه	....
رڇ	....	ڳيرو	....
ريڇ	....	گهوڙو	....
ڏيڏر	....	لومڙ	....
سانُ	....	مَڇَر	....
سِرڻ	....	مک	....
شينهن	....	مور	....
طوطو	....	مِيٽر	....
ڪبوتر	....	مينهن	....
ڪَبر	....	نانگ	....
ڪانڪٽو	....	نور	....
ڪاز	....	هاٿي	....
ڪانءُ	....	هَرڻ	....

سبق ٻيون

(الف) هيٺ ڪي لفظ ڏجن ٿا. انهن لفظن جا ضد يعني اُبتڙ لفظ لکو. هڪ مثال نموني طور ڏجي ٿو:

لفظ	ضد	لفظ	ضد	لفظ	ضد
مهانگي	سهانگي	....	مٺي	....	وڏو
ڪوسيون	....	ڪتو	....	سڪ	....
ساديون	....	....	ڪارو	....	نوڪر
....	اڇو	اڳ	....	بهادر	....
ڦڪو	....	....	اويل	....	مٺو
....	اندر	سٺو	....	ٻرو	....
پنيان	....	....	بندرو	....	ويجهو
....	عرش	ڊڄڻو	....	دانا	....
زمين	....	....	سُٺو	....	پڇاڙي
....	گهاٽو	ٻَٽ	....	ثواب	....
سجاڳ	....	....	ٻلو	....	بزدل
....	نياڳ	ٿڌو	....	ڪاراڻ	....
سجايو	....	....	ڪوڙو	....	ٿلهو
....	سوجهرو	اونده	....	نياڳو	....
ٻَٽُ	....	سولو	....	....	ڪاپو
....	گلا	....	ڏٺي	چريو	....
سوڪ	....	ڇاڇي	....	....	اڳياڙي
....	اندر	....	جيٽرو	پوء	....
تڪڙي	....	چوٽو	....	....	ڏور

(ب) هيٺ ڏنل لفظن مان، لفظن جون اهڙيون جوڙيون ناهيو، جيڪي هڪ ٻئي جي أبتڙ هجن يعني هڪ ٻئي جو ضد هجن:

نوڪر، پٽ، اڱ، جيئرو، ڪاہو، چريو، ماڇي، أبتو، مُئل، ابتدا، دانا، ڇاڇي، خوشبو، ڏاٿو، ستل، ڏاهو، سنئون، پوءِ، سياٿو، ڇڙو، ڏوهہ، اياڻو، نياڳ، پڇاڙي، ڪامياب، ڏک، سياڳ، عرش، اڏ، گهاٽو، اجايو، آسمان، ابوجهہ، ڪوسو، ساڃو، سبتو، ڪارو، رنج، نياڳو، سک، سجايو، نادان، خوشي، ٻاهر، ٿڌو، ساوڪ، ناڪامياب، سُک، تڪو، اونده، سوپارو، سچو، روشني، ڊرو، بانس، آڃاڻ، سولو، ڪاراڻ، پلو، اڇو، ڪاہو، اوَلو، ڊرو، زمين، اپرو، سوڪ، ڏور، اندر، اڳياڙي، فرش، سنو، اويل، خراب، ويجهو، پري، بزدل، پڇاڙي، پٺ، سنو، سورهيہ، ڏٺڪو، سيرو، پڇاڙي، نڏٺڪو، اڳواڻ، اڳ، سيرو، ڪاراڻ، گرم، سُڄاڳ، پونير، ثواب.

سبق ٽيون

(الف) هيٺ ڏنل لفظن مان هر هڪ جون اعرابون بدلائڻ سان، اُنهن لفظن جون ڌار ڌار معنائون ملن ٿيون. اهڙن لفظن مان ڪجهه هيٺ ڏجن ٿا. هڪ لفظ مثال طور ڏيئي، اُن جون ڌار ڌار معنائون ڏنيون وڃن ٿيون. ٻيا لفظ اوهين پاڻ ڳولهيو:

لفظ	اعرابون بدلائڻ سان ڌار ڌار صورتن جا مثال	حاصل ٿيل معنائون
پٽ	پَٽِ	زمينَ، ريشم، ٽوڙ،
	پُٽَ	نرينو اولاد
	پِٽَ	بد دعا،
	پِٽِ	سينو ڪُٽڻ، بد دعا ڏيڻ

ٻيا لفظ هيٺ ڏجن ٿا:

پٽ، سٽ، لٽ، ڪڪ، اڳ، انگ، اڄ، آس، ڪير، ڳجهہ، اهي، اها، اتي، ٻڪ، ٻار، گهٽ، ٻڙي، ٻيڙي، ٻري، ٽپ، ٽر، هٽ، پٺا، هار، ٽڙ، ٽڪو، ٽڪ، ٽورو، پيٽ، سڌ، سچ، ڇاڻ، ٽڪو، ٽڪو، ٽڳ، پٽو، ڀاڙ، پير، ٽنگ، ٿلهو، ڏٿي، ڏڻ، پاٽي، پٽ، ٻج، جيٽ، ڇار، ڇٽ، ڇريو، جهوٽو، گل، چند، ڇر، ڇونڊ، ڇٽ، چر، دري، در، ڏڪ، دڪي، ڏور، رسو، روڪ، رن، سپ، سپ، سڌ، ڪوهہ، مٺو، مٽ، وٽ، ڏٽي، پٽ، ٻانس، سويل، ڳڏي، گهٽو، مٽ، اس، ڪڪ، ٻڪ، هٽ، پتا، ٽڙ، ڇاڻ، ڏور، سٺو، سور، ور، سچ.

(ب) هيٺ ڏنل لفظ ڏجن ٿا، جن جي اُچار ۾ ڪوبہ فرق ڪونهي، پر هر لفظ جون ڪيترين ئي معنائون ملن ٿيون، يعني هڪ هڪ لفظ جون ڪئين معنائون نڪرن ٿيون. انهن مان هر هڪ لفظ جون جيتريون بہ معنائون اوهان کي معلوم هجن اُهي لکو:

لچ، ٽورو، چاڻ، هٽ، چٽ، ڳالهہ، گهاتو، ڦوٽ، ڪڪ، گل، ور، وارو، گپ، ڪيس، سڏ، ڪاڏو، سار، مار، پوڏ، ڦوٽ، ڪپ، انڌو، انڌڪار، ٽڏو، تڏڪار، پاٽي، پاٽيائو، رس، ڪافي، وس، پال، چور، ڏک، ڪنگهہ، ڪار، ڳر، لنگهہ، مک، وٽ، وڍ، ور، مڙس، ڪنجي، مٽر، جوڙ، ڦهڪو، ڦر، پول، ڪارو، انگ، ٽپ، ٽڪو، ٽورو، پيٽ، پچ، جيٽ، رسو، روڪ، سپ.

(ت) هيٺين جملن ۾ جن لفظن هيٺ ليڪ ڏني ويئي آهي، اُنهن جا ضد ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) هي سرڪاري اسڪول ناهي، پر .... اسڪول آهي.

(ii) هي ڪمرو وڏو نہ آهي، پر .... آهي.

(iii) اسان جي اسڪول ۾، اوهان جي اسڪول کان گهٽ شاگرد نہ آهن، پر .... آهن.

(IV) اسان جي اسڪول ۾ هڪ بہ ماستر نہ آهي، سڀ .... آهن.

(V) هُن ڪلاس ۾ منهنجو ڀاءُ نہ آهي، پر منهنجي .... آهي.

(VI) هي شاگرد تکو نٿو ڊوڙي پر، .... ڊوڙي ٿو.

(VII) هُو سڀ ٻاهر هئا، پر اوهين .... هئا.

(VIII)-اندر ڪمري ۾ اوندهہ آهي، پر ٻاهر .... آهي.

(IX) نلڪي جو پاڻي گرم آهي، پر ڍنڍ جو پاڻي .... آهي.

(X) نادان دوست کان .... دشمن چڱو.

(ث) ڏنگين مان لفظ چونڊي، هيٺين جملن جا خال ڀريو:

(i) ٻِتَ لفظ جو جمع ـ................... (ٻتَ، ٻتو، ٻتيون) آهي.

(ii) ڏوهي لفظ جي واحد صورت (ڏوهيون، ڏوهياڻي، ڏوهي) آهي.

(iii) هي گهوڙو آهي (اسم جو جمع روپ ٺاهي، جملو نئين سر لکو).

(IV) هي اُٺ آهي (اسم جي مؤنث صورت ٺاهي ،جملو نئين سر لکو).

(V) هي عورتون آهن (اسم جو عدد ۾ حد ٺاهي، جملو نئين سر لکو).

(VI) هي زالون آهي (جملو درست ڪريو).

(VII) ميز (هي لفظ جملي ۾ ڪم آڻيو).

(VIII) ڇوڪرو اچي ٿو (ڇوڪرا لفظ استعمال ڪري، جملو نئين سر لکو).

(IX) هي راجا آهي (راجا لفظ جي جمع صورت لکو).

(X) گهوڙو لفظ جو جمع روپ لکو.

(د) حالتن جي ڦيرن کي خيال ۾ رکي، هيٺين جملن ۾ اسمن جي صحيح صورت تي (✔) نشان ڏيو:

(i) پاڪستان ڳوٺُ / ڳوٺَ / ڳوٺن جو ملڪ آهي.

(ii) لاهور وارو قلعو ڏسڻُ / ڏسڻَ / ڏِسَ وٽان آهي.

(iii) تاج محل آگرو / آگري / آگرن ۾ آهي.

(IV) واهن ذريعي پنيَ / پنيون / پنين کي پاڻي ڏبو آهي.

(V) سنڌو، چناب، راوي ۽ جهلم پاڪستان جون مشهور ندي، نَديءَ/ نديون آهن.

(VI) دادو ضلعي / ضلعو / ضلعا ۾ ڪاڻيءَ وٽ ست گهر / ست گهريون / ست گهريءَ آهن.

(VII) ڇوڪري ڪتاب پڙهي ٿو /ٿي /ٿا.

(VIII) اِهو اسان جو اسڪولُ / اِسڪولِ / اِسڪولَ آهي.

(IX) اسان جي گهرُ / گهرِ/ گهرَ ۾ ڏهه ياتي آهن.

(X) توهين پنهنجو وقتُ /وقتَ /وَقتِ آجايو نہ وڃايو.

(ر) حالتن جي ڦيرن کي خيال ۾ رکي، هيٺين جملن ۾ اسمن جي صحيح صورت تي (✓) نشان ڏيو:

(i) هَن ڇوڪرو / ڇوڪرن / ڇوڪري گيت ڳاتا.

(ii) باغ / باغُ / باغَ ۾ ڇوڪرا راند ڪري رهيا آهن.

(iii) ڇوڪرِي / ڇوڪريءَ / ڇوڪريون / کي انعام ڏي.

(IV) دري / دريءَ / دريون وٽ وڃي ويهہ.

(V) بانوَ / بانوءَ / بانِي جو گهر ڪٿي آهي؟.

(VI) هيءَ ڳالهہ دِلُ / دِلِ / دِلَ ۾ نہ رکج.

(VII) ٻڪري / ٻڪريءَ / ٻڪريون کي گاهہ ڏج.

(VIII) گهوڙا / گهوڙي / گهوڙن گاهہ کائين ٿا.

(IX) اهو ماسترياڻيءَ / ماسترياڻيون / ماستريءَ جو ڪمرو آهي.

(ز) حالتن جي ڦيرن کي خيال ۾ رکي هيٺ ڏنل اسمن جو زمان حال ۾ فعل "ڪاءِ" موجب خالي جايون ڀريو:

لفظ

	حالت فاعلي: واحد	حالت فاعلي: جمع	حالت/ عام حالت: واحد	حالت/ عام حالت: جمع
مذڪر	گهوڙو	....	....	....
مؤنث	گهوڙي	....	....	....
مذڪر	....	....	....	....
مؤنث	جهرڪي	....	....	....
مذڪر	....	....	....	....
مؤنث	عورت	....	....	....
مذڪر	هاٿي	....	....	....
مؤنث	....	....	....	....
مذڪر	پُٽ	....	....	....
مؤنث	....	....	....	....

(س) حالتن جي مناسبت سان جيڪي لفظ درست هجن انهن تي (✓) نشان ڏيو:

(i) منهنجو گهرُ / گهرَ / گهرِ / گهران هتان پري آهي.

(ii) توهين پنج صفحا گهرُ / گهرَ / گهرِ / گهران لکي اچجو.

(iii) توهان جي گهرُ / گهرَ / گهرِ / گهران ۾ ڪيرُ ڪيرُ رهندا آهن؟

(IV) تون اسڪولُ / اسڪولَ / اسڪولِ کان سڌو گهرُ / گهَرِ / گهرَ وڃج.

(V) هُن جي گهَرَ / گهَرَ / گهَرِ / گهران ۾ منهنجو وڏو پاءُ ايندو.

(VI) مون کي پئسا ڏيڻُ / ڏيڻَ / ڏيڻِ جو اوهان جو ارادو ڪونهي.

(VII) ڇوڪري / ڇوڪريءَ / ڇوڪريون نارنگيون چليون.

(VIII) اهو اسان جي دوست جو گهرُ / گهَرَ / گهَرِ آهي.

(IX) آءُ گهَرُ / گهران / گهَرَ پيو اچان.

(X) هن کي گهَرِ / گهرَ / گهران وٺي هت جلدي اچ.

(XI) اهي ٻئي اسان جي دوستن جا گهرُ / گهرِ / گهَرَ آهن.

(XII) اهو اسان جي چاچي جو گهَرُ / گهَرِ / گهرَ آهي.

(XIII) مان گهرُ / گهَرِ / گهَران وڃان ٿو.

(XIV) اهي اسان جا سوٽُ / سوٽَ / سوٽِ آهن.

يونٽ چوٿون

سبق پهريون

(الف) هيٺين جملن ۾ ضمير ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) .... ڊاڪٽر آهي.

(ii) هن اسڪول ۾ .... ماستر آهيان.

(iii) .... سٺي ڇوڪري آهي.

(IV) .... شاگرد آهين.

(V) .... هوشيار ٻار آهن.

(VI) .... ڪالهه موڪل تي هئاسين.

(VII) .... ڪالهه ڪٿي هئين؟

(VIII) ڇا .... موڪل تي هئين؟

(IX) .... توهان لاءِ ترسي هيس.

(X) .... اسڪول ڪونہ وياسين.

(XI) .... ڪالهه ڪٿي ڪونہ ويس.

(XII) .... توکي ڪونہ سڃاڻندي آهي.

(XIII) اڄ .... گهر ويندو.

(XIV) گذريل سال .... سائيڪل خريد ڪئي.

(XV) .... اُتي ڪونہ آيا هئا.

(ب) هيٺين جملن ۾ ضمير ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) .... پنهنجو جوڙو پسند ڪريو.

(ii) .... سٺو فرنيچر آڻجو.

(iii) .... ميز تان ڪتاب کڻ.

(IV) .... ٻالڪي پرين ٿيون.

(V) .... ڪپڙا ڌوئندي.

(VI) .... شهر جو رهاڪو آهيان.

(VII) .... سياڻي ڪراچي ويندا سين.

(VIII) .... خط لکي ٿي.

(ت) هيٺين جملن ۾ ضمير ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) ڇا .... ٿميٺ آهيو؟

(ii) .... يونيورسٽيءَ ۾ ملازم آهيان.

(iii) .... سرڪاري ملازم آهيون.

(IV) .... اسان جي اداري ۾ نوڪري ڪندا آهن.

(V) .... ڪير آهن؟

(VI) .... پاڻ آهيون.

(VII) .... اڄ چار خط لکيا.

(VIII) .... ڪي پاڻي پيئاريو.

(IX) .... ڪتاب آندو.

(X) .... خط لکڻ چاهيان ٿي.

(ث) حالتن جي استعمال جي لحاظ کان ضميرن جي درست صيغن تي ✓ نشان ڏيو:

(i) مون / مان / اسين ڪاپيءَ ۾ لکيو.

(ii) اسين / اسان / توهين ڪراچي گهمڻ وياسين.

(iii) تو / تون / توکي راڻي باغ ڏٺو آهي؟

(IV) اڄ مان / مون / توهين دير سان اٿيس.

(V) تون / تو / توهان پنهنجي ڪمري ۾ ويٺو هئين.

(VI) مان / مون / هوَ پنهنجو ڪم پورو ڪيو.

(VII) اسين / اسان / مان پين وڳي پهتيون هيونسين.

(VIII) هيءَ ڇوڪري ڪيرُ / ڪيرَ / ڪيرِ آهي؟

(IX) اوهان جا پاڻ ڪيرَ / ڪيرِ / ڪيرُ آهن؟

(X) باغ ۾ هوءَ ڪيرِ / ڪيرَ / ڪيرُ هئي.

سبق ڀيون

(الف) حالتن جي استعمال ڪني خيال ۾ رکي ضميرن جي درست صيغن تي (✓) نشان ڏيو:

(i) هيءَ / هيءُ / هِن ميز آهي.

(ii) هيءَ / هيءُ / هِنَ اسڪول ۾ لائبرري ڪانهي.

(iii) هُو / ڪيرُ / ڪيرِ / ڪنهن جو ياءُ آهي؟

(IV) مان / تون / هُوءَ ڪراچي ويئيئين.

(V) ڪو / ڪا / ڪي ڇوڪري ٻاهر بيٺي آهي.

(VI) هُوءَ / هُن / هو منهنجي ساهيڙي آهي.

(VII) ڪو / ڪا / ڪي / ڪنهن / ڪو دوست هن جي پٽ کي ڪتاب ڏنو.

(VIII) مون / اسان / تو / هن خط لکيا.

(IX) اسين / توهان / هُو پير ڪائون ٿا.

(X) تو / تون / تو / هُو کي ڪا خبر آهي ڇا ؟

(XI) ڇا توهين / اسين / مون نوان ڪلارڪ آهيو؟

(XII) مان / مون / تو پناڻ آهيان.

(XIII) ڇا تون / تو / توهين ايم - اي جو شاگرد آهين؟

(XIV) ڇا هُو / هُن / هُوءَ جي ڀيڻ جو نالو هُما آهي؟

(XV) هوءَ / هُنَ / هُو جو نالو ڇا آهي؟

(XVI) هُو / هُن / اسين ڪٿي آهي؟

(XVII) هُو/ هُن / مان رائد ڪيڏي ٿو.

(XVIII) مون / مان / توهين ڪسرت ڪريان ٿو.

(XVX) هُنَ / هُوءَ / هُو پيسا ڏنا.

(ب) ڏنگين مان ضمير چونڊي خالي جايون ڀريو:

(i)...... اڄ چار خط لکيا. (مان / مون / اسين).

(ii) ..... پڪوڙا کارايا. (توهين / توهان / تون).

(iii) .... هن کي پاڻي پيياريو. (اسين / اسان / أهو)

(IV) .... دوست، هن جي پٽ کي تحفو ڏنو. (ڪو، ڪا، ڪي، ڪنهن، ڪن)

(V) .... اسپتال ۾ ڊاڪٽر ڪونہ آيو. (هِنَ / هُوءَ / توهان)

سبق ٽيون

(الف) هيٺ ڏنل خانن مان لفظ چونڊي گهٽي ۾ گهٽا جملا ٺاهيو. هڪ جملو مثال طور ڏجي ٿو: هيءَ اڪبر جي ڀيڻ آهي.

هيءَ	اڪبر	جو	ڀيڻ	آهيون
فرزانہ	توهان	جا	ڀاءُ	آهي
اسين	اسان	جي	دوستَ	آهن
هيءُ	هُنَ	جون	ساهيڙيون	
تون				آهيان
توهين	هِن			آهِين
آءٌ	هُن			آهيو

(ب) هيٺ ڏنل خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

مان	ڊاڪٽر	آهي
تون	ماسترياڻي	آهِن
هيءَ	عورتَ	آهين
اسين	شاگرد	آهيون
هي	ڇوڪريون	آهيو
توهين		آهيان

(ت) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي گهٽي ۾ گهٽا جملا ٺاهيو:

هو	هميشہ	ڪونہ	ايندو	آهن
مان				
	ڪڏهن		ايندا	آهيو
اسين		ڪانہ		آهي
	روزانو			آهيون
تون			ايندي	
هُوءَ				آهين
توهين	ڪالهہ		آيا	هئا
هوَ			آئي	
هو			آيو	هوس
هي	اڄ		آيون	هئي
ڇوڪرا				
هُوءَ	سڀاڻي			هُيس
اڪبر				هئاسين
امين	ڪڏهن بہ			هُيوسين
ڪنول				هيون

سبق چوٿون

(الف) ڏنگين مان (جو.... سو ، جا .... سا ، جي .... سي، جنهن .... تنهن، جيڪو .... سو، جيڪي ... سي) ڪي بہ ضمير موصول ۽ جواب موصول چونڊي، جملن ۾ خالي جايون ڀريو.

(i) .... محنت ڪندي، .... ڪامياب ٿيندي.

(ii) .... وَٽ پئسا آهن، .... وڏو ماڻهو آهي.

(iii) .... اسان سان ملڻ آيا هئا، .... منهنجا دوست هئا.

(IV) .... سنڌي پڙهندو، .... نوڪريءَ ۾ پڪو ٿيندو.

(V) .... ڪامياب ٿيندو، .... اوهان کي مٺائي کارائيندو.

(VI) .... اها ڳالهہ ٻڌندا، .... اوهان تان ڪلندا.

(VII) .... سٺا نمبر کنيا، .... انعام حاصل ڪيو.

(VIII) .... سان مون کي ويڇو هو، .... کي موکل ڪانہ ملي.

(IX) .... ڇوڪري توسان گڏ هئي، .... ڪير هُئي؟

(X) .... اهو ڪم ڪن ها، .... پڇتائين ها.

(XI) .... ڪندو، .... ڀريندو.

(ب) ضمير موصول ۽ جواب موصول (جي ..... تہ، جهڙو .... تهڙو، جهڙي .... تهڙي، جهڙا .... تهڙا، جهڙيون .... تهڙيون،) ڪم آڻي هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

(i) .... آءٌ اهو ڪم ڪريان ها، .... پڇتايان ها.

(ii) .... تنهنجو حال آهي، .... ڪنهن جو بہ ڪونهي.

(iii) .... محنت ڪندين، .... پهريون نمبر ڪٿندين.

(IV) .... دوڪاندار هو، .... سندس گراهڪ هئا.

(V) .... تون منهنجي صلاح تي هلندين، .... ڪامياب ٿيندين.

(VI) .... هُو توهان جا مائٽ آهن، .... اسان جا بہ آهن.

(VII) .... موجَ ڳوٺن ۾ آهي، .... هتي شهرن ۾ ڪانهي.

(VIII) .... هوٽل هن شهر ۾ آهي، .... اسان جي شهر ۾ بہ آهي.

(IX) .... ماڻهو اڄ ڳڻيو هو، .... ڪڏهن بہ نہ ڳڻيو.

(ت) هيٺين جملن ۾ (جهڙو .... تهڙو، جهڙا .... تهڙا، جيئن .... تيئن، جهڙيون .... تهڙيون، جڏهن .... تڏهن) ضمير ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) .... هوُ توهان جا مائٽ آهن، .... اسان جا بہ آهن.

(ii) .... سوٽ مون خريد ڪيو، .... امين بہ خريد ڪيو.

(iii) .... دوست بنائيندي، .... نتيجا نڪرندا.

(IV) .... راجا، .... پرجا.

(V) .... هُو اندر آيو، .... سڀ اٿي بيٺا.

(VI) .... هن پڇيو، .... مون جواب ڏنو.

(ث) خانن مان ضمير چوندي، هيٺين ڏنل جملن جي ٻن ٻن جوڙين مان هڪ هڪ جملو ٺاهيو:

جـــــملا	ڪم آئيو	جـــــملا	ڪم آئيو
(i) تون لائبريءَ جون ٽڪيٽون وٺندين، توکي انعام ملندو.	جي - تہ	(VI) هن سنڌي ڳيت ڳايو، اها ڪنول هئي.	جنهن- سا
(ii) هيءَ شاندار هوٽل آهي، شهر ۾ ٻيو ڪوبہ ڪونهي.	جهڙو -تهڙو	(VII) هن کي سيني وڏيڪ مارڪون مليون، هن کي انعام مليو.	جنهن- تنهن
(iii) هنن وٽ پئسا آهن، هنن کي ڪتاب ملندا.	جن - تن	(VIII) تون منهنجو چوڻ مڃيندين، تون فائدي ۾ ويندين.	جي - تہ
(IV) هو توهان سان گڏيو، اهو منهنجو وڏو ڀاءُ آهي.	جو - سو	(IX) هُو پنهنجو ڪم پورو ڪندو، هو گهر ويندو.	جڏهن-تڏهن
(V) هُوءَ پهريون نمبر آئي، اها منهنجي ڀيڻ آهي.	جا - سا	(X) عورت آئي هئي، اها منهنجي ڀيڻ هئي.	جا-سا

(د) هيٺان جملا عدد جمع جي صيغي ۾ بدلايو:

(i) ڪا ڇوڪري اڄ ضرور ايندي.

(ii) ڪو ماڻهو موجود هو.

(iii) هيءَ ڪنهنجو ڪتاب آهي؟

(IV) هي ٻارُ ڪير آهي؟

(V) اسڪول ۾ ڪنهن کي ڳولڻ وئين.

(VI) هي ڪنهن جو ڀاءُ آهي؟

(ر) مان، تون، اسين، پاڻ، پنهنجو، پنهنجا، پنهنجي، پنهنجون ضمير ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i)........ ڏهين وڳي آفيس ۾ ايندا آهيون.

(ii) .... ميز تان ڪتاب ڪڻان؟

(iii) .... نيون ڪرسيون وٺو.

(IV) .... هنن کان پئسا وٺ.

(V) تون .... پين ڪڻ.

(VI) هو .... شرمندو ٿيو.

(VII) توهين .... ڪتاب وٺو.

(VIII) سائين اسين ميز تان ...... ڪاپيون ڪڻون؟

(IX) تون .... سبق پڙهه.

(X) امين، مان .... ڀاءُ وٽ اچان؟

(س) حالتن جي استعمال مطابق هر ضمير جي صحيح صيغي تي (✓) نشان ڏيو:

(i) اِهو / اِها / اِهي منهنجو ڪتاب آهي.

(ii) اِهو / اِها / اِهي انب مٺا آهن.

(iii) اِهو / اِها / اِهي ڀاڄي تازي آهي.

(IV) مون کي اِهو / اِها / اِهي ٽماٽا ڪونه کپن.

(V) اِهو / اِها / اِهي/ وڳو مهانگو آهي.

(VI) هي/ ڪيرُ / ڪيرَ / ڪنهن جو ڪتاب آهي؟

(VII) هُوءَ ڇوڪري/ ڪيرُ / ڪيرِ / ڪيرَ /ڪنهن آهي؟

(VIII) توهان کي ڪهڙو / ڪهڙا / ڪهڙي شيءِ کپي؟

يونٽ پنجون

سبق پهريون

(الف) ڏنگيءِ مان (تي، تان، کي، کان، وَٽ، تائين، ۾، مان ۽ جو) حرف جر چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) ميز .... ڪتاب ڪڻ.

(ii) تو .... چا ڪپي؟

(iii) هُن .... ڪيترا پئسا آهن؟

(IV) اُستاد بورڊ .... لکي ٿو.

(V) مٿي .... ٽوپي پاءِ.

(VI) هن ديوار .... ڊوڙ پاءِ.

(VII) ٽيلهي .... ڪتاب ڪڍُ.

(VIII) هٿ .... قلم جَهل.

(IX) هُن وڻ .... ڪهڙو پکي آهي؟

(X) منهنجي کيسي .... رومال آهي.

(XI) هي گهوڙو اسان .... آهي.

(XII) ڇوڪري .... ڀر ڪتاب آهن.

(ب) جملا درست ڪريو:

(i) ميز کان ڪتاب ڪڻ.

(ii) مون کان گڏ هَلُ.

(iii) مون سان سوال پُڇَ.

(IV) بورڊ تان حساب لِکُ.

(V) ٽيلهي کان ڪتاب ڪڍ.

(VI) هٿ تي پنج آڱريون آهن.

(VII) مٿي کي ٽوپي آهي.

(VIII) گهر جي در مان ڊوڙ پاءِ.

(IX) پيءُ مان ڪنهن ٽپو ڏنو ؟

(X) هن منجهه ڪهڙي شيءِ آهي؟

(ت) حرف جر ڪم آڻي، خالي جايون ڀريو:

(i) وڻ .... هڪ پکي ويٺو هو.

(ii) مان قلم .... لکان ٿي.

(iii) شيشيءَ ۾ .... دوا وجهه.

(IV) بابو منهنجي .... رانديڪا وٺي ايندو.

(V) هن پيت .... ڏکو ڪاڏو.

(VI) هَن جي گهر .... ڪير نڪتو؟

(VII) ماستر بورڊ .... سبق لکيو.

(VIII) مون ...... هي ڪم نہ ٿي سگهندو.

(IX) افروز .... ڀاءُ انعام حاصل ڪيو.

(X) در .... ڪيرُ بيٺو هو؟

(XI) هي توهان .... ڪرسيون آهن.

(XII) هَن .... ڪتاب ڪير کڻي ويو؟

(XIII) اسان .... اسڪول پري ڪونهي.

(XIV) هنن .... ڪلاس .... پنجيتاليهہ ٻار آهن.

(ث) هيٺين جملن جي خالي جڳهين ۾ (کي، تي، جو، جا، جي، جون، وٽ، کان، ۾) حرف جر ڪم آڻي خال ڀريو:

(i) مون .... ڪتاب آهن.

(ii) هوءَ اسان . ... ماسترياڻي آهي.

(iii) هيءُ اسان .... گهر آهي.

(IV) هن گهرَ .... پنج ڀاتي رهن ٿا.

(V) مون .... هو وڏو آهي.

(VI) هُو، مون..................... مليو هو.

(VII) هُوءَ، اسان .... ڀيڻ آهي.

(VIII) تو .... اها خبر ڪانهي.

(IX) هن ڪلاس .... توهان جي ڪلاس .... وڌيڪ شاگرد آهن.

(X) باغ .... ماڻهن جو وڏو ميڙ هو.

(XI) مان حيدرآباد .... رهاڪُو آهيان.

(XII) اڪبر، امين .... هوشيار آهي.

(XIII) اڪبر .... پنجاهہ روپيا آهن.

(XIV) تون، هن .... پنج روپيا وٺ.

(XV) توهين، هن ...... پنهنجون ڪاپيون ڏيو.

(XVI) تنهنجي هٿ .... ڪيتريون آڱريون آهن؟

(ج) ۾، تي، سان، کان، مان، کي، تائين حرف جر ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

(i) سڀ شاگرد بورڊ .... ڏسو.

(ii) ماٺهو چنڊ ڏسڻ لاءِ آسمان .... نهارين ٿا.

(iii) اڪبر، تون بورڊ .... لک.

(IV) ڪنول، تون ڪاپيءَ .... پنو ڦاڙ.

(V) آفيس ۾ دير .... وڃڻ سٺي عادت نہ آهي.

(VI) هن جي واچ، منهنجيءَ واچ .... تکڙي آهي.

(VII) توهان .... ڪڏهن وڃڻو آهي؟

(VIII) اوهان جي هٿ .... ڇا آهي؟

(IX) تنهنجي متي .... ڇا آهي؟

(ح) تي، تان، کي، کان، وٽ، تائين، ۾ ۽ مان حرف جر ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

(i) ميز .... ڪتاب کڻي ڏي.

(ii) تو .... ڇا ڪپي؟

(iii) توهين پنجين وڳي .... هي سبق ياد ڪجو.

(IV) هن .... ڪيترا پئسا آهن؟

(V) تون پنهنجي ٿيلهي .... ڪتاب رک.

(VI) هن کي چوٿين تاريخ .... موڪل آهي.

(VII) سڀ شاگرد بورڊ .... لکو.

(VIII) مون هن دبي .... گاسليٽ وڌو.

(خ) ڪي، ڪان، ۾، مان، تي، تان، وَٽِ، وٽــان، لاءِ ۽ سان حرف جر ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) ڪراچي، لاهور ـ.... ڪيترو پري آهي؟

(ii) ڪنول پنهنجي پاءُ.... ڪھمڻ ويٺي هئي،

(iii) مـٿي .... ٽوپـي پـاءِ.

(IV) منهنجي پيءُ مون .... انعام ڏنو.

(V) هي ڪتاب ڳوٺريءَ .... وجھو.

(VI) پيٽ........... ٽپو ڏيڻ نہ گھرجي.

(VII) انب جي وڻ .... طوطا، اڏاڻا.

(VIII) هن ٻَٽونءَ....... مون کي پئسا ڪڍي ڏنا.

(IX) نندي پاءُ .... رانديڪا آڻجو.

(X) در .... ڪير، بيٺو هو؟

د) هيٺين جملن ۾ صحيح حرف جر تي (✔) نشان ڏيو:

هي، هُن جو / جا / جون شاگردَ آهن.

اهي فرزانہ جا / جو / جون ڪتاب آهن.

گل هن اسپتال جو / جا / جن وڏو ڊاڪٽر آهي.

اڪبر منهنجو / جا / جي پٽ آهي.

آءٌ هن گھر جو / جا / جي مالڪ آهيان.

اهي سرڪاري اسڪول جو / جا / جون ماستر آهن.

(ر) خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

پيٽ	تي	پنج	پکي		آهن
	وٽ	هزار	ٻار	پري	
	۾		پينرون		آهي
	ڪان		فوٽ		
	تان			مٿي	

يونٽ ڇهون

سبق پهريون

(الف) هيٺ ڏنل خاني مان لفظ چونڊي، جملن ۾ خالي جايون پريو:

اڇو نيرو پيلاڻ گلابي اڇا ڪارو ڪاراڻ واڱڻائي ساواڻ ڪاري پيلا	(i) هن گل جو رنگ .... آهي. (ii) منهنجي ڏاڏي جا وار .... آهن. (iii) سرءُ جي موسم ۾ وڻن جا پن .... ٿي ويندا آهن. (IV) هيءُ .... رنگ واري قميص ڪنهن جي آهي؟ (V) آسمان جو رنگ .... آهي. (VI) بيماريءَ ڪان پوءِ، هن جي چهري جو رنگ .... ٿي مائل آهي. (VII) سانوڻ جي مُند ۾ وڻن جا پن .. .. سان جنجهيل هوندا آهن. (VIII) ڪير جو رنگ .... آهي.

(ب) هيٺين صفتون عدد قطاريءَ ۾ تبديل ڪريو:

پنجَ	....	هِڪُ	....
ڇهہ	....	ٻَہ	....
ٻارنهن	....	ٽي	....
سورهن	....	ويهہَ	....
ٽيهہ	....	چاليهہَ	....

(ت) درست لفظن تي (✔) نشان ڏيو:

(i) ڪلاس ۾ ٻــ / ٻــن / ٻَئي ڇوڪــرن کي انعام مليو.

(ii) اتان ٻَئي / ٻن / ٻيو / ڇوڪرا هليا ويا.

(iii) هي پنج ئي / پنجن / پنجون پاڻ آهن.

(IV) ٻنهي / ٻئي / ٻه ماڻهن وٽ دانهون ڪيون.

(V) ٽنهي / ٽيئي / ٽي کي سڏ ڪري وَٺُ.

(VI) هــنن وٽ پــنجاهــه ڪــن / پــنجون / پنجاهي روپيا موجود آهن.

(ث) هيٺيان جملا ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب ڦيرايو.

(i) هوَ سٺو ڊاڪٽر آهي. (جملي کي جنس مؤنث ۾ ڦيرايو)

(ساڳئي جملي کي عدد جمع ۾ به ڦيرايو)

(ii) اِها سهڻي گهوڙي آهي. (جملو جنس مذڪر ۾ ڦيرايو.)

(ساڳيو جملو عدد جمع ۾ به تبديل ڪريو)

(iii) مان وڏو ماستر آهيان. (جملو جنس مؤنث ۾ بدلايو)

(IV) سڀ ڇوڪرا ميدان تي بيٺا آهن. (ساڳيو جملو جنس مؤنث ۾ بدلايو)

(VI) هن اسڪول جون ماسترياڻيون سٺيون آهن (جملو جنس مذڪر ۾ بدلايو)

(ساڳيو جملو عدد جمع ۾ به ڦيرايو)

(ج) ڪيترا / ڪيتريون لفظ استعمال ڪري، هيٺين جملن مان سوالي جملا ٺاهيو:

(i) باغ ۾ ويهه وَڻ آهن.

(ii) شهر ۾ پنج لک ماڻهو رهن ٿا.

(iii) منهنجي کيسي ۾ سورهن روپيا آهن.

(IV) رستي تي نو گاڏيون هونديون.

(V) هن جي عمر ڏهه سال آهي.

(VI) آءٌ ڏهين بجي ايندس.

(ح) هيٺين جملن ۾ صفت جي درست استعمال تي (✔) نشان ڏيو:

(i) دوڪان تي ٻه / ٻين / ٻئي ماڻهو آهن.
(ii) هن ٻيءَ / ٻه / ٻئي ڇوڪريءَ کي انعام ڏنو.
(iii) ٻه /ٻن/ ٻيون ماڻهن وٽ ٽڪيٽون ڪونهن.
(IV) هن جو نمبر ست / ستون / ستن آهي.
(V) هُني ويهه / ويهارو / ويهون ڪن ماڻهن گوڙ ڪيو.
(VI) تنهنجو نمبر ٻيون / ٻه / ٻن آهي.

(خ) ٻئي، ٻنهي، ٻيون، ٻين، ٻي ۽ ٻئين صفتن کي، هيٺين جملن ۾ خالي ڇڏيل جاين ۾ ڪم آڻيو:

(i) هُو .... ڀينر آهن.
(ii) مان........ سوال جو جواب لکان ٿو.
(iii) آچر جي ڏينهن .... تاريخ آهي.
(IV) .... ڪتاب ۾ ٽيهه سبق آهن.
(V) تون هُنَ .... ڇوڪرن سان وڃ.

(د) صحيح لفظ تي (✔) نشان ڏيو:

(i) اسان کي ٻيون /ٻين/ ٻه روپيا ڪپن.
(ii) هينئر ٽي / ٽيون/ ٽنهي لڳا آهن.
(iii) توهان کي ٽي /ٽيون/ ٽن ڏينهن موڪل هئي.
(IV) هٿ ۾ پنج / پنجون / پنجين آڱريون آهن.
(V) آچر هفتي جو ٻه / ٻيون / ٻيا ڏينهن آهي.
(VI) سال ۾ ٻارهن / ٻارهون/ ٻارهين مهينا ٿيندا آهن.
(VII) آڪٽوبر، سال جو .... مهينو آهي (خال ڀريو)
(VIII) مهيني ۾ ٽيهون / ٽيهه/ ٽيٽي ڏينهن ٿيندا آهن.
(IX) لائبرريءَ ۾ ٻه / ٻين / ٻن ڪلارڪ ڪم ڪن ٿا.
(X) ٻارن وٽ ٻه / ٻن/ ٻيون ڪتاب ڪونهي.

سبق ٻيون

(الف) هيٺين جملن ۾ صفتن ۽ ضميرن جي درست استعمال تي (✔) نشان ڏيو:

(i) ڪلاسَ ۾ هِڪَ / هِڪَ / هيڪوڻي ميز آهي.

(ii) هِڪَ / هِڪَ / هڪ ڪلاس ۾ چار دريون آهن.

(iii) هِي / هِنَ / هُو اسڪول ۾ فقط ڇوڪريون پڙهنديون آهن.

(IV) توهين ڪيرُ / ڪيرِ / ڪيرَ آهيو.

(V) هُو/هُوءَ/ هي ماسترياڻي آهي.

(ب) هيٺين شڪلين ۾ انگن جي جزن لاءِ سنڌي ٻوليءَ جا لفظ لکو:

________	$1\frac{1}{4}$	________	X	________	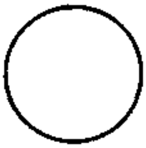
________	$1\frac{1}{8}$	________	÷		
________	$1\frac{1}{2}$	________	%	________	
________	$1\frac{1}{3}$	________	√	________	
________	$2\frac{1}{2}$	________	=		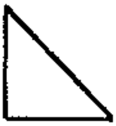
________	$3\frac{1}{4}$	________	0	________	
________	7÷3	________	$\frac{1}{2}$	________	

(ت) ڏنگين مان لفظ چونڊي، هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

(i) دنيا .... آهي (گول، اڌ، مُني).

(ii) ڌرتيءَ جي شڪل.............................. آهي (بيضوي، ٽڪنڊي، گول).

(iii) ڪاڏي ڪاڻ مهل .... نہ ڀرڻ گهرجي. (سڄو، خالي، اڌ).

(IV) آڌيي مان مراد .... روپيو هوندي آهي. (منو، اڌ، پاءُ).

(V) $\frac{1}{4}$ کي .... چئبو آهي (پاءُ، سوا، سڄو).

(VI) 4 ÷ 3 مان مراد .... آهي (ٽي ونڊيان چار، 3 واڌو، ٽي ڪاٽو).

(VII) 5 - 8 مان مراد .... آهي (8 واڌو پنج، 8 ضربيان 5، 8 ڪاٽو پنج).

(VIII) اٺن ڪنڊن واري شڪل کي ـ........... چئبو آهي (اٺ ڪنڊو، اٺ پاسائون).

(IX) ڏيکهہ لفظ مان .... صفت ٺهندي (ڏکهو، ڏکهائي، ڏکهاڻ).

(X) آڇاڻ، .... صفت مان جڙيل اسم ذات آهي (اڇو، اڇائي، آڇَ).

(ث) هيٺين جملن ۾ ڇڏيل خالي جاين ۾ صاف، چڱو، خطرناڪ، تکو، مٺاڻ، وڻندڙ، ڏاڍو، اڇاڻ، سيني ڪان وڏو، ڪهڙو، ڪهڙو نہ، مان ڪوبہ لفظ ڪم آڻي خالي جايون ڀريو:

(i) اڄ ميـــز .... آهـــي.

(ii) گهوڙو .... ڊوڙي ٿو.

(iii) شينهن .... جانور آهي.

(IV) چانهہ ۾ .... زيادهہ آهي.

(V) هن باغ جو منظر .... آهي.

(VI) ڪير جي .... ٻري ڪان ٻڌري.

(VII) ڪراچي، پاڪستان ۾ ....

(VII) اڄ .... ڏينهن آهي؟

(IX) هي ٻار .... سهڻو آهي!

(X) توهان کي .... اتب ڪپن؟

(XI) توهان وٽ اهو .... ڪتاب آهي؟

(XII) هوءَ .... شهر ۾ رهندي آهي؟

(XIII) هي .... شيون آهن؟

سبق ٽيون

(الف) هيٺ ڏنل خانن مان لفظ چونڊي، جملا ٺاهيو:

هُوءَ	ڇوڪرو		آهي
هُو	ڇوڪري	ڪيرُ	آهيو
هي	ماڻهو	ڪيرِ	آهن
توهين	ٻيءُ		
تنهنجو	ڇوڪرا		آهيان
تون		ڪيرَ	آهيون
هو	ٻار		آهين

(ب) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

مون	وٽ	بئگ	پنج	روپيا	هئا
تو	ڪي	ڪيسي	ڏهہ	نوٽ	
هن	وٽان	ميز	نئين	ٽوپي	هئي
منهنجي ڀاءُ	جي	هٽ			آهن
ڇوڪريءَ	گهر	مٽي			آهي

(ت) ڏنگين ۾ ڏنل صفتون درست نموني ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ ڇڏيل خال ڀريو:

(i) هوءَ .... ساڙهيءَ واري ڇوڪري منهنجي سهيلي آهي (نيرو).

(ii) تلاءَ ۾............ بدڪن جون قطارون ڏسو (اڇو).

(iii) هن اسان کي .... پڪوڙا کارايا (ڪوسو).

(IV) هو .... ماڻهو نہ آهي (ڇڱا).

(V) .... ٻارن کي ٻئيان ويهاريو (وڏو).

(VI) ڪوپ ۾ .... چانهہ ڪانهي (گھٽو).

(VII) ...... بجي گاڏي اچڻي آهي (آٺ).

(VIII) هي منهنجو .... نمبر پٽ آهي (چار).

(IX) .... ماڻهن جو ڇيو مڃڻ گهرجي (ڏاهو).

(X) گلاس ۾ ...... دوا آهي؟ (ڪيترو).

(ث) اڳياڙيون ۽ پڇاڙيون ملائي نوان لفظ ناهيو:

ٻڌو، چڱو، سچو، وڏو، تڏو، ڪارو، عقل، مال، هٿ، لوهہ، ڇوڪر، ڀاڳ، عزت، ڏڌ، ڪڪڙ، ڪومل، باغ، جواب، ڀاءُ، پاڻي، ڪلا، ڪالهہ، جبل، سون، لاڏ.

يونٽ ستون

سبق پهربون

(الف) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا لکو:

(i) .... اسين گهمڻ ويندا سين. (ڪالهه/سڀاڻي لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻي خال ڀريو)

(ii) هو تازو .... آيو آهي. (ٻاهر / ٻاهران لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(iii) هتن جي گهرن .... هوائي جهاز اڏاڻو (مٿي/ مٿان لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(IV) توهين سڀاڻي .... وڃڻا آهيو؟ (ڪهڙي/ڪيڏانهن لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(V) تون گهر .... پهتين؟ (ڪڏهن/ جڏهن لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(VI) تو سان گڏ .... ماڻهو هئا؟ (ڪيئن/ڪير لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(VII) توهين هُت .... پهتا؟ (ڪيئن /ڪير لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(VIII) توهين .... آيا؟ (ڪٿان / ڪٿي لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(IX) هُو .... وڃڻا آهن. (ڪيڏانهن / تيڏانهن لفظن مان ڪوبه هڪ لفظ ڪم آڻيو)

(X) منهنجي هٿ ۾ ڪتاب ڪانهي/ڪونهي/ڪينهي. (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو).

(XI) توهان کي ڪهڙو /ڪهڙا/ ڪهڙي دال کپي. (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو).

(XII) منهنجا ڪتاب ڪٿي /ڪٿان رکيا آهن. (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو).

(XIII) توهان کي ڪيترو / ڪيترا / ڪيتري رقم کپي ؟ (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو)

سبق پيون

(الف) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

توهان				
هئ	ڪي	اچ	ڇا	گهرجي؟
هن				
مون		سياٽي		
تو				ڪيپي؟
اسان				
تون				
هن				

(ب) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

اسين						آهيان
هُوءَ	هن				آيو	
تون	شهر	ڪان				آهيون
مان				آيا		آهين
توهين	هن	مان	ڪالهه			
هو				آئي		آهي
ڇوڪرا		۾				
ڇوڪريون				آيون		آهن
شاگرد		وٽ		آيو		
ٻار						

(ت) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ناهيو:

هُوءَ			آئين
هو	هُت	ڪڏهن	آيس
مان	هِت	ڪالهه	آياسين
اسين		اڄ	آيا
تون			آئي
توهين		ڪهڙي وقت	آئيون
			آيون
هنن			آئيئين

(ث) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ناهيو:

ڇا	توهين / اوهين مان تون هوَ اسين هوءَ هو	سياڻي ڪلهه پريهَن	ايندس؟ ايندو؟ ايندين؟ آياسين؟ آئين؟ آيس؟ آيو؟ اينداسين؟ ايندي؟ ايندين؟

(ج) ڏنگين مان لفظ چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) مان .... ڪتاب پڙهان ٿو.   (منهنجو / پنهنجو / پنهنجي)

(ii) مان .... هن سان ملڻ ويس.   (پاڻ / پنهنجو / تنهنجو)

(iii) تون .... ڪاپي ڪڻ.   (پنهنجي / پنهنجو / پاڻ)

(IV) توهين .... گهر ويو.   (پنهنجي / پنهنجو / پاڻ)

(V) فبروري سال جو .... مهينو آهي.   (ٻيا / ٻه / ٻيون)

(VI) ماڻي $3\frac{1}{4}$ (...................................) لڳا آهن. (خال ڀريو)

(VII) منهنجي واچ ۾ 10 لڳي 35 (..............) منٽ ٿيا آهن. (خال ڀريو)

(VIII) جهاز 10 (............) ۾ 5 (..........) منٽ گهٽ هئا ته ٻهچي ويو. (خال ڀريو)

(IX) تنهنجي گاڏيءَ جي روانگيءَ جو وقت $5\frac{1}{2}$ (...........) شام آهي. (خال ڀريو)

(X) ٽيون ڏينهن/ ٻريهن/سياٽي سومر جو ڏينهن هو. (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو)

يونٽ اٺون

سبق پهريون

(الف) هيٺين جملن ۾ مناسب لفظن تي ✔ نشان ڏيو.

(i) هُن، رستي تان ويندڙ / ويندڙَ ڇوڪري کان پڇيو.

(ii) پڙهندڙ / پڙهندڙَ / پڙهندڙِ ٻارُ سڀ ڪنهن کي وڻندو آهي.

(iii) هُو هلندڙ / هلندڙَ گاڏيءَ مان لٿو.

(IV) مان هُن جي گهر ويٺو / ويٺ / ويٺا آهيان.

(V) مون کي ڪتاب وڻٺو / وڻٺي/ وڻٺا آهن.

(VI) اڪبر کي ڪراچيءَ ويٺو / ويٺي / ويٺا آهي.

(VII) توهين پشاور ويٺيون / ويٺو / ويٺي آهيو.

(VIII) اڄ مهمانَ اچڻ ڪپي / ڪپن.

(IX) ڪلاس ۾ گوڙ نہ ڪرڻ ڪپي / ڪپن.

(X) بئنڪ ۾ پئسا رکڻ ڪپي / ڪپن.

(ب) ڏنگين مان موزون لفظ چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) سنا ڪتاب ضرور .... (پڙهجي / پڙهجن/ پڙهجو).

(ii) مسواڙ اڳوات .... تي (وٺجي / ولجن/وٺجو).

(iii) اونهاري ۾ سوٽي ڪپڙا .... آهن (پائبي / پائبا/ پائجن).

(IV) فرزانہ کي پشاور .... آهي (ويٺو/ ويٺا/ ويٺي).

(V) هن کي ڪتاب .... هٺا (وڻٺا / وڻٺي / وڻٺيون).

(VI) تون اسان وٽ .... آهين (اڇٽي / آڇٽا / اڇٽيون).

(VII) سائين مان .... ڪتاب ڪٿان؟ (پنهنجون / پنهنجا / پنهنجي).

(VIII) مون کي پنج لٽر پيٽرول .... (کپي /کپن).

(IX) هن کي ڏهه ڪلو چانور .... (کپن / کپي).

(ت) ڏنگين مان لفظ چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) توهان کي .... ڪتاب کپن؟ (ڪهڙو / ڪهڙي / ڪهڙا)

(ii) هوءَ .... شهر ۾ رهندي آهي؟ (ڪهڙي /ڪهڙا / ڪهڙيون)

(iii) هي .... شهر آهي ؟ (ڪهڙو / ڪهڙا / ڪهڙي)

(IV) انب .... اڱهه ملن ٿا؟ (ڪهڙا / ڪهڙو / ڪهڙي).

(V) منهنجيءَ واچ ۾ .... لڳا آهن (انگ لکو).

(VI) توهين .... وڳي اچجو (انگ لکو).

(VII) .... تاريخ اسان کي موڪل آهي (انگ لکو).

(VIII) آگسٽ، سال جو .... مهينو آهي (انگ لکو).

(IX) هيڏانهن ...... ڇوڪرا پيا اچن (ڪو/ڪي/ڪن لفظن مان مناسب لفظ چونڊي خال ڀريو).

(X) گهر ۾ ته .... هجي ! (ڪي / ڪن /ڪو لفظن مان مناسب لفظ چونڊي خال ڀريو).

(ث) ڏنگين مان فعل چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) روز صبح جو ورزش .... آهي (ڪبو / ڪبي /ڪبا).

(ii) سرديءَ ۾گرم ڪپڙا .... آهن (پائبو / پائبي/ پائبا).

(iii) سرديءَ ۾ ڪمري جون دريون بند .... آهن (ڪبيون/ ڪبي /ڪبا).

(IV) اجايو خرچ نہ ڪرڻ .... (ڪپي/ ڪپن / ڪپيي).

(V) سڀني اسڪول ۾ ٻار موڪلڻ .... (ڪپي / ڪپن / ڪپيا).

(VI) اسٽيشن تي وقت تي پهچڻ .... (ڪپيي / ڪپي/ ڪپن).

(VII) روزانو سڀنا ڪتاب پڙهڻ .... (گهرجن / گهرجي /گهربو).

(VIII) بس ۾ ويهڻ کان پوءِ بس جو دروازو بند .... آهي (ڪبا/ ڪبي/ڪبو).

(ج) هيٺين جملن ۾ صحيح لفظ تي ✔ نشان لڳايو:

(i) سنڌي گيتَ ٻڌائبو / ٻڌائبي / ٻڌائبا.

(ii) رانديڪو وٺبا / وٺبي / وٺبو.

(iii) سياڻي درخواست موڪلبا / موڪلبي/ موڪلبيون.

(IV) سڀني هوٽل ۾ ماني کائبي /کائبيون / کائبو.

(V) ٻار کي صورتخطي لکائبا /لکائبي / لکائبو.

(VI) پئسا ڪٿي پربي / پربيون / پربا ؟

(VII) شهر ۾ ڪٿي رهبو / رهبا / رهبي؟

(VIII) درخواست ڪنهن کي ڏبو / ڏبيون / ڏبي؟

(IX) روڊ تي سائيڪل آهستي هلائبي / هلائبيون / هلائبو.

(X) هميشه کابي پاسي هلبي / هلبو / هلبا آهي.

(XI) گاڏيءَ مان سنبالي لهبي / لهندو / لهبو آهي.

(XII) پنهنجو ڪم پاڻ ڪبو / ڪبا / ڪبي آهي.

(XIII) آفيس ۾ پوري وقت تي وڃبو / وڃبا / وڃبو آهي.

(XIV) بيمار ٿيڻ جي حالت ۾ ڊاڪٽر کان دوا وٺبي / وٺبو / وٺبيون آهي.

(XV) اجايا خرچ نہ ڪبو / ڪبا / ڪبي آهن.

(ح) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، جملن ۾ خال ڀريو:

(i) تون سياڻي .... (امر استقبال ڪم آڻيو).

(ii) موهن جو دڙو ڏسڻ .... (امر نيازي ڪم آڻيو).

(iii) اوهين گهر .... (امر حاضر جمع ڪم آڻيو).

(IV) مون سان گهر .... هل (امر نفي استعمال ڪريو).

(V) سياڻي .... (امر تمنا جو صيغو ڪم آڻيو).

(VI) خط .... لک (امر مدامي ڪم آڻيو).

(خ) هيٺين حاصل مصدرن جا بنياد / ڌاتو، ضمير حاضر واحد ۽ ضمير حاضر جمع جي صورتن ۾ لکو:

آڻڻ، ڪرڻ، پڙهڻ، پرڻ، هلڻ، ڊوڙڻ، لکڻ، مارڻ.

(د) هيٺين جملن کي جمع جي صيغي ۾ بدلايو.

(i) سٺا ڪپڙا وٺج.

(ii) تون ڪراچي گهمڻ وڃج.

(iii) اسان سان اسڪول هلج.

(IV) چڱيءَ طرح محنت ڪر.

(V) چانهه تيار ڪر.

(ر) موزون ضمير ڪم آڻي، جملن ۾ خال ڀريو:

(i) .... قلم پسند ڪريو.

(ii) .... سنو ڪپڙ آڻجو.

(iii) .... ميز تان ڪتاب ڪڻ.

(IV) .... ڪاپيون آڻج.

(V) .... ڪيسي مان خرچ ڪر.

يونٽ نائون

سبق پهريون

(الف) هيٺين ڌاتُن / مصدرن مان حاصل مصدر ٺاهيو:

لِک، هَل، مار، ڍاهه، اَچ، ڪَر، ڊوڙ، پَچ ۽ وَڃ.

(ب) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) امر حاضر واحد کي .... بہ چئبو آهي (فاعل، مصدر (root)، مفعول).

(ii) فعل جو بنياد .... آهي (مصدر / ڌاتو، امر حاضر واحد، ضمير).

(iii) ڌاتو يا مصدر جي پڇاڙي آڻ/ اِڻ ملائي .... ٺاهيا آهن (حاصل مصدر، فعل، امر).

(IV) حاصل مصدر مان .... ڪڍي ڇڏڻ سان مصدر يا ڌاتو (root) بچندا آهن.

(آڻ يا اِڻ، فعل، امر حاضر واحد).

(V) بنياد / ڌاتو / مصدر .... کي چوندا آهن (امر حاضر واحد، علامت، فاعل).

(ت) هيٺين جملن ۾ درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو:

(i) فعل لازمي اهو فعل آهي جنهن کي صرف فاعل / مفعول / صفت هوندو آهي.

(ii) اهو فعل جنهن کي صرف فاعل / مفعول/ ظرف هجي اُن کي فعل لازمي چئبو آهي.

(iii) فعل جو بنياد امر حاضر واحد / مصدر / مفعول هوندو آهي.

(IV) هلڻ، چلڻ ۽ لکڻ وغيره کي ڌاتو يا مصدر / حاصل مصدر / فعل چئبو آهي.

(V) اهي فعل جن سان مفعول شامل هوندو آهي تن کي فعل لازمي / فعل متعدي / فعل بي فاعل چئبو آهي.

(ث) هيٺين فعلن مان فعل متعدي يا فعل لازمي ڳاهيو:

سَڙ، مار، لک، ڇڏ، ڊوڙ، هَل، ڊَهہ.

(د) هيٺيان جملا فعل متعدي ۽ متعدي بالواسطہ ۾ تبديل ڪريو:

(i) مان خط لکان ٿو.

(ii) هنن جي پٺيان نہ مر.

(iii) ڇوڪريءَ کي ڇٽو تہ وڃي.

(IV) گهوڙو ڊوڙي ٿو.

(V) باهہ ٻري ٿي.

(VI) اما ڪپڙا سبي ٿي.

(VII) ڪنول ماني کائي.

(VIII) سپاهيءَ چور پڪڙيو.

(IX) اڪبر هن کي ماريو.

(X) تون پاڻي پير.

سبق ٻيون

(الف) هيٺين جملن ۾ اسم حاليه ڪم آڻي، خال ڀريو.

(i) مان دوڪان تان ڪتاب .... اسڪول ويس.

(ii) اڪبر منهنجي لاءِ ٽڪيٽ .... ايندو.

(iii) سڪينه پنهنجي اُستاد ڪان ڪاپي .... گهر ايندي.

(IV) ٻکي ـ........................ پنهنجن آکيرن ڏانهن وڃن ٿا.

(ب) هيٺين جملن ۾ ، ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب خال ڀريو:

(i) اسان ڪي ڪراچي .... آهي (اسم استقبال ڪم آڻيو).

(ii) بابا سائين، اڪبر کي .... آفيس ويو (اسم عطفيه / ماضي معطوفي ڪم آڻيو).

(iii) هاري وڻ .... ٻنيءَ تي ويو (اسم حاليه ڪم آڻيو).

(IV) هيءَ .... عورت آهي (اسم استقبال جو صفت وارو روپ ڪم آڻيو).

(V) هي ڇوڪرو .... آهي (اسم مفعول ڪم آڻيو).

(ت) هيٺين ڌاتن / مادن (مصدر) مان ڌار ڌار ڪردنت ٺاهيو:

اَچ، ڏس، ڪر، ويهه، ڏي، ڇڏ.

(ث) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملن ۾ تبديليون آڻيو:

(i) ڇوڪرو ڪتاب وٺندو، اسڪول ويندو (جنس مؤنث ۾ گردان مٽايو).

(ii) منهنجا دوست اچڻا آهن (عدد واحد جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

(iii) هيءَ ماني ڪاڌل آهي (ڪاڌل اسم مفعول جو صفت ۾ گردان ڏاهيو).

(IV) ڊاڪٽر بيمار ماڻهوءَ کي ڏسي، پوءِ اسپتال ويندو (ڏسي ڪردنت جو اسم حاليه موجب ڦيرو ڏاهيو).

(V) مئل جانور جو گوشت حرام آهي (مئل لفظ جو اسم مفعول ۾ گردان لکو).

(د) فعل ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) مان پروفيسر ....

(ii) تون وڪيل ....

(iii) هوءَ اڪبر جي ڀيڻ ....

(IV) اسين دوست ....

(V) توهين شاگرد ....

(VI) هوَ منهنجو ڀاءُ ....

(VII) هي اسان جا دوست ....

(ر) جملا ڏاهيو: نموني طور هڪ جملو ڏجي ٿو:

(i) منهنجو نالو اڪبر آهي.

تنهنجو نالو ....

هي هُن ...... جي ڀاءُ جو ...... آهي.

هن ڇوڪري جو نالو ....

.... جو نالو ڪنول آهي.

(ii) هي منهنجا ڪتاب آهن.

.... ڪتاب آهي.

.... تنهنجا ....

هي هُنَ ....

.... اسان ....

(ز) هيٺين جملن ۾ مناسب لفظ تي ✔ نشان ڏيو.

(i) هُو مون وٽ ايندو آهي / آهن / آهيان.

(ii) مان تو کي دعوت ڏيندو آهيان / آهي / آهين.

(iii) هو سنو پڙهائيندا آهي / آهن / آهين.

(IV) اسين شام جو راند کندا آهن / آهيون / آهيو.

(V) هُو اوڏر تي سامان گهرندا آهين / آهيو / آهن.

(VI) آسمان ۾ اُڏامندو / اُڏامندڙ لغڙ ڏس.

(VII) هُو هلندي / هلنديءَ / هلندڙ گاڏيءَ مان لٿو.

(س) فعل ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) مان سرڪاري ڪاليج ۾ پروفيسر ....

(ii) هو انگريزي ٻوليءَ جا شاگرد ....

(iii) تون ڪيرُ .... ؟

(IV) توهان ڪيرَ .... ؟

(V) اسين سرڪاري ملازم ....

(VI) توهين ڊاڪٽر ....

سبق ٽيون

(الف) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي گهٽ ۾ گهٽ ڏهه جملا ٺاهيو:

هيءَ	اڪبر		پيءُ	آهيو
فرزانہ	توهان	جو		آهي
امين	توهين	جا	ياءُ	آهن
	اسان	جي	دوستَ	آهيون
هيءُ	هُنَ	جون	سَسُ	آهين
تون	مون		سهيليون	
توهين	هن		مائٽَ	

(ب) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي، گهٽ ۾ گهٽ ڏهه جملا ٺاهيو:

مان	ڊاڪٽر	آهي
تون	ماسترياڻي	آهيو
هيءُ	عورتَ	آهين
هيءَ	ڇوڪريون	آهيان
هي	شاگرد	آهيون
اهو		
اسين	اُستاد	آهن
تون		
توهين		

يونٽ ڏهون

سبق پهريون

(الف) ٿو/ٿا/ٿي/ٿيون مان مناسب لفظ چونڊي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) توهان جي قميص سبجي ....
(ii) دوستن جي مدد ڪجي ....
(iii) پئسا موڪلجن ....
(IV) هنن جون ڪاپيون تيار ڪجن ....
(V) درخواست موڪلجي ....
(VI) ڪاڏو ڪائجي ....

(ب) هيٺ ڏنل خاڪي ۾، زمانن جي ڇڏيل خالي جاين تي، زمانن جي ڦيرن ۽ گردانن مطابق صحيح جملا ٺاهي لکو:

جملو	زمان حال مُتشڪي	زمان ماضي متشڪي	زمان ماضي قريب	زمان ماضي بعيد
(١) مان گهمڻ وڃان ٿو.	....	....	....	....
(٢) هُوءَ ڪراچيءَ اچي ٿي.	....	....	....	....
(٣) مان راڳ ڳايان ٿو.	....	....	....	....
(۴) هو اسان کي سڃاڻن ٿيون.	....	....	....	....
(۵) مون سوال پڇيو.	....	....	....	....
(٦) تون ڪتاب ڏي.	....	....	....	....
(٧) توهين ڪرسيءَ تي ويٺا.	....	....	....	....
(٨) اسان مٺائي ورهائي.	....	....	....	....
(٩) هنن در کڙڪايو.	....	....	....	....
(١٠) هن ڪتاب ڏنس.	....	....	....	....

(ت) هيٺين ڏنل خاڪي ۾، هر زمان جي هيٺ خالي خاني ۾، جملا ٺاهي لکو:

جملو	زمان حال مُتشڪي	زمان ماضي متشڪي	زمان ماضي قريب	زمان ماضي بعيد
(١) مان روزانہ اسڪول ويندو آهيان.	....	....	....	....
(٢) مان ڪراچي ويو هوس.	....	....	....	....
(٣) ڇا اوهين خط لکو پيا؟	....	....	....	....
(۴) ڌوبي ڪپڙا ڌوئي ٿو.	....	....	....	....
(۵) مون هن کي ڏهہ ڪاپيون ڏنيون.	....	....	....	....
(٦) پارٽيءَ ۾ اسان جو دوست بہ آيو هو.	....	....	....	....
(٧) ڇوڪرن کير پيتو.	....	....	....	....

(ث) هيٺ ڏنل خاڪي ۾ هر زمان مطابق جملا بدلائي، صحيح جملا لکو:

زمان حال	زمان ماضي مطلق	زمان مستقبل	زمان ماضي قريب	زمان ماضي بعيد	زمان ماضي متشڪي
(١) ____	مان ٽين بجي آيس.	____	____	____	____
(٢) توهين پس مان لهو ٿا.	____	____	____	____	____
(٣) ____	مان ڪوٽ ۾ رهيس.	____	____	____	____
(٤) ____	____	هو گهر ويندا.	____	____	____
(٥) ____	____	____	توهان هن کي سڏ ڪيو آهي.	____	____
(٦) ____	____	____	____	تون ڪٿان آيو هئين	____
(٧) ____	____	____	____	____	هن خط لکيو هوندو.
(٨) مان ڊوڙان ٿو.	____	____	____	____	____
(٩) ____	هن دوڪان ٺهرايو.	____	____	____	____
(١٠) ____	____	اسين خط لکنداسين.	____	____	____
(١١) ____	____	____	مون ڀاڄي آندي آهي.	____	____

سبق ٻيون

(الف) هيٺ ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب جملا بدلايو:

(i) هَوءِ باغ ۾ گهمندي آهي (زمان حال متشڪڪيءَ ۾ جملو بدلايو).

(ii) مان پڙهندو هوندس (عدد جمع جي صيغي ۾ جملو تبديل ڪريو).

(iii) تون جلد اُٿ (فاعل ڪي عدد جمع ۾ بدلائي جملو بدلايو).

(IV) مان ڪهڙو سبق پڙهان (فاعل ڪي عدد جمع ۾ ڦيرائي جملو بدلايو).

(V) ڇوڪريون چانهه پيئن (پيئيون فعل ڪم آڻي جملو بدلايو).

(VI) مان پڙهان ٿو (زمان مستقبل ۾ جملو بدلايو).

(VII) تون صوف ڪائين ٿي (فاعل ڪي جنس مذڪر ۽ عدد جمع ۾ بدلائي، جملو نئين سر لکو).

(VIII) هو شربت ٺاهيون ٿا (فاعل بدلائي درست جملو لکو).

(IX) توهين ڊوڙو ٿا (زمان حال استمراري ڪم آڻيو).

(X) مان اچان ٿو (زمان حال متشڪڪيءَ ۾ جملو بدلايو).

(XI) مان گاڏي هلائڻ سکان ٿو (زمان مستقبل ۾ جملو بدلايو).

(XII) تون اسان وٽ .... (اچ، وڃ، فعل ڪم آڻي جملا ٺاهيو).

(XIII) مان سياٽي لاهور ويندس (جملي کي، جمع جي صيغي ۾ ڦيرايو).

(XIV) ڇوڪريون اسڪول جو سبق پڙهندا (جملو درست ڪريو).

(XV) اسين سويل اُٿندين (جملو درست ڪريو).

(ب) هوندو، هوندا، هوندي، هونديون، هوندس، هوندَس، هونداسين، هونديونسين، هوندين، هوندينءَ مددي فعل ڪم آڻي، جملا مڪمل ڪريو.

(i) هُو اسان کي سيکاريندا ....

(ii) هُو توکي چوندو .... ۔

(iii) تون پنهنجي پيءُ کي خط لکندو .... ۔

(IV) مان توکي هر روز سمجهائيندو .... ۔

(V) تون منهنجو ڪم ڪرائيندي .... ۔

(VI) توهين گهر ۾ ٻه پڙهنديون .... ۔

(VII) هُوءَ ڪيس پڙهائيندي .... ۔

(VIII) هُو ڳوٺ ۾ مزي ۾ رهندا .... ۔

(IX) توهين اُن مهل جاڳنديون .... ۔

(X) هُو ڪيسي مان پئسا ڪڍندو .... ۔

(ت) هيٺين جملن ۾ خالي جاين ۾ پيو، پيا، پيئي ۽ پيئيون مان ڪو به فعل ملائي، جملا مڪمل ڪريو:

(i) مان خط لکندس .... ۔

(ii) توهين اخبار پڙهندا .... ۔

(iii) هُو ننڊ ڪندا .... ۔

(IV) اسين تنهنجي شهر ايندا سين .... ۔

(V) تون شام تائين پڙهندين .... ۔

سبق ٽيون

(الف) هيٺين جملن ۾ درست فعل تي ✓ نشان ڏيو:

(i) هميشه مٺو ڳالهائجن / ڳالهائجي.

(ii) ڪتابَ ٽيبلهي ۾ رکجي / رکجن.

(iii) گرميءَ ۾ سوٽي ڪپڙا پائجن / پائجي.

(IV) بنگلي ۾ ڪهت ۾ ڪهت چار ڪمرا هجي / هجن.

(V) هميشه وڏن جي صلاح ميجن / ميجي.

(VI) ڪمرا هوادار رکجي / رکجن.

(VII) ڪلاس ۾ استاد ڪان ادب سان سوال پڇجن / پڇجي.

(VIII) صبح جو سوير اُٿڻ گهرجي / گهرجن.

(IX) پنهنجو ڪم پاڻ ڪبا / ڪبي / ڪبو آهي.

(X) روزانه تازيون اخبارون پڙهبو / پڙهبي / پڙهبيون آهن.

(XI) هميشه صاف ڪپڙا پائبا / پائبو / پائبيون آهن.

(XII) اسين بورڊ تان ڏسي / ڏسون / ڏسان لکون ٿا.

(XIII) اوهان جو، مون کي پئسا ڏيڻ / ڏي / ڏيندو جو ارادو نه آهي ڇا؟

(XIV) ڇوڪري ڪتاب پڙهي / ٿو / ٿي / ٿيون.

(XV) مان ڪاغذ موڪلڻ چاهيان ٿو / ٿا / ٿيون.

(XVI) اسين ڪراچيءَ وڃڻ چاهيون ٿا / ٿو / ٿيون.

(ب) ڏنگين ۾ ڏنل حاصل مصدرن جي مدد سان، هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

(i) ماستر بورڊ تي .... ٿو (لکڻ).

(ii) ڇوڪرا بازار .... ٿا (وڃڻ).

(iii) هُوءَ ڪپڙا .... ٿي (ڪولڻ).

(IV) اسين چانهه .... ٿا (پيئڻ).

(V) هُو اسان کي شربت .... ٿو (پيئارڻ).

(ت) درست فعل تي ✔ نشان ڏيو:

(i) مون کي ڪاپيون ونٿي / ونٿيون آهن.

(ii) توهان کي سبق پڙهڻي / پڙهڻو / پڙهيئون آهي.

(iii) مون کي واچ ونٿي / ونٿو / ونٿيون آهي.

(IV) هنن کي خطُ لکڻا / لکڻو / لکڻي آهي.

(V) مون کي وڃڻو هوس / هو / هُئس.

(VI) توهان کي سبق پڙهائڻو هو / هوس / هئا.

(VII) هن کي چٺي لکڻي هئي / هئا / هيون.

(VIII) مان ڪانه وڃڻي هوس / هُئس / هُيس / هئاسين.

(ث) ڏنگين مان لفظ چونڊي، ڏنل هدايت موجب، جملا ٺاهيو:

(i) ڌوٻي ڪپڙا آڻي ..... (ٿا، ٿو، ٿيون).

(ii) توهين خط ..... ٿا (لکي، لکن، لکو).

(iii) ڪپتان جهاز .... ٿو. (اڏايان، اڏائين،اڏائي).

(IV) مان گهمڻ وڃان .... (ٿين، پيو، پيا).

(V) اُستادَ سوال پڇن پيو (جملو درست ڪريو).

(VI) ڇوڪري پڙهڻ وينو (جملو درست ڪريو).

(VII) ماسترُ اخبار پڙهن پيا (جملو درست ڪريو).

(VIII) مون هن سان .... (ڳالهاء، ڳالهايو، ڳالهايان).

(XI) هن ڇوڪرن کي ويندي .... (ڏس، ڏٺو، ڏسن).

(X) مون ڪراچي ويس (جملو درست ڪريو).

(XI) اسان جي ڀاءُ دوست ڏانهن خط لکيس (جملو درست ڪريو).

(XII) توهان کي ڪيترا روپيا ڏناس؟ (جملو درست ڪريو)

(د) فعل سان واسطو رکندڙ مناسب ضميرن تي ✔ نشان ڏيو:

(i) مون / اسان / تو / هن / هنن خط لکيا.

(ii) مون / اسان / تو / هُن / هنن چٺي لکي.

(iii) ڇوڪرو /ڇوڪري/ مان/توں ڊوڙيس.

(IV) اسين/ توهين/هو ڪالهه تنهنجي گهر آياسين.

(V) هُو/ هَن / هُن / تون / توهين اسڪول ڪونہ آئين.

(ر) ڏنگين ۾ ڏنل هدايتن موجب، جملا نئين سر لکو:

(i) مون نئون گهر ٺهرايو آهي (عدد جمع جو صيغو استعمال ڪري جملو بدلايو)

(ii) هُو ڪراچي ڪونہ ويو هو (جنس مؤنث جو صيغو استعمال ڪري جملو بدلايو).

(iii) اسين سبق لکون ٿا (زمان ماضي بعيد ڪم آڻي جملو بدلايو).

(IV) تون ڳوٺ ڪيترا ڏينهن رهيو هئين؟ (عدد جمع جو صيغو ڪم آڻي جملو بدلايو).

(V) هُو اسان جي اسڪول ۾ آيو هو (جملي کي عدد جمع ۽ جنس مؤنث جي صيغي ۾ ڦيرايو).

(VI) مان ميلو گهمڻ ويو هوس (زمان ماضي قريب، جنس مؤنث ۽ عدد جمع جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

(VII) مان ڏهين وڳي آيس (زمان مستقبل ۾ جملو ڦيرايو).

(VIII) مون چٺي لکي (زمان مضارع ۾ جملو ڦيرايو).

(IX) ٽيليويزن جو ڏٺو ٻارن پئي صبح (لفظن کي ترتيب ڏيئي، درست جملو لکو).

(X) دوست آهن لاء رهيا سياڻي اچي گهمڻ منهنجا (لفظن کي ترتيب ڏيئي درست جملو لکو).

(XI) مان سوير اٿندو هوس (عدد جمع جي صيغي ۾ جملو بدلايو).

(XII) هُو اسان سان هليا هئا (زمان ماضي مداميءَ ۾ جملو ڦيرايو).

(XIII) هو دوڪان تي ويو (زمان حال مدامي، جنس مؤنث جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

(XIV) توهين سنڌي سکندا هئا (زمان ماضي بعيد ۾ جملو ڦيرايو).

(XV) اسين ڳوٺ ۾ رهندا آهيون (زمان مستقبل استمراريءَ ۾ جملو بدلايو).

سبق چوٿون

(الف) هو، هـئا، هئيـن، هـوس ۽ هـناسيـن مددي فـعل ڪم آڻي، هيـنيـن جملن ۾ خال ڀريو:

(i) اڪبر مون سان گڏ پڙهـندو ....

(ii) مان تنهنجي پاءُ سان ڳالهيون ڪندو ....

(iii) اسين روزانو گڏجي گهمڻ ويندا ....

(IV) تون ڪالهہ اسان جي پاڙي ۾ آيو ....

(V) هو پرائمري اسڪول ۾ پڙهائيندا ....

(ب) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) تون راند ڪرڻ وڃي پيئي (زمان ماضي قريب استمراريءَ ۾ جملو ڦيرايو).

(ii) ڇوڪرا ڊوڙيا پئي (زمان ماضي قريب ۾ جملو بدلايو).

(iii) .... اسڪول پئي ويا آهيون (اسان / اسين / توهين مان ڪوبہ مناسب ضمير ڪم آڻيو).

(IV) .... ڪيڏيءَ مهل هت آئي هئي ؟ (هُوءَ/ هن/هُو مان ڪوبہ مناسب ضمير ڪم آڻيو).

(V) .... سڄو ڏينهن راند پئي ڪئي هئي (هُو / هُوءَ / هن مان ڪوبہ مناسب لفظ استعمال ڪريو).

(VI) .... هر وقت پڻي ترسيا آهن (مان / اسين / هو مان ڪوبہ مناسب ضمير ڪم آڻي خال ڀريو).

(VII) .... سڄو سال پڻي آيا آهيون (اسين / توهين / مان ڪوبہ مناسب ضمير ڪم آڻي خال ڀريو).

(VIII) اسين سمنڊ جو سير ڪنداسين (جنس مؤنث جي صيغي ۾ جملو بدلايو).

(IX) اسين پاڻ ڳڏجنداسين .... (پيو / پيا / پيئي مان ڪو هڪ لفظ استعمال ڪريو).

(X) مان سنڌي ڳالهائي .... (سگهڻ فعل جو گردان استعمال ڪريو).

(XI) مان اخبار پڙهندي آهيان (مذڪر جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

يونٽ يارهون

سبق پهريون

ضمير متصل

(الف) هيٺين ضميري پڇاڙين ياد ڪريو:

ضمير خالص	اسمن سان ضمير متصل جي پڇاڙين جو استعمال	ضميري پڇاڙي/ ضمير متسل
منهنجو پٽ	پُٽم = پُٽ + م	- م
اسان جو پٽ	پُٽئون = پُٽ + أون	- أون
تنهنجو پٽ	پُٽ ءِ = پُٽ + ءِ	- ءِ
توهان جو پُٽ	پُٽ وَ = پُٽ + وَ	- وَ
هُن جو پُٽ	پُٽس = پُٽ + س	- س
هنن جو پٽ	پُٽن = پُٽ + نِ	- نِ

(ب) خال پريو:

ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال
منهنجي ڀيڻ	....
....	چاچُم
....	ڏاڏ م
....	سَهُرَم
اسان جو ڏاڏو	....
اسان جو نانو	....

ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال
اسان جو ڀيءُ	....
....	ڏيٺم / ڏيٺهين
....	ڀاڻم / ڀاڻهين
....	پٽم / پٽهين
توهان جي ڏيءُ	....
توهان جو ڀاءُ	....
توهان جو ڏاڏو	....
....	پٽس
....	ماٽس
....	ماٿهن
هنن جو ڀاءُ	....
هنن جو ڀيءُ	....
هُنن جي ماءُ	....

(ت) ليڪ ڏنل لفظن لاءِ ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکو:

(i) پٽس ڪالهه هُت ڪونه آيو.

(ii) ڀاڻهين هڪ وڏو شاهوڪار ماڻهو آهي.

(iii) ماسيس لنڊن ويئي هئي.

(IV) نائُهن ڇا ٿي چيو؟

(V) مامَهين اسان جي گهر آيو هو.

(ث) درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو:

(i) اڪبر ماڻس / ماڻن / مائس کي خبر ڏنائي.

(ii) ياڻهِ / ياڻس / ياڻن / ياڻهين مان مراد آهي تنهنجو ياءُ.

(iii) منهنجي پيءُ لفظ لاءِ پيڻم / پيڻس / پيڻن لفظ ڪم آڻبو آهي.

(IV) هن زالس /جوڻس لاءِ ساڙهي ورتي.

(V) توهان جو سَهرو معنيٰ سَهَروَ / سَهَرءِ / سَهرَم.

(د) ڏنگين مان لفظ چونڊي، ليڪ ڏنل فقري لاءِ درست متصل ضمير ڪم آڻيو:

(i) هن جي پٽ کي سٺي نوڪري ملي (پٽم / پٽس / پٽئون).

(ii) منهنجو چاچو وڪيل آهي (چاچُم / چاچُس / چاچئم).

(iii) هن جي ڌيءُ کي انعام مليو (ڌيئس / ڌيئِڻ / ڌيئم).

(IV) تنهنجو نانو بيمار آهي ڇا؟ (نانس / نانم / نانهين).

(V) توهان جو پيءُ ڪٿي رهندو آهي؟ (پياءِ / پيئوَ / پٽهين).

سبق پيون

(الف) حرف جر سان ڪم ايندڙ ضميري پچاڙيون / ضمير متصل ڪم آڻي، خالي جايون پريو:

حرف جر	ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال (مذڪر)	ضمير متصل جو استعمال (مؤنث)
سندو	منهنجو	سندُمِ/سندومِ	سنديمَ
	منهنجا پٽ	....	....
	منهنجي ڌيءُ	....	....
	منهنجون ڌيئون / ڌيئرون	....	....
	اسان جو پٽ	....	....
	اسان جا پٽ	....	....
	اسان جي ڌيءُ	....	....
	اسان جون ڌيئرون	....	....
	تنهنجو پٽ	....	....
	تنهنجا پُٽَ	....	....
	تنهنجي ڌيءُ	....	....
	تنهنجون ڌيئون / ڌيئرون	....	....
	هُن جو پٽ	....	....
	هُن جا پُٽَ	....	....
	هَن جي ڌيءُ	....	....
	هُنن جي ڌيءُ	....	....
	هُن جون ڌيئون / ڌيئرونَ	....	....
	هُنن جو پٽ	....	....
	هنن جا پُٽَ	....	....
	هنن جون ڌيئون / ڌيئرون	....	....

حرف جر (سندو)	ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال	
		مذڪر	مؤنث
ڪي	مون ڪي	ڪيم	ڪيم
	اسان ڪي	....	....
	توکي	....	....
	توهان ڪي	....	....
	هَن ڪي	ڪيس	ڪيس
	هنن ڪي	ڪينِ	ڪين

(ب) حرف جر ۽ ضمير خالص جي روشنيءَ ۾ ضمير متصل ملايو:

حرف جر	ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال	
		مذڪر	مونث
وٽ	مون وٽ	....	....
	اسان وٽ	....	....
	تو وٽ	....	....
	توهان وٽ	....	....
	هن وٽ	....	....
	هُنن وٽ	....	....
سان (ساڻ)	مون سان / ساڻ	....	....
	اسان سان / ساڻ	....	....
	تو سان / ساڻ	....	....
	توهان سان / ساڻ	....	....
	هَن سان / ساڻ	....	....
	هنن سان / ساڻ	....	....
جهڙو	مون جهڙو	جهڙم / جهڙوم	جهَڙم / جهڙومِ
	اسان جهڙو	....	....
	تو جهڙو	....	....
	توهان جهڙو	....	....
	هَن جهڙو	....	....
	هنن جهڙو	....	....

(ت) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب، جملا بدلايو:

(i) هن مون کي ٻه ڪتاب ڏنا (ضمير متڪلم جي متصل صورت ڪم آڻيو ۽ جملو بدلايو).

(ii) تنهنجو پاءُ هتِ موجود هو (ضمير حاضر جي متصل صورت ڪم آڻيو ۽ جملو بدلايو).

(iii) توهان جو پٽ ڏاڍو هوشيار آهي (ضمير حاضر جمع جي متصل صورت ڪم آڻيو ۽ جملو بدلايو).

(IV) هُن جو چاچو ڪونه آيو (ضمير غائب واحدجي متصل صورت ڪم آڻيو).

(V) مون جهڙو هتِ ڪوبه ڪونه هو (ضمير متڪلم واحد جي ضميري صورت ڪم آڻي جملو بدلايو).

(VI) هنن کي گهڻا انعام مليا (ضمير غائب جمع متصل جي صورت ڪم آڻيو ۽ جملو بدلايو).

(VII) هن جو پاءُ بيمار آهي (ضمير غائب واحد جي متصل صورت ڪم آڻيو ۽ جملو بدلايو).

(VIII) مون وٽ ڪجهه به ڪونهي (ضمير متڪلم جي متصل ڪم آڻي جملو بدلايو).

(ث) درست ضمير تي ✔ نشان ڏيو:

(i) سندس / جهڙس / چاچس دوست اڃي نه سگهيا.

(ii) ڪين / ڪيم / وٽم ڪير پڙهائيندو؟

(iii) جهڙس / سندس/ ڪيس جڳ ۾ ڪوبه ڪونهي.

(IV) وٽس / وَٽڻ / سندس گهڻائي مهمان آيل هئا.

(V) ڪانئس / ڪين / سندم گهڻائي مدد ڪرڻ لاءِ تيار هئا.

(ج) ليڪ ڏنل لفظ لاءِ ضمير متصل ڪم آڻيو:

(i) مور هن کي گهر ويندي ڏٺو.

(ii) هن ـي اسڪول ۾ ڪتاب مفت ۾ ملندا.

(iii) هنن سان مون ڏاڍي مدد ڪئي آهي.

(IV) مون وٽ هڪ موٽر ڪار آهي.

(V) تو جهڙو نه آهي هن جڳ ۾ ڪو ٻيو.

سبق ٽيون

فعلن سان ضمير متصل جو استعمال

(الف) هيٺيان خال ڀريو:

ضمير خالص جو استعمال	ضمير متصل جو استعمال
(i) منهنجي هٿ ۾ ٻه ڪتاب آهن.	هٿ ۾ ٻه ڪتاب اٿم.
(ii) مون هن کي خط لکيو.	....
(iii) اسان جي هٿ ۾ ڪتاب آهن.	....
(IV) تنهنجي هَٿ ۾ ڇا آهي؟	....
(V) توهان جي هٿ ۾ ڪهڙي شئي آهي؟	....
(VI) هن جي هٿ ۾ ڪهڙي شئي آهي؟	....
(VII) هنن جي هٿن ۾ ڇا آهي؟	....

(ب) ليڪ ڏنل لفظن جي بدران ضمير متصل ڪم آڻيو:

(i) تنهنجي هٿن ۾ ڪهڙي شئي آهي؟

(ii) مون ماني کاڌي آهي.

(iii) هنن جي مٿي تي ڇا آهي؟

(IV) اوهان جي ڪيسي ۾ ڇا آهي؟

(V) اسان جي هَٿ ۾ ڪهڙي شئي آهي؟

(VI) مان توهان وٽ اچان ٿو.

(VII) هو تو وٽ اچي ٿو.

(VIII) منهنجي هَٿَ ۾ ڪتاب هو.

(IX) مون ڪتاب کوليو.

(X) اوهان وڏو خرچ ڪيو.

(XI) اوهان وڏو خرچ ڪيو آهي.

(XII) اسان دوڪان تان سئيون شيون خريد ڪيون.

(ت) ضمير متصل ڪم آڻي جملا مٽايو:

(i) تو سٺو ڪم نہ ڪيو.

(ii) مون نارنگيون کاڌيون.

(iii) هُنَ پٽ تان نقشو لاٿو.

(IV) مون هن کان سوال پڇيو.

(V) هنن سان ڪنهن بہ مدد ڪانہ ڪئي.

(ث) هيٺين جملن ۾ ضمير متصل ڪم آندا ويا آهن. انهن جملن ۾ ضمير متصل جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻي، جملا بدلايو:

(i) ڪالهہ ڏاڍو سوچيم.

(ii) انب کاڌءِ يا نہ ؟

(iii) امتحان جي تياري خوب ڪَئي هوندءِ ؟

(IV) مانيِ ڪانہ کاڌي اٿن.

(V) مون کانئس هڪ سوال پڇيو.

(د) ڏنگين مان فعل چونڊي، جملن ۾ خال ڀريو:

(i) هن کي ڏهہ روپيا .... (ڏناسين / آيا / ڏنا)

(ii) ايترا پئسا ڇا تي خرچ .... (ڪَيُوَ / ڪيا / ڪيو)

(iii) ڪجهہ بہ رقم ڪونہ .... (ڏنائون / ڏيندَن / آيم)

(IV) سؤ روپين جا ڪتاب .... (ڏنم / ورتم / ورتا)

(V) تولاءِ ريڊيو بہ .... (ورتوسين / ورتا / ورتو)

(ر) هيٺين جملن ۾ ضمير خالص جي بدران ضمير متصل ڪم آڻيو:

(i) هُن ڪير پيتو.

(ii) مون هن کي در وٽ بيٺل ڏٺو.

(iii) مون وٽ هڪ ڪوتري آهي.

(IV) هنن وٽ هڪ سؤ روپيا آهن.

(V) توهان کي ڇا کپي ؟

(VI) اسان کي دوستن سان ملڻو آهي.

(VII) تو وٽ ڪهڙي شي آهي؟

(VIII) مون کي پئسا کپن.

(IX) تنهنجي هٿ ۾ ڪهڙي شئي آهي؟

(X) توهان جي هٿن ۾ ڇا آهي؟

(XI) توهان کي ڪيترا ڪتاب گهرجن؟

(س) هيٺين جملن ۾ ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکو:

(i) سنا ڪپڙا اٿم.

(ii) مٺا انب آندا اٿن.

(iii) ڏهن روپين جو نوٽ اٿس.

(IV) ميوي جو ٽوڪرو اٿئون.

(V) سٺي محنت ڪئي اٿيئي.

(VI) هٿ ۾ ڇا اٿو؟

(VII) وٽس روزانه گهڻا مهمان ايندا آهن.

(VIII) وٽم ڪجهه به ڪونهي.

(IX) ڪيترو پگهار مِليَوَ ؟

(X) پئسو جام اٿن.

سبق چوٿون

پٺن (ڏَهون) متصل ضميرن جو استعمال:

(الف) ٻٽا (ڏهرا) ضمير متصل ڪم آڻي، هيٺيان خال ڀريو: جيئن:

ضمير خالص جو استعمال	ٻٽا ضمير متصل
(i) مون توکي ڪتاب ڏنو	ڪتاب ڏنو مانءِ.
(ii) مون توکي خط لکيو.	....
(iii) هن مون کي خط لکيو.	....
(IV) هن، هُن کي خط لکيو.	....
(V) مون هنن کي چيو.	چيو مانِ.
(VI) اسان هنن کي خط لکيو.	....
(VII) مون توکي ڪتابَ ڏيکاريا.	....
(VIII) مون ڪتاب توکي ڏنو.	....

(ب) ضمير متصل ڪم آڻي هيٺيان جملا نئين سر لکو:

(i) مون هن کي پنجاهه روپيا ڏنا. ....

(ii) مون تو لاءِ ڪتاب ورتا. ....

(iii) مون هنن کي انب کارايا. ....

(IV) توهان هِنن کان سوال پڇيو. ....

(V) اوهان هنن کي ڪمري جي ڪُنجي موٽائي ڏني. ....

(ت) جنهن ضمير خالص هيٺ ليڪ ڏني وئي آهي، اُن جي بدران جملي ۾ ضمير متصل ڪم آڻيو:

(i) مون درزيءَ کي پئسا ڏنا. ....

(ii) توهان سامان آندو. ....

(iii) هُن تاڙيون وڄايون. ....

(IV) تو ڇا ڪيو؟ ....

(V) اسان خط لکيو. ....

(ث) متصل ضميرن جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻي، جملا نئين سر لکو:

(i) ڪتاب موڪليومانءِ.

(ii) منهنجو نياپو مِليُئِه.

(iii) ڪالهه ڪاپي ڏنيمانس.

(IV) هڪ هوٽل ۾ فون ڪيم.

(V) پڳهار ڪڏهن مليوَ؟

(ج) هيٺ ڏنل جملن ۾ حرف جرن سان ضمير متصل ڪم آڻي، جملا نئين سر لکو:

(i) مون هن کان پئسا ورتا.

(ii) اسان هن کي گهڻو ئي سمجهايو.

(iii) توهان کي ڪتاب ڪڏهن کپي؟

(IV) هن جو پاءُ آيو هو.

(V) تون هن کي سنڌي پڙهائيندينءَ؟

(VI) هن وٽ ڪابہ شئي موجود ڪانہ هئي.

(VII) اسين توهان جي گهڻي مدد ڪنداسين.

(VIII) هن کي ماٺ ڪراءِ.

(IX) مون هن کي در وٽ بيٺل ڏٺو.

(X) تو هن کي چوايو تہ توکي پاڻ سان وٺيو وڃي.

(XI) اسان هن کي سنڌي سيکاري.

(XII) اسين هنن کي سمجهائينداسين.

(VIII) هُوءَ مون کي مٺائي کارائيندي.

(VIX) تنهنجو پاءُ مون سان هليو.

(ح) هيٺ ڏنل واسطيدار لفظ چونڊي، ضمير خالص ۽ متبادل متصل ضمير لکو:

١	٢
ڪيس	هن جو
ڪين	هن کي
سندس	هنن کي
سندن	هنن جو
وٽم	هنن وٽ
وٽن	مون وٽ

سبق پنجون

(الف) هينين جملن ۾ ضمير متصل ڪم آڻي، جملن کي ننڍين سر لکو ۽ زمانن جا گردان بہ بدلايو:

جملا	زمان مستقبل		زمان حال	
	جنس مؤنث عدد واحد	جنس مؤنث عدد جمع	جنس مؤنث عدد واحد	جنس مؤنث عدد جمع
(۱) مان تو سان هليس.	....	....	....	....
(۲) اسين توهان سان هلياسين.	....	....	....	....
(۳) مان هن سان ويس.	....	....	....	....
(۴) تون هن سان وئين.	....	....	....	....
(۵) مان تو سان گهمندس.	....	....	....	....
(٦) توهين مون وٽ ايندا.	....	....	....	....
(۷) هُوءَ هن وٽ ويئي.	....	....	....	....
(۸) هُو هنن وٽ ويئيون.	....	....	....	....
(۹) اسين هن سان گهمياسين.	....	....	....	....
(۱۰) هو، هن سان هليون.	....	....	....	....

(ب) هيٺين جملن ۾ ضمير متصل ڪم آڻي، زمانن جا گردان بدلايو:

جملا	زمان ماضي مطلق	زمان مستقبل	زمان ماضي قريب	زمان ماضي بعيد
(١) مون ڪتاب ڪوليو.	....	....	....	....
(٢) مون هن کي ٻڌايو.	....	....	....	....
(٣) اسان ڪتاب ڪوليو.	....	....	....	....
(۴) تو سٺو ڪم ڪونہ ڪيو.	....	....	....	....
(۵) توهان هن کي اطلاع ڏنو.	....	....	....	....
(٦) هن وٽ ڪتاب آهي.	....	....	....	....
(٧) هِن، هُن کي چيو.	....	....	....	....
(٨) ٿاڻي تي تو رپورٽ ڪئي؟	....	....	....	....
(٩) مون هنن کي ٻڌايو.	....	....	....	....
(١٠) اسان هنن کان پڇيو.	....	....	....	....
(١١) تو مون کي چيو.	....	....	....	....

(ت) هيٺين جملن ۾ ضمير متصل جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻي، فعلن جا گردان ڦيرايو:

جملو	زمان حال	زمان ماضي مطلق	زمان مستقبل	زمان ماضي قريب	زمان حال استمراري
(١) دري کوليم.	....	....	....	....	....
(٢) نئون وڳو سبايوسين.	....	....	....	....	....
(٣) هڪ ڳالهہ چيائينس.	....	....	....	....	....
(۴) گهڻو خرچ ڪيو آٿوَ.	....	....	....	....	....
(۵) ڀڳهار مليئہِ ؟	....	....	....	....	....
(٦) گهڻو ڪپيٺي ؟	....	....	....	....	....
(٧) ڏوَ ڪرايومانس.	....	....	....	....	....
(٨) خرچ ڪرايوَ.	....	....	....	....	....
(٩) انب ڪارايونن.	....	....	....	....	....
(١٠) ڏاياڻونن.	....	....	....	....	....
(١١) چٺي موڪليانوَ.	....	....	....	....	....
(١٢) چيومانِ تہ ترسو.	....	....	....	....	....
(١٣) ڏاڍو سمجهايوسونءِ.	....	....	....	....	....
(١۴) ڪتابَ ورتامانءِ.	....	....	....	....	....
(١۵) فلم ڏيکاريسونوَ.	....	....	....	....	....
(١٦) کيسي ۾ پنج روپيا اٿم.	....	....	....	....	....
(١٧) ڇا ورتو اٿيئي؟	....	....	....	....	....

جملو	زمان حال	زمان ماضي مطلق	زمان مستقبل	زمان ماضي قريب	زمان حال استمراري
(١٨) چيومانس.	………	………	………	………	………
(١٩) چيم.	………	………	………	………	………
(٢٠) چوايمُ.	………	………	………	………	………
(٢١) چوايومانس.	………	………	………	………	………
(٢٢) ڏيکاريومانِ.	………	………	………	………	………
(٢٣) چونداسونس.	………	………	………	………	………
(٢٤) لکندام.	………	………	………	………	………
(٢٥) چوانِ ٿو تہ گهر وڃَن.	………	………	………	………	………
(٢٦) خط لکايومانس.	………	………	………	………	………
(٢٧) خط لکيوسونس.	………	………	………	………	………
(٢٨) خط لکندومانس.	………	………	………	………	………
(٢٩) خط لکنداس.	………	………	………	………	………
(٣٠) لکنداءِ.	………	………	………	………	………
(٣١) لکنداوَ.	………	………	………	………	………
(٣٢) خط لکانس پيو.	………	………	………	………	………
(٣٣) پڙايانءِ پيو.	………	………	………	………	………
(٣٤) پڙايانوَ ٿو.	………	………	………	………	………
(٣٥) پڙايانِ ٿو.	………	………	………	………	………
(٣٦) سمجهايائينِ.	………	………	………	………	………

(ث) هينين جملن ۾ متصل ضميرن جي جاءِ تي ضمير خالص ڪم آڻيو:

(i) ڪيترو پگهار مليوَ؟
(ii) پنجاهہ روپيا ورتامانس.
(iii) سبق سيکاريائين.
(IV) اها خبر ڪالهہ ٻڌايائونس.
(V) مان آيو هوسانِ.
(VI) اسين آيونسونءِ.
(VII) توهين ڪيترا ڏينهن رهياسِ.
(VIII) اسين ويٺيونسون.
(IX) توهين هليونمِ.
(X) مان ويٺيسانِ.
(XI) مامهين هليوَ؟
(XII) وٽس ڇو نہ ويو؟
(XIII) انعام مليئِہ.
(IX) اُتي ڇاڇا ڪاڍوَ؟

(X) ڪا ڳالهہ ٻڌائي هئي مانوَ، ياد آٿوَ؟
(XI) اِجهو هاڻ آيو آٿوَ.
(XII) چڱي ٻڌايائونئِ.
(XIII) سياڻي سارو داستان ٻڌائيندوسانوَ.
(XIV) هٿ ۾ بين آٿون.
(XV) هي ڏهہ روپيا اٿوَ، وڃي ڪپڙا خريد ڪريونِ.
(XVI) ٿيلهي ۾ ڇا اٿن؟
(XVII) مان ڪاپي ڏينديسانءِ.
(XVIII) مان اِها ڳالهہ ٻڌائيندوسانِ.
(XIX) تون مٺائي ڪارائيندينِ.
(XX) هُو چانهہ پيارائيندوَ.
(XXI) توهين ٻڌائيندوَس.

يونٽ ٻارهون

سبق پهريون

(الف) حروف عطف ڪم آڻي، جملا ملايو:

مثال طور : **جيئن** .... **تيئن،** ڪم آڻيو:

(i) توکي موڪل ملي.
تون گهر وڃ.

(ii) مان اُچاريان ٿو.
توهين اُچاريو.

(iii) ماني ڪائي وٺو.
مون سان ملجو.

(IV) هو توکي چون.
تون ڪر.

(V) توهين ڪين چوندا.
هو ڪم ڪونہ ڪندا.

(ب) **جڏهن** .... **تڏهن** ڪم آڻي، هيٺيان جملا ملايو:

(i) مان آفيس ۾ پهتس.
مون کي اها خبر پيئي.

(ii) کيس انعام مليو.
هو ڏاڍو خوش ٿيو.

(iii) مان پنهنجي اسڪول پهچندس.
ڪلاس وٺندس.

(IV) مان توهان کان پڇان.
توهين جواب ڏجو.

(ت) جي .... تہ ڪر آئي، جملا ملايو.

(i) تون منهنجي صلاح مڃيندين. (ii) مون کي وقت ملندو.

توکي فائدو ٿيندو. تو وٽ گهر ايندس.

(ث) جيتوڻيڪ ... تڏهن بہ ڪر آئي، جملا ملايو:

(i) گهڻو سمجهايومانس.

هُو ڪونہ مڙيو.

(ii) هو سويل پهتا هئا.

کين سامان ڪونہ مليو.

(iii) هُن گهڻو ئي سمجهايوهون.

هُو ڪونہ آيا.

(ج) هيٺيان جملا عدد جمع جي صيغي ۾ ڦيرايو:

(i) جو پڙهندو سو ڪامياب ٿيندو.

(ii) جنهن توکي ڪتاب ڏنا، تنهن کي تو پئسا ڏنا يا نہ؟

(iii) جو ڪير پيئي، سو وير ٿئي.

(IV) جنهن سٺي تقرير ڪئي، تنهن کي انعام مليو

(V) جا پاس ٿيندي، سا مٺائي کارائيندي.

(ح) **جو ..... سو، جا ..... سا، جي .... سي، جنهن ..... تنهن** لفظ ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خال ڀريو:

(i) .... محنت ڪندي، .... پاس ٿيندي.

(ii) .... وٽ پئسا آهن، .... کي ڪتاب ملندو.

(iii) .... اسان سان آيا هئا، .... منهنجا سوٽ هئا.

(IV) .... ڪلاس ۾ پڙهائيندو، .... هتي موجود رهندو.

(V) .... محنت ڪئي، .... کي انعام مليو.

(خ) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب هيٺيان جملا بدلايو:

تون لاٽري ٽڪيٽون وٺندين. {جي ..... تہ ڪم آڻيو ۽ جملا ملايو}

تون انعام کٽندين.

هي سهڻو شهر آهي. {جهڙو ..... تهڙو ڪم آڻي، جملا ملايو}

پاڪستان ۾ ڪو ٻيو ڪونهي.

ڇوڪري ٻهريون نمبر آئي هئي. {جا .... سا ڪم آڻي، جملا ملايو}

منهنجي ڀيڻ آهي.

تو نوان ڪپڙا پاتا آهن. {جهڙا ..... تهڙا ڪم آڻي، جملا ملايو}

مون پاتا آهن.

ايمانداريءَ سان هلندو. {جو ..... سو ڪم آڻي، جملا ملايو}

ڏک ڪونہ ڏسندو.

سبق پيون

حرف ندا

(الف) هيٺيان جملا پڙهو ۽ ندائي صورتون ياد رکو:

(i) واهه ! واهه ! مان پاس ٿيس !

(ii) هاءِ ! هاءِ ! هُو گذاري ويو!

(iii) افسوس ! تو هيڏو ظلم ڪري ڇڏيو!

(IV) مار ! مهڙو ناحق!

(V) اڙي! هي ڇا ڪَيَئِي !

(VI) ڪاش! مان تو سان گڏ هجان ها!

(VII) ٿو! ڏاڪ ڪتي آهي!

(VIII) حيف! صد حيف!

(IX) ٻوڏ! وڃي ٻَڏي مر!

(X) اڙي! هيڏانهن اچ!

يونٽ تيرهون

سبق پهريون

علم صرف

(الف) هيٺين مفرد لفظن (ڌاتن) سان اڳياڙيون (prefixes) يا پڇاڙيون (suffixes) ملائي، يا ڌاتن ۾ اندروني تبديليون آڻي، نوان لفظ ٺاهيو:

وس، ڀاڳ، لڄ، پت، ڪڪڙ، سمنڊ، ديس، ڪالهه، باغ، اُٺ، ڏڌ، تيل، هل، واٽيو، پورهيو، ماسي، ڪاروءِ سياڻو.

(ب) هيٺين اڳياڙين جي مدد سان نوان لفظ ٺاهيو:

ڪُ -، سُ -، نر -، سَ -، نِ -، ڏ -، اَوَ -، آ-، بَر -، با -، بي -، پس-، نا - ۽ لا -.

(ت) هيٺين پڇاڙين جي مدد سان نوان لفظ ٺاهيو:

- آئي، - اِي، - اڻ، - آٽ، - تُ، - تَ، - ٺَ، - آٽُ، -تڻ، -پڻ، - منڊ، - وند، - اوَ، - آرُ، - اوڪو، -هارُ.

(ث) هيٺين لفظن مان اڳياڙيون ۽ پڇاڙيون ڌار ڪري، اُنهن جا ڌاتو (مادا) لکو:

رَسيلو، ٻالٺهار، راتوڪو، هيراڪ، چوراٺو، پاٺيانو، ڀاڪرو، اونو، هَٺيڪو، پروس، چيڙاڪ، مانائتو، ٺڏڪار، سونارو، اٺچاٽ، سُپتيو، پَرَوسيڪو، سَياڳو، پرديسي، ڪُلچٺو، سُندرتائي، وڏپڻو، ديالو.

سبق ٻيون

(الف) هيٺين اسمن مان فعل ٺاهيو:

موڪلَ، چورِ، ڪم، لالچ، ضرب، دفن، قبول، انصاف، صفائي.

(ب) هيٺين مادن ذاتُن مان اسم ٺاهيو، اسمن مان صفتون ۽ صفتن مان اسم ٺاهيو:

مارِ، پوڪِ، سَمجهہَ، سنيالِ، ڊوڙ، ڦوڪِ، چاڙهُ، رکَ، ڳولِ، پُڇَ، ٽڪ، هَلَ، ٻڇُ، مَچ، پِر، سُڪَ، ڪُسَ، ٻَڌَ، پَچَ، وِڙهَ، پيا، سَوَڪ، ياچ، موڪلائڻ، اچ، چاپرو، سگهہَ، پاجهارو، مائيٽو.

(ت) هيٺين اسمن مان اسم فاعل ۽ اسم فاعلن مان فعل ٺاهيو:

وير، ڏُڌ، اَٽ، ڪيڏَ، ڪُڪڙ، ڪاٺي، ڊوڙ، لڪ، لوهہ، باغ، شڪار، واڍو، نَچ، حلوو.

(ث) هيٺين اسمن مان صفتون ۽ صفتن مان اسم ٺاهيو:

مرچ، ماٽ، هٽ، چِڙ، سُونهن، واٺيو، چور، ڪُپت، اڇو، چڱائي، ڊگهو، ڏاهپ، سياڻو، ڪاراڻ، اٽ.

(ج) هيٺين اسمن جا اسم تصغير ٺاهيو:

ٻچو، اک، ڪتو، هٽ، ڪتاب، پٽ، ڏيءُ، ٻاءُ، چيلو، ماني، نندو، ٻار.

(ح) هيٺين لفظن مان مفرد، مرتب ۽ مرڪب لفظ الڳ الڳ ڪريو:

هَٽَ ڦاڙ، مانيٽو، سگهارو، بڪيو، سڪهه، اڄ، چوڪراٺي، ڪُوڙو، ميڻ بتي، ڪاٺ ڪتو، ڪتابڙو، اڄوڪو، وات ڳاڙهو، ياڳ، اڳڪتي، ياڳوند، ڪارو، ڪاراڻ، ڪارٺ، خوبصورت، ڏاهو، مئو، مٺاڻ، سستي، اَٽ ويهه، ڳهتائي، ڏاهَپَ، خرابي.

(خ) هيٺين لفظن کي سندن ترتيب يعني مفرد، مرتب ۽ مرڪب لفظن موجب ڌار ڌار ڪريو:

چؤماسو، ڪتمنڙو، قطب تارو، ڪارهن، آب هوا، هڻ ڪڻ.

(د) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا ڦيرايو:

(i) تون لکي سگهين ٿو (جنس مؤنث عدد جمع ۾ ڦيرايو).

(ii) منهنجي ياءُ اهو ڪم ڪري ڇڏيو (جمع جي صيغي ۾ جملو بدلايو).

(iii) رات جي خاموشيءَ ۾ هو سمهي پيا (جنس مؤنث عدد جمع جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

(IV) هنن سؤ روپيا خرچ ڪيا (ضمير متڪلم عدد جمع جي صيغي ۾ جملو ڦيرايو).

(V) اسين ڊوڙندا، توهان وٽ ايندا‌سين (ضمير حاضر واحد ۾ جملو ڦيرايو).

(VI) توکي چانهه پيئارڻ کپي / کپن (درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو).

(ر) هيٺين جملن ۾، فعلن کي مرڪب فعلن ۾ تبديل ڪريو:

(i) اسان توهان جو گهر ڏٺو.

(ii) مون ڪلاڪارن سان ڳالهايو.

(iii) منهنجي پٽ هوم ورڪ ڪيو.

(IV) هُو اسڪول ويندو.

(V) بابا اسٽيشن تي پهچندو

(س) ڏنگين مان لفظ چونڊي، خالي جايون ڀريو ۽ مرڪب فعل ٺاهيو:

(i) توهين هي ڪتاب پڙهي .... (وٺين / ها / وٺو).

(ii) بندوق جو آواز ٻڌي اوهين جاڳي .... (پيا/پياسين / پيو).

(iii) هي ٻئي ڀائر نيٺ راضي .... (ٿياسين / ٿي ويا / ٿيو).

(IV) تون هر ڪم ڪري .... (سگهين ٿو / سگهان ها / سگهي ٿو).

(V) مان پنهنجي سر ميز صاف .... (ڪندس /ڪريان / ڪندين).

(VI) توهين دوستن کي سمجهائڻ .... ٿا ('چاهڻ' مان مناسب صيغو ٺاهيو).

سبق ٽيون

(الف) هيٺين لفظن جا تڪراري لفظ (reduplicated) يعني ٻٽا لفظ جوڙيو:

ليکو، وک، ٻڪ، ڇوڪر، وَهٽ، ڪتولو، ماٺهو، ڳالهه، ڳالهائڻ، ڳالهه، مِٽي، ڇگو ۽ ڪنو.

(ب) هيٺين تڪراري (ٻٽن) لفظن کي مڪمل ۽ جزوي تڪرار وارن قسمن موجب ڌار ڌار ڪريو:

گهمڻ ڦرڻ، ڪڪ پن، گاهه ٻوٽو، کهٽ وڌ، ڏيتي ليتي، گهر گهر، نوڪر چاڪر، پڙهڻ ڪڙهڻ، ڳوٺ ڳوٺ، ماٺهو ڇيٺو، ڪپ ٻپ، ٿلهو ٿلهو، ڊور ڊنگهر .

(ت) هيٺين جملن ۾ لغوي ۽ وياڪرڻي فرق سمجهايو:

(i)
گهر جي تلاشي ورتي ويئي.
گهر گهر جي تلاشي ورتي ويئي.

(ii)
ٻار پسٺو ولي، گهر ويجي.
ٻار ٻار، پسٺو ولي، گهر ويجي.
ٻار ٻار، پسٺو پسٺو ولي، گهر گهر ويجي.

(iii)
ڳوٺ جو ماٺهو گهٽيءَ ۾ نڪري آيو.
ڳوٺ جو ماٺهو ماٺهو گهٽيءَ ۾ نڪري آيو.
ڳوٺ ڳوٺ جو، ماٺهو ماٺهو، گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ نڪري آيو.

(IV)
هن جا ڪارا وار سهٺا لڳن ٿا.
هن جا ڪارا ڪارا وار سهٺا لڳن ٿا.

(V)
سيڪو پنهنجي گهر ويجي.
سيڪو سيڪو پنهنجي گهر ويجي.
سيڪو سيڪو، پنهنجي پنهنجي گهر ويجي.
سيڪو سيڪو، پنهنجي پنهنجي، گهر گهر ويجي.

يونٽ چوڏهون

سبق پهريون

علم نحو

(الف) ڏنگين مان لفظ کڻ آڻي، هيٺيان خال ڀريو:

(i) .... ڏهين وڳي آفيس ۾ اچون؟ (مان / تون / اسين).

(ii) ميز تان .... ڪاپي کڻان؟ (توهين / ٻاڻ / پنهنجي).

(iii) توهان .... ڪنهن هٽ گهرايو آهي (۾ / سان / کي).

(IV) اسڪول ۾ دير .... وڃڻ سٺي عادت ڪانهي (تان / سان/مان / کان).

(V) اسان کي مٽي کان جون .... موڪل آهي (ڏانهن / کان / تائين / سان).

(VI) مون پنهنجي پيءُ .... خط لکايو (کان/سان/ مان/ ڏانهن).

(ب) هيٺين جملن کي ناڪاري / انڪاري جملن ۾ بدلايو:

(i) هن وٽ سٺا ڪپڙا آهن.

(ii) مون وٽ گهٽائي مهمان اچڻا آهن.

(iii) دوڪاندار وٽ تازيون ڀاڄيون آهن.

(IV) گهر جي در وٽ بيهه.

(V) هن کي اڄ ٿي ويٺو آهي.

(ت) ڪانهي، ڪونهي، ڪانهن ۽ ڪونهن لفظ ڪم آڻي، هيٺيان جملا انڪاري جملن ۾ بدلايو:

(i) هُن وٽ پسٺا آهن.

(ii) مون وٽ ڪپڙا آهن.

(iii) اسپال ۾ ڊاڪٽر آهي.

(IV) دوڪاندار وٽ سڀ شيون آهن.

(V) عزيز وٽ ڪتاب آهن.

(VI) اسڪول ۾ شاگرد آهن.

(VII) بازار ۾ هرڪا شئي موجود آهي.

(VIII) امينہ وٽ دوا آهي.

(ث) درست لفظ تي ✔ نشان ڏيو:

(i) گهر ۾ منهنجو پيءُ موجود ڪونہ / ڪانہ / نہ آهي.

(ii) ڪلاس ۾ ماستر / ڪونہ / ڪانہ آهي.

(iii) هي توهان جون ڪاپيون ڪونہَ / ڪانہَ آهن.

(IV) اسان جو گهر / هتي /هتان پري آهي.

(V) باغ ۾ هَوءِ / ڪيرُ / ڪيرَ / ڪنهن آهي؟

(VI) منهنجو چشمو ڪِٿي / ڪٿان آهي؟

(VII) لاهور، ڪراچيءَ / ڪي / ڪان پري آهي.

(VIII) اسان جي ڳوٺ / ۾ / جي /مان / جي هڪ بہ ڊاڪٽر ڪونهي.

(IX) اِهو /اِها / اِهي منهنجو ڪتاب اٿيئي.

(X) هن کي هڪ صوف / ڪپي /ڪپن /ڪپنس.

(XI) اِهو /اِها /اِهي نارنگي ڪٿي آهي.

(XII) مون کي اِهو /اِها / اِهي ڪيلا ڪونہ کپن.

(XIII) هُتي سندس پيءُ بہ آيلُ / آيَلَ / آيلن هو.

(XIV) ڇوڪرُ / ڇوڪري/ ڇوڪرا تيز ڊوڙيو.

سبق ٻيون

(الف) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلايو:

(i) هن اسڪول ۾ لائبرري آهي (سوالي جملو ٺاهيو).

(ii) هن گهر ۾ هڪ ماڻهو آهي (انڪاري جملي ۾ بدلايو).

(iii) باغ ۾ ڪيترا ماڻهو موجود آهن (عجب واري جملي ۾ ڦيرايو).

(IV) هي اسڪول وڏو آهي (انڪاري جملو ٺاهيو).

(V) رستي تي پنج ماڻهو هئا (ڪيترا لفظ ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(VI) هن ڳوٺ جي آبادي ڪيتري آهي (بياني جملي ۾ ڦيرايو).

(VII) هي اسڪول ننڍو آهي ڇا ؟ (انڪاري جملي ۾ بدلايو).

(ب) ڇا، ڪيرُ، ڪيرَ، ڪهڙو، ڪهڙا ۽ ڪنهن لفظ ڪم آڻي، سوالي جملا ٺاهيو:

(i) هي ڪتاب منهنجا آهن.

(ii) هيءُ ماڻهو وڪيل آهي.

(iii) تون سنڌي ڪاليج جو پروفيسر آهين.

(IV) منهنجي هٿ ۾ ٻه قلم آهن.

(V) هيءُ منهنجو ڀيءُ آهي.

(VI) هيءَ خاتون منهنجي ماسي آهي.

(VII) توکي ڀڳهار مليو.

(VIII) هيءُ چوڪر منهنجو پاءُ نہ آهي.

(IX) هن کي مون هٿ اچڻ کان روڪيو.

(X) هُوءَ بيمار آهي.

(ت) ڇا ۽ ڇو استعمال ڪري ڪي ٻه پنج سوالي جملا لکو:

(ث) ڪيترا، ڪيترين، ڪنهن، ڪهڙو، ڪهڙي لفظ، استعمال ڪري سوالي جملا ٺاهيو:

(i) هن شهر ۾ پنج لک ماڻهو رهن ٿا (ڪيترا لفظ ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(ii) ڪراچيءَ ۾ بيشمار اسپتالون آهن (ڪيتريون ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(iii) هو گل حسن جو فرزند آهي؟ (ڪنهن استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(IV) هيءُ ڇوڪرو منهنجو سوٽ آهي (ڪيرُ استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(V) سنڌ مان سنڌو درياء وهندو آهي (ڪهڙي استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(VI) شاهه لطيف جي مزار ڀٽ شاهه تي آهي (ڪٿي لفظ استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(VII) منهنجي کيسي ۾ سؤ روپيا آهن (ڪيترا استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(ج) ڏنگين ۾ ڏنل اشارن موجب جملا بدلايو:

(i) ڳوٺ وارن، هن جي ڏاڍي مدد ڪئي (ڇا لفظ ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(ii) اسڪول جا شاگرد راڻي باغ گهمڻ ويا هئا (ڇو لفظ ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(iii) منهنجي هٿ ۾ ٻه ڪتاب آهن (ڇا لفظ ڪم آڻي سوالي جملو ٺاهيو).

(IV) هوُ بيمار آهي (سوالي انڪاري جملي ۾ بدلايو).

(V) اوهين آيا آهيو (ڪٿان لفظ استعمال ڪري سوالي جملو ٺاهيو).

(VI) تون اڪبر جو پٽ آهين (ڪنهن لفظ جي ڪم آڻڻ سان سوالي جملي ۾ ڦيرايو).

(VII) مون خط لکيو هو (سوالي انڪاري جملي ۾ ڦيرايو).

(VIII) هي ڇوڪر نـ آهي (ظرف نفيءَ جي جڳهه بدلائي جملو ٺاهيو).

(IX) هي ڪهڙو ڪتاب آهي؟ (تعجب وارو جملو ٺاهيو)

(X) هي ڪهڙو سهڻو ٻڪي آهي؟ (تعجب واري جملي ۾ بدلايو)

(XI) هيءَ بلا ڏسو (تعجب وارو جملو ٺاهيو).

(ح) جهيلار ڇا آهي؟ جهيلار جي حوالي سان جملن جي معنيٰ ۽ مفهوم جا مثال ڏيو:

(خ) هيٺ ڏنل خاڪي ۾، هر خاني ۾ ڏنل قسم موجب جملو ٺاهي لکو:

بياني جملا	سوالي جملا	انڪاري جملو	سوالي انڪاري جملا
اسين صوف کائون ٿا.	....	....	....
....	....	....	ڇا توهين مون وٽ ڪونہ ايندا؟
....	....	....	....
توهان کي هڪدم ايئر پورٽ تي وڃڻ گهرجي.	....	هن وٽ ڪجهہ بہ ڪونهي.	....
....	ڇوڪري ڇا ڇيو؟	....	....
پارٽيءَ ۾ اسان جو دوست بہ آيل هو.	....	....	....
....	....	مان اڪيلو ڪونہ ويندس.	....
....	....	....	توهان کي ڪمال ڪري ڏيکاريائون نہ؟

(د) هيٺين خانن مان لفظ چونڊي جملا ٺاهيو:

تو مان	هت			پيو	ڪري
مان					ڪريان
مون		۾	چا	پيئي	ڪريون
اسان	گهر				ڪيو
تو					ڪريو
تون					ڪن
توهان				پيا	ڪرين
اسين				پيئون	
هُوءَ					
هُو					
هُن					
هنن					

(ر) ڪهڙو، ڪيترو، ڪيرُ، ڪيئن، چا ۽ ڇو ڪم آڻي، سوالي، سوالي انڪاري ۽ عجب وارا جملا ٺاهيو:

(i) مان اجايا خرچ ٿو ڪرايانوَ.

(ii) خرچ ڪرايُوَمِ

(iii) مون وٽ رکو ويهه روپيا آهن.

(IV) پنج سؤ روپيا ڏيئي ويو.

(V) ڇوڪرين سرڪس ۾ تار تي سائيڪلون پئي هلايون.

(VI) ڇوڪري موٽر سائيڪل پيئي هلائي.

يونٽ پندرهون

سبق پهريون

(الف) هيٺين اصطلاحن جي سمجهاڻي ڏيو ۽ اُهي جملن ۾ ڪم آڻيو:

موج لڳڻ، دل جهومڻ، پنهنجو مٽ پاڻ هئڻ، آسمان سان ڳالهيون ڪرڻ، ٽورا مچڻ، پاڻ پتوڙڻ، منهن ڏيڻ، گل چاڙهڻ، گـل ڪرڻ، اک ڏيکارڻ، اک پورڻ، اک اٽڻ، ڳاٽ اوچو ڪرڻ، ڪير ڪنڌ ٽيڙ ۽ ٻانهن ٻيلي ٿيڻ.

(ب) هيٺ ڏنل هدايتن موجب اصطلاح لکو:

’دل‘ لفظ استعمال ڪري اصطلاح لکو.

’هٿ‘ لفظ استعمال ڪري اصطلاح لکو.

’ڪنڌ‘ لفظ استعمال ڪري اصطلاح لکو.

’وات‘ لفظ استعمال ڪري اصطلاح لکو.

’اک‘ لفظ استعمال ڪري اصطلاح لکو.

(ت) هيٺ ڏنل سنڌي پهاڪا پڙهو ۽ اُنهن جو مفهوم ٻه سمجهايو:

(i) ٻُلي ٻلي پاڻ آئي سا ٻه نه ٻُلي.

(ii) اهڙو سون ئي گهوريو جو ڪَنَ چني.

(iii) اڄ جو ڪم سڀاڻي تي نه رکجي.

(IV) تون ٻه رئيس مان ٻه رئيس ته گڏهه ڪير هڪليندو؟

(V) پنج ئي آڱريون برابر نه آهن.

(VI) جهڙا ڪانوَ تهڙا ٻچا.

(VII) ڪير جو ڪاٺو، ڇاهي ٻه ڦوڪي پيئي.

(VIII) چورَ جي ڏاڙهيءَ ۾ ڪک.

(IX) جهڙي ڪرڻي تهڙي ڀرڻي.

(X) هٿ جي ڪنگڻ کي آرسيءَ جو ڪهڙو ضرور.

يونٽ سورهون

سبق پهريون

جملن جا قسم

(الف) ڏنگين مان لفظ چوندي مرتب جملا ٺاهيو:

	جملا	ڪم آڻيو		جملا	ڪم آڻيو
(i)	منهنجي ڀاءُ کي تو ڪتاب ڏنو. مون ڪان وڏو آهي.	جنهن- سو	(VII)	موڪلن جا ڏينهن اچي ويجها پيا . اڪبر جي ڀي چيني وڏي ويٺي.	جيئن-تيئن
(ii)	ڌرتيءَ تي اسين رهون ٿا. ڌرتي گول آهي.	جنهن-سا	(VIII)	مان موٽندس. هو مون سان ملڻ ايندو.	جڏهن-تڏهن
(iii)	اهو ڪم ڪندين. نقصان پائيندين.	جيڪڏهن-تہ	(IX)	هن پڙايو. مون ڪيو.	جيئن- تيئن
(IV)	جتي ميز آهي. ڪرسي بہ رک.	جتي- تتي	(X)	اها ڳالهہ پڙندو. هُو ڪلندو.	جو-سو
(V)	توهين وڃو ٿا. هنن کي بہ وٺي وڃو.	جيڏانهن-تيڏانهن	(XI)	هن محنت ڪانہ ڪئي. هن کي انعام ڪونہ مليو.	جنهن-تنهن
(VI)	توهان چيو. مون ڪتاب رکيو.	جتي-تتي	(XII)	تنهنجو حال آهي. منهنجو حال آهي.	جهڙو-تهڙو

(ب) ڏنگين مان لفظ چوندي خال ڀريو (جو ...... سو، جا ... سا، جي ... سي، جنهن ... تنهن، جيڪڏهن ... ته)

(i) .... محنت ڪندو، .... ڪامياب ٿيندو.
(ii) .... وٽ پئسا آهن، .... کي ڪتاب ملندو.
(iii) .... اسان سان آيا هئا، .... منهنجا يائر هئا.
(IV) .... انعام ڪندو، .... هت ايندو.
(V) .... ڇوڪري تو ڏٺي هئي، .... منهنجي ڀيڻ هئي.
(VI) .... منهنجي صلاح نه مڃيندين،......... ڏاڍو پڇتائيندين.

(ت) حرف جملو (حروف عطف) 'ع'، 'يا' 'پر' ڪم آڻي، هيٺين جملن مان مرڪب جملا ٺاهيو:

(i)	مان ڊاڪٽرآهيان. تون انجنيئر آهين.	{'ع' ڪم آڻيو}
(ii)	توهين مون سان گڏ هلو. اوهان جو يائ هلي.	{'يا' ڪم آڻيو}
(iii)	اسين ڪامياب ٿياسين. اسان جون مارڪون سنيون ڪونهن.	{'پر' ڪم آڻيو}
(IV)	توهين گهڻائي شهر گهميا آهيو. پئرس جهڙو سهڻو شهرڪونهي.	{'پر' ڪم آڻيو}
(V)	هن وٽ گهڻي ئي دولت آهي. هو مسڪين وانگر رهندو آهي.	{ 'ته به' ڪم آڻيو}
(VI)	هُو وڃي. تون وڃ. هڪڙو ضرور وڃي.	{'يا' ۽ 'پر' ڪم آڻي، مرڪب جملو ٺاهيو}
(VII)	اصغر ماني کاڌي. امينه ڪافي پيتي.	{ 'ع'ڪم آڻيو}
(VIII)	مان خط لکندس. تون خط لکندين.	{'يا' حرف جملو ڪم آڻيو}

يونٽ سترهون

سبق پهريون

(الف) هيٺين جملن ۾ درستيون ڪري، جملا نئين سر لکو:

(i) تنهنجو عمر ڪيتري آهي؟

(ii) اڄ موسم ڏاڍو سٺو اهي.

(iii) سائين، گاڏي آيو آهي.

(IV) زميندار جي باغ ۾ موسم ٿڌو آهي.

(V) تنهنجي ٿيلهي ۾ ڪيتريون ڪتابون آهن ؟

(VI) هُتي ڇوڪرا ڪانہ هئا.

(VII) تنهنجو پيءُ ڪيرَ آهي ؟

(VIII) هُن پکيءَ جي رنگ ڪهڙي آهي؟

(IX) ڪراچي سيني شهرن سان سٺو آهي.

(X) هاڻ تو سان هڪ سوال پڇندس.

(XI) اوهان سان التجا ڪئي اٿم.

(XII) اوهان جو پياءُ دوستن سان ڳالهيون پيئي ڪري.

(XIII) چا، هتان کان اوهان جي گهرَ تائين ڪا بس ويندي آهي؟

(XIV) ڇوڪري کي ڪري وٽ وٺي وڃ.

(XV) هي بانو جو گهر آهي.

(XVI) پلنگ وٽان ڪا بتي ٻري ٿي

(XVII) ڪتاب کي ميز تان وٺي اچ.

(ب) هيٺ ڏنل سٽن ۾ لفظ ڦيرائي، گهيرائي رکيا ويا آهن. انهن لفظن کي ترتيب موجب ٺاهي، جملا درست ڪري لکو:

(i) اچ سيٽ ڪرائي ۽ وڃي منهنجي رزرو وڃ.

(ii) آهيون سچو ڏينهن ڪندا اسين رهيا محنت.

(iii) بس تائين ڇا هتان گهرَ اوهان آهي ويندي ڪا جي؟

(IV) سان پيو ڳالهيون ٻاءَ ڪري جو اوهان دوستن.

(V) آهي خبر ٻڌاءِ ڪهڙي؟

(VI) آهيون ٽڪل سپيٽي اسين ڏاڍا.

(VII) خالي ڪم هتين ڪونہ ٿي تو ڪوبہ.

(VIII) مسڪين جي اڇي اها ناحق مصيبت مٿي مون ٻيٺي تي.

(IX) اڳ آزاديءَ کان عرصي اسين واري حيدرآباد ۾ آهيون رهندا.

(X) ۾ ڪپي بهشت هن کي تي ترٖيءَ اهو لاءِ ناممڪن آهي اسان.

(ت) هيٺ ڏنل سٽن ۾ لفظ ڦيري گهيري رکيا ويا آهن. سنڌي ٻوليءَ جي نحوي اصولن موجب انهن لفظن کي ترتيب ڏيئي، جملا ٺاهي لکو:

(i) جي تار هن آفيس ۾ جي موڪلڻ ٽپال ڪانهي جي سهوليت.

(ii) ڏيکار اسان کي گهر تنهنجي رستو جو بہ.

(iii) ڏيکاريو تنهن جو هن خط کي مون.

(IV) ڪمرو ڦوڪڻن هو جهنڊين بتين سان سجو ۽ رنگ برنگي سينگاريل.

(V) آهن ۾ خط ڪي ٽيلهي ڇا اوهان جي؟

(VI) سان ٻانهن ڪرسيون ڏهہ گهرجن ٺهرائڻ.

(VII) تائين ٿي وڃي گهر بس جي اوهان ڇا هتان؟

(VIII) تو پايان نہ آءُ ڪوٽ ۾ بہ سرديءَ.

(IX) پيا وڃون هن مان گهر اسين سياٽي سپ.

(X) ڪونهي بہ ڪو ٻار ۾ هن گهرَ

(ث) هيٺين سٽن ۾ ڏنل لفظ ترتيب وار ناهي، جملا لکو:

(i) آهي ڪلو جو انب ۾ ڪيتري؟

(ii) ڳولي هو پيو پنهنجي پيءُ ٻاهر کي گهر کان.

(iii) ايندو ڪونه ڪوبه ڪرڻ راند هتي حڪم تي سيائي تنهنجي.

(IV) مانيءَ تي اوهان ڪٿي ٻن پهرن دير جي ڏاڍي.

(V) تو گهران آءُ جي مدد مون کي ۾ ڪانهي فرصت ايتري اوهان ڪرڻ.

(VI) ڪوڪا ڪولا هڪ ۾ هجي روپئي هڪ، ڪيترين ته ڪيتريون ملنديون روپين ۾ ڏهن، جيڪڏهن؟

(VII) ڪار جي ارڙهن پيٽرول گهرجي کي لٽر منهنجي لاءِ مون.

(VIII) ٻڌائيندو سانوَ هڪڙي سيائي ڳالهه.

(IX) صبح جو آهيون گهٽوڪري اسين هڪ ڪوپ پيئندا چانهه.

(X) هن ڪمن جي ٻڌايانوَ ڳالهه جي ڪهڙي؟

(ج) هيٺيان لفظ اهڙي سٽاءَ موجب ناهي رکو جو معنيٰ دار جملا ٺهي سگهن:

(i) شهرجو وڏو هڪ تمام حيدرآباد، آهي.

(ii) رانڪَ جي ٺهيل عيسيٰ ترخان پٽر آهي ميرزا جي.

(iii) سڪندر هڪ جو ۾ سيوهڻ پراڻو اعظم آهي قلعو.

(IV) اسڪول تي ميدان جي ٻار ٻاهر جا آهن ڪيڏي راند رهيا.

(V) وڏا ۾ آهن ٻار ڪلاس هن ڏهه.

(VI) لاءِ گهر سنا پائڻ ۾ آهن ڪپڙا.

(VII) رستي جا نظر ڏانهن تي بندر وجڻ لوڻ تان آيا ڍير پئي وقت.

يونٽ ارڙهون

سبق پهريون

(الف) فعلي مصدرن (ذاتُن) جهڙوڪ : تـر، لک وغيره تي مشتمل هيٺ ڏنل شڪلين ڪي سامهون رکي جملا ٺاهي لکو جيئن:

سبق پيون

(الف) هيٺين تصويرن ڏسو ۽ جواب لکو.

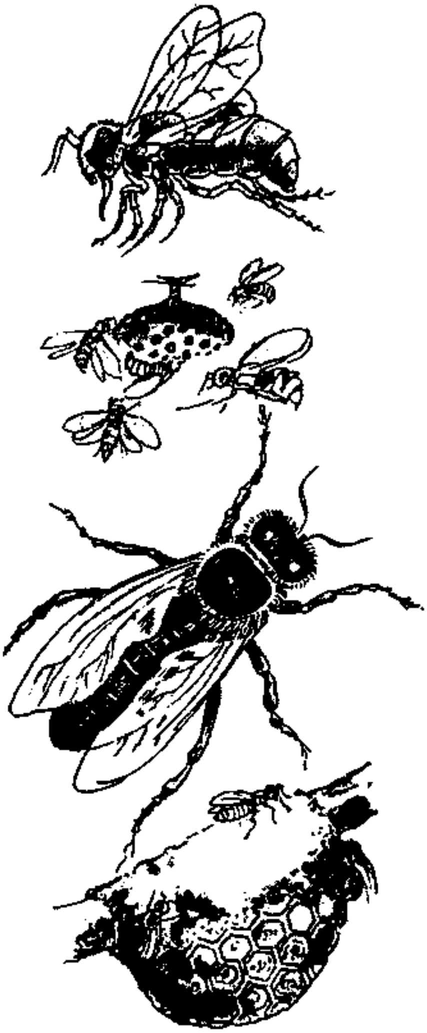

سوال : هيءَ ڪهڙي جيت جي تصوير آهي؟

جواب:

سوال : ڇا اِها ماکيءَ جي مک نہ آهي؟

جواب:

سوال : ڏينيو ڪٿي رهندا آهن؟

جواب:

سوال : ککر ڇا کي چئبو آهي؟

جواب:

سوال: ککر سان واسطو رکندڙ ڪهڙو اصطلاح مشهور آهي؟

جواب:

سوال : هيءَ ڇا جي تصوير آهي؟

جواب:

سوال : ڇا هيءَ تصوير ککر جي نہ آهي؟

جواب:

سوال: ککر ۽ ماناري ۾ ڪهڙو فرق آهي؟

جواب:

سوال: اسان ماکي ڪٿان حاصل ڪندا آهيون؟

جواب:

(ب) هيٺين لفظن کي سمجهو ۽ انهن جي وضاحت ڪريو:

مصري، پتاشا، گلقند، ريوڙيون، ڳڙدائي، تاهري.

سبق ٽيون

اڪبر ننڍو ٻار آهي.
اڪبر، اسلم کان ننڍو آهي.
اڪبر، اسلم ۽ امين کان ننڍو آهي.
اڪبر، سڀني ٻارن کان ننڍو آهي.

اسلم وڏو آهي.
اسلم، اڪبر کان وڏو آهي.
اسلم، امين کان ننڍو آهي پر اڪبر کان وڏو آهي.

امين، اڪبر کان وڏو آهي.
امين، اسلم کان وڏو آهي.
امين سڀني ٻارن کان وڏو آهي.

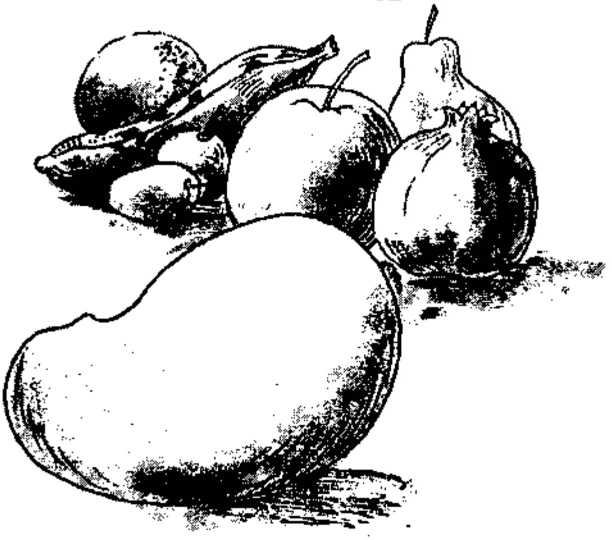

انب مٺو ميوو آهي.
انب، صوف کان وڌيڪ مٺو آهي.
انب ڏاڙهونءَ کان مٺو آهي.
انب سڀني ميون کان وڌيڪ مٺو آهي.

سبق چوٿون

(١) هيءَ وَڻَ آهي

(٢) هن وَڻَ جا پَنَ........ آهن (خال ڀريو)،

(٣) وڻن جي پنن جي .... اکين کي

وڻندي آهي. (خال ڀريو)

(۴) .... جي پـنن جي رنـگ سـائـو

ٿيندو آهي.

(۵) وڻ جي ڏنل تـصـوير جي مـدد سـان وڻ

جي هر حصي جو نالو لکو.

(٦) سوال: هيءَ ڪهڙيءَ شيءِ جي تصوير آهي؟

جواب:

(٧) سـوال : هن شـيءِ جو رنگ ڪـهڙو آهي؟

جواب:

(٨) سـوال : اسين پـيا ڪـهڙا ڪـهڙا لـباس

پائيندا آهيون؟

جواب:

(٩) سوال : لفظ ڪارو، گرامر ۾........... آهي.

(١٠) ڪارو لفظ جو اسم ٿيندو.......... .

(ب) هيٺين صفتن جا اسم لکو. هر صفت جي سامهون ڇڏيل خالي جايون ڀريو:

اسم	صفت
....	سائو
....	آچو
....	پيلو
....	هڊبو
....	نيرو
....	ڳاڙهو
....	گلابي

(ت) هيٺيان لفظ پنهنجن جملن ۾ ڪم آڻيو:

ڳاڙهو، چگو، ڇانو، ساوڪ، قميص، شلوار،

سبق پنجون

هن تصوير کي ڏسو ۽ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(١) هن تصوير ۾ ڏنل جانورن ۽ پکين مان اوهين ڪهڙا ڪهڙا جانور، پکي ۽ جيت سڃاڻو ٿا، انهن جا نالا لکو.

(٢) انهن ۾ جيڪي جانور، جيت ۽ سَرِڻا زهريلا آهن، انهن جا نالا لکو.

(٣) انهن مان ڪهڙا ڪهڙا جانور چڪ هڻندا آهن؟

(۴) انهن مان ڪهڙا ڪهڙا جيت ۽ سَرِڻا ڏنگ هڻندا آهن؟

(۵) اهي جانور، پکي ۽ سرڻا ڪٿي ڪٿي رهندا آهن ۽ اُجهو وٺندا آهن؟ هر گروهه جي سامهون سندس رهڻ جي جاءِ جو نالو لکو، يعني انهن جي رهڻ جي جاين کي ڇا چئبو آهي؟

(٦) هر هڪ جانور، جيت ۽ سرڻي جو رنگ لکو.

(٧) تصوير ۾ ڏنل جانورن، پکين ۽ جيتن جيتن جو ڪاڌو خوراڪ ڇا آهي؟

(٨) تصويرن ۾ ڏنل جانورن، پکين يا جيتن جي آوازن جا نالا لکو.

(۹) هر هڪ جانور يا جيوجنتر جي هلڻ يعني چُرپر لاءِ سنڌي زبان ۾ ڪهڙو لفظ ڪم ايندو آهي؟ اُهي لفظ ڪم آڻي، هيٺين جملن ۾ خالي جايون ڀريو:

نانگ .... ٿو.

ڪرڙي .... ٿي.

ميجي .... ٿي.

ڏيڏر .... ٿو.

سهو .... ٿو.

مور .... ٿو.

نور .... ٿو.

طوطو .... ٿو.

ڳٿون .... ٿي.

ڪتو .... ٿو.

سبق ڇهون

هن تصوير کي ڏسو ۽ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(١) ڳائڻ اسم مصدر جو، فعلي ڌاتو ڪهڙو آهي؟

(٢) ڳائڻ جو اسم فاعل .... آهي.

(٣) ٻڌايو تہ هيٺين سازن جي وڄائيندڙن کي ڇا چئبو آهي؟

ڍولڪ، پکواز، طبلو، مرلي، دلو، نغارا، چمٽو، سَنک، بنسري، دُهل.

(٤) سنڌ ۾ ڪي پيشور يا پورهيت هي آهن: منگتو، مگڻهار، ميراسي، لنگهو، ڀٽ، ڀان ۽ چارڻ، ٻيا ڪهڙا پورهيت اوهان کي معلوم آهن؟

(٥) هن تصوير ۾ جيڪي ساز ڏيکاريل آهن انهن کي سندن، وڄائڻ واري خصوصيت مطابق ڌارڌار ڪري لکو: مثلاً: ڦوڪ وارا ساز، تند وارا ساز، کلن وارا ساز، هٿ جي مدد سان وڄندڙ ساز، چم چم ڪندڙ ساز ۽ ڏؤلڪن جي مدد سان وڄندڙ ساز.

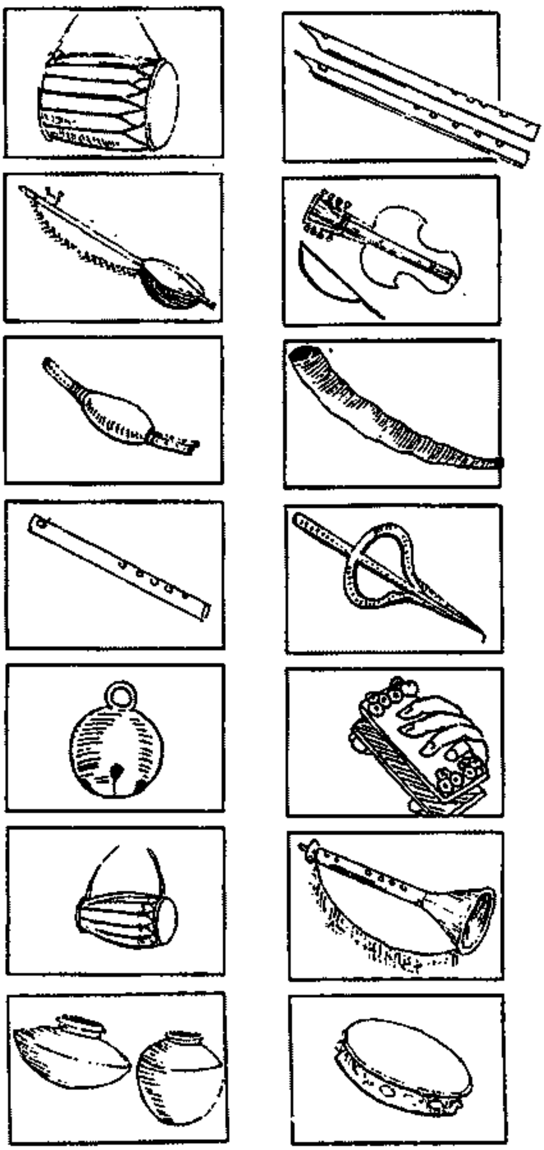

سبق سنون

هن تصوير جي مدد سان هينين سوالن جا جواب لکو:

(۱) هر لفظ (سامان) سان واسطيدار پورهئي يا ڌنڌي جو نالو لکو.

(۲) هر لفظ سان واسطو رکندڙ پورهيت جو نالو لکو.

(۳) هر لفظ جون جمع صورتون لکو.

(۴) هيٺين اسمن (شين) جي آوازن کي سنڌي زبان ۾ ڇا چئبو آهي؟

لفظ	آواز
تلوار	....
کهاڙي	....
ڪوڏر	....
تغاري	....
واهَولو	....
رنڌو	....
تير	....
ڪارائي	....
قئنچي	....
چمٽو	....
ڏاٽو	....
ڏَنـوڻ	....
مترڪو	....
واهولو	....
ٻوهارو	....
ڪرل	....

سبق انون

هنن تصويرن کي ڏسو ۽ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

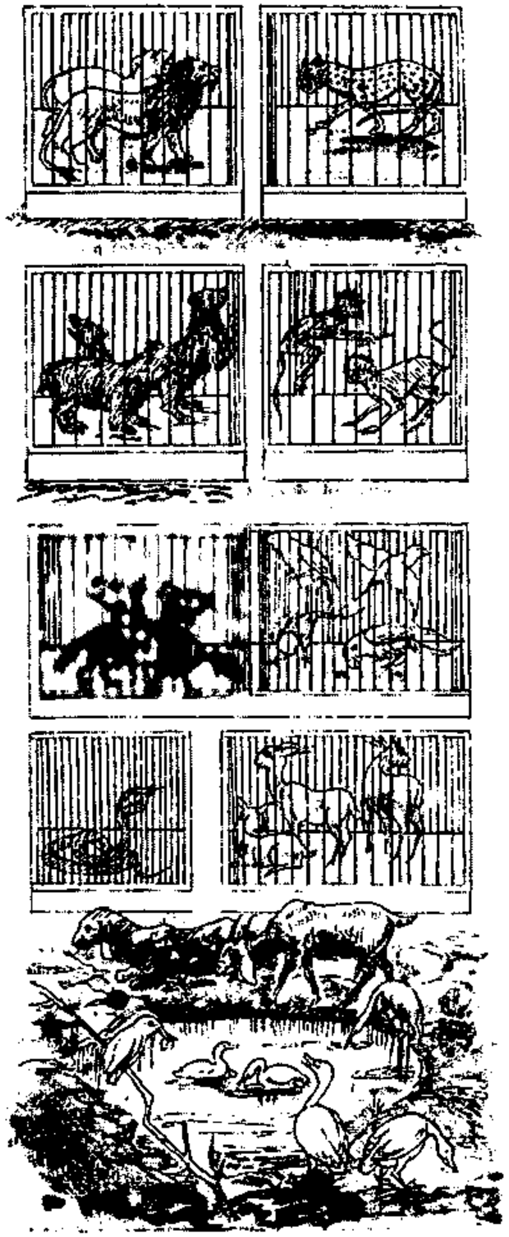

(١) هنن تصويرن ۾ اوهين ڇا ڇا ٿا ڏسو؟

(٢) پڃرن ۾ ڪهڙا ڪهڙا جانور ۽ پکي اوهان کي نظر اچن ٿا؟

(٣) انهن ۾ پالتو جانور ۽ جهنگلي جانورن جا نالا الڳ الڳ ڪري لکو.

(۴) هيٺين جانورن جي مادين کي ڇا چئبو آهي؟

شينهن، بگهڙ، رڇ، ٻولڙو، لومڙ، چيتو، باز، جِهرڪ، ڇَتون، گدڙ، هاٿي، ٻَڪَرُ، مور، ڪانءُ، هَرڻُ، گڏهَ، اٺُ، گهوڙو

(۵) هيٺين لفظن جون عدد جمع واريون صورتون لکو:

ڪتو، ڪُڪڙ، اٺ، ٻڪي، طوطو، مورَ، هرڻي، ڏوبي، ماڻهو، ٻڪون، وِڇون، داتا.

(٦) هيٺين جانورن ۽ پکين جي آوازن لاءِ ڪهڙا ڪهڙا لفظ اوهان کي معلوم آهن؟

شينهن، ٻولڙو، سرڻ، طوطو، ڪبوتر، ٻيرو، گهوڙو، گڏهه، گدڙ، هاٿي، ڪانءُ، ٻلي، ٻڪون، ٻڪري، جهرڪي،نانگ، ڏيڏر، باز ۽ مور.

سبق نائون

هن تصوير جي مدد سان هيٺين سوالن جا جواب لکو:

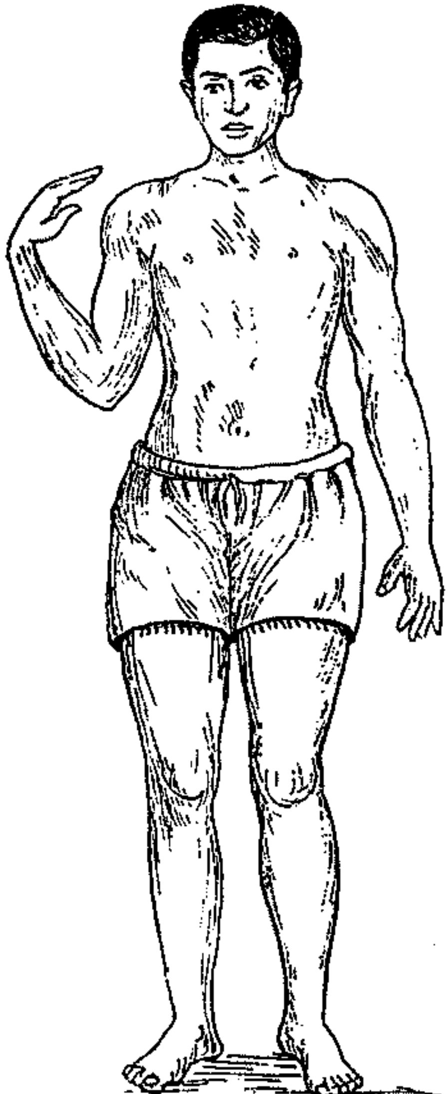

(١) هن تصوير جي مدد سان انسان جي عضون ۽ انهن جي حصن جا نالا لکو.

(٢) هرهڪ عضوو ڪهڙي ڪم ايندو آهي؟

(٣) ماڻهوءَ جي آواز ۽ هلڻ چلڻ لاءِ ڪهڙا ڪهڙا لفظ ڪم ايندا آهن؟

(۴) جيڪڏهن اها تصوير ڪنهن عورت جي هجي ها ته :

(i) اُن جي زيورن جا نالا ڪهڙا ڪهڙا هجن ها؟

(ii) زائفائون ڪهڙا ڪهڙا لباس پائينديون آهن؟

(۵) سنڌي سماج ۾ سنڌي عورتن ۽ مردن جا خاص سنڌي نالا ڪهڙا ڪهڙا هوندا آهن، مثال طور:

(i) مرد جو نالو: سارنگ

(ii) عورت جو نالو: سڪان يا سڪي

(iii) ٻيا نالا اوهين لکو:

سبق ڏهون

الف : - هن تصوير جي مدد سان هيٺين سوالن جا جواب لکو:

(١) هن تصوير ۾ اوهين ڇاڇا ٿا ڏسو؟

(٢) نار واري منظر تي ڏهہ جملا لکو.

(٣) نار جي حصن جا نالا لکو.

(۴) هَرَ جا ڪهڙا ڪهڙا حصا ٿيندا آهن؟

(۵) ڪن خاص خاص پوکن ۽ فصلن جا نالا لکو.

(٦) ڪهڙيون ڪهڙيون ڀاڄيون ۽ ميوا اوهان کي معلوم آهن؟

(٧) پاڙن واريون ڀاڄيون ۽ پنن واريون ڀاڄيون ڪهڙيون ڪهڙيون آهن؟

(٨) ڪهڙا ڪهڙا ميوا رسدار ٿيندا آهن؟

(ب) هن تصوير جي باري ۾ پندرهن جملا لکو:

سبق يارهون

(١) سوال : هن تصوير ۾ ڇا ڇا نظر اچي رهيو آهي؟

جواب:

(٢) سوال: گهوڙي تي ڪير چڙهيل آهي؟

جواب:

(٣) سوال: گهوٽ جي پٺيان گهوڙي تي ويٺل ٻار کي ڇا چئبو آهي؟

جواب:

(۴) سوال: گهوٽ جي منهن تي ڇا ٻڌل آهي؟

جواب:

(۵) سوال : گهوڙي جي پٺيان ماڻهن جي ايڏي ساري ميڙاڪي کي ڇا چوندا آهن؟

جواب:

(٦) سوال : گهوڙي جي اڳيان ساز وڄائيندڙ ڪير آهن؟

جواب:

(٧) سوال: سازوڄائيندڙن وٽ

کهڙا کهڙا ساز آهن؟

جواب:

(٨) سوال: گهوڙي جي اڳيان ۽

سازوڄائيندڙن جي سامهون

ماڻهو ڇا پيا ڪن؟

جواب:

(٩) سوال: نچندڙ ماڻهوءَ کي سنڌي

زبان ۾ ڇا چئبو آهي؟

جواب:

(١٠) سوال: سنڌي تهذيب جا

کهڙا کهڙا ناچ اوهان کي

معلوم آهن؟.

جواب:

(ب) هيٺين جا اُبتڙ لفظ لکو:

ڄاڃي، گهوٽ، ڳوٺ، ماءُ، دوست، پنيان، سوار.

سبق ٻارهون

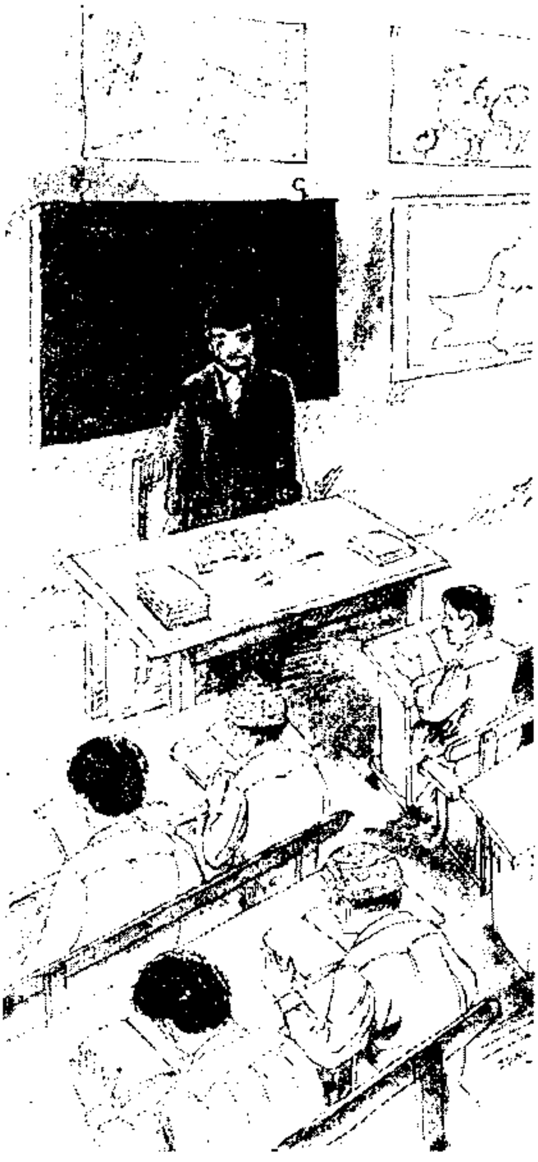

سوال: هيءَ ڇا جي تصوير آهي؟

جواب:

سوال: هن تصوير ۾ اوهين ڇا ڇا ٿا ڏسو؟

جواب:

سوال: ڪرسيءَ جي ڀرسان بيٺل ماڻهو ڪير آهي؟

جواب:

سوال: اُستاد جي سامهون ويٺل ٻار ڪير آهن؟

جواب:

سوال: ٻار ڪٿي ويٺا آهن؟

جواب:

سوال: استاد ڇو بيٺو آهي؟

جواب:

سوال: اهي ٻار ڪلاس ۾ ڇو ويٺا آهن؟

جواب:

سوال : ميز تي ڪهڙيون ڪهڙيون شيون رکيل آهن؟

جواب:

سوال: ڪلاس واري ڪمري ۽ گهر واري

ڪمري ۾ ڪهڙو فرق آهي؟

جواب:

سوال: بينچن تي ويٺل ٻار ڇا پيا ڪن؟

جواب:

سوال: ٻارن جي هٿن ۾ ڇا آهن؟

جواب:

سوال: اسڪول جي عنوان تي ويهن جملن

جو هڪ مضمون لکو:

سبق تيرهون

(الف) هن تصوير جي مدد سان هيٺين سوالن جا جواب لکو:

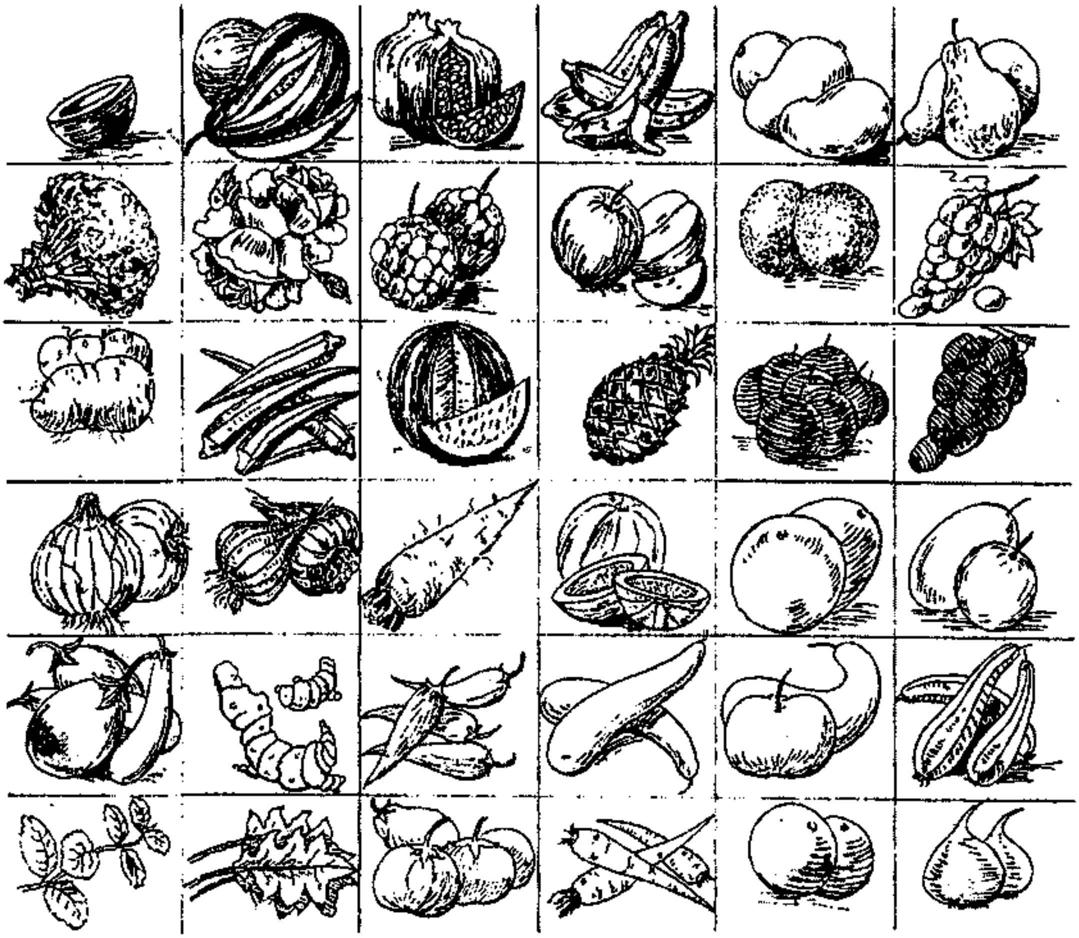

(١) هن تصوير ۾ ڏيکاريل ڪهڙا ڪهڙا ميوا، ڀاڄيون، گل ۽ ٻوٽا اوهين سڃاڻي سگهو ٿا. انهن جا نالا لکو:

(٢) مُوريءَ جي پن جو رنگ ڪهڙو ٿيندو آهي؟

(٣) موري، بصر، پالڪ ۽ پن گوبيءَ جي پنن ۾ ڪهڙو فرق ٿيندو آهي؟

(۴) تصوير ۾ ڏنل هرهڪ ميوي ۽ ڀاڄيءَ جو نالو لکو، ۽ اُن جي سامهون اُن جو رنگ لکو.

(ب) هن تصوير جي مدد سان هيٺين سوالن جا جواب لکو:

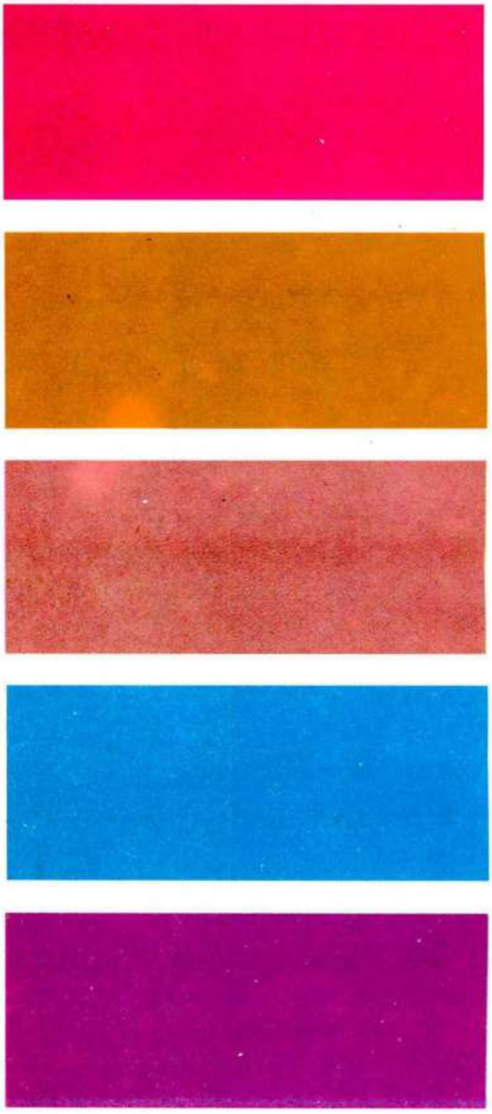

(١) هن تصوير ۾ جيڪي رنگ سڃاڻي سگهو ٿا، انهن جا نالا لکو.

(٢) گلاب جي گل جا ڪهڙا ڪهڙا رنگ اوهان کي معلوم آهن؟

(٣) سرُن جو رنگ ڪهڙو ٿيندو آهي؟

(٤) جنگشاهي شهر وٽ جيڪو پٿر ملندو آهي اُن جو رنگ ڪهڙو ٿيندو آهي؟

(٥) پيلي رنگ وارن ميون جا نالا لکو.

(٦) ڪن رنگن تي ميٺوڙي، آسماني، واڱڻائي ۽ رتو نالو ڇو پيل آهي؟

سبق چوڏهون

هن تصوير کي ڏسو ۽ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

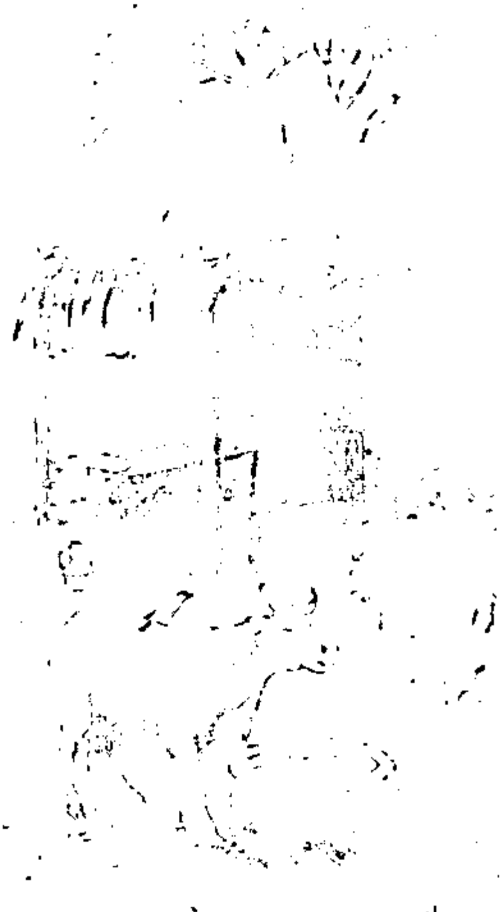

(١) تصوير ۾ چئن طرفن يعني اتر، ڏکڻ، اوير ۽ اولهه طرف جيڪي جيڪي پکي ۽ جانور ڏسو ٿا، انهن جا نالا لکو.

(٢) اها تصوير گهرَ جي ڪهڙي حصي جي آهي؟

(٣) اوهين تصوير ۾ ڪهڙن ڪهڙن جانورن جا ڦرَ (ٻچا) ڏسو ٿا؟

(۴) انهن ڦرن (ٻچن) لاءِ سنڌي زبان ۾ ڪهڙا ڪهڙا لفظ آهن؟

(۵) هن تصوير ۾ ڪهڙو ڪهڙو گهريلو سامان ڏيکاريل آهي؟

(٦) اسان جي عام سنڌين گهرن ۾ ڪهڙا ڪهڙا ٿانو ۽ برتن استعمال ڪيا آهن؟

(٧) جوُنري، ديگڙي، ڪني، پاٽ، ٿالهي، حلمچي، ڏوئي، دانگي، مانڌاڻي ۽ چاڏي ڪهڙي ڪهڙي ڪم ايندي آهن؟

(٨) سوال نمبر ٧ هيٺ ڏنل لفظن جون جمع صورتون لکو:

سبق پندرهون

هن تصوير کي ڏسي ۽ هيٺين سوالن جا جواب لکو:

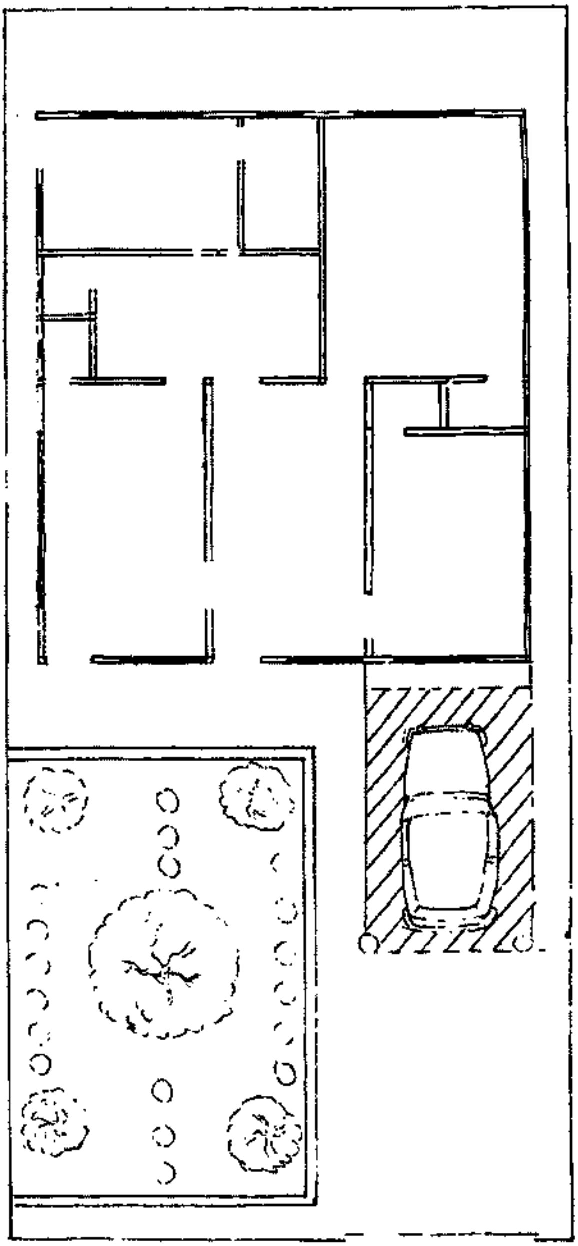

(۱) هن خاڪي ۾ گهر جا ڪهڙا ڪهڙا حصا ڏيکاريل آهن؟

جواب: هن خاڪي ۾ گهر جا

.... ،

....

....

....

....

حصا ڏيکاريا ويا آهن.

(۲) هن گهر ۾ ڪاڌي کائڻ لاءِ ڌار ڪمرو آهي؟

جواب:

(۳) هن گهر ۾ موٽر بيهارڻ لاءِ گئريج آهي؟

جواب:

(۴) ڇا هن گهر ۾ رڌڻو ڪونهي؟

جواب:

(۵) هن گهر ۾ وهنجڻ جون جايون

ڪيتريون آهن؟

جواب:

(٦) هن گهر جي اڱڻ ۾ باغيچو آهي؟

جواب:

(٧) باغيچي ۾ ڪهڙا ڪهڙا وڻ آهن؟

(٨) سمجهو تہ اهو گهر اوهان خريد ڪيو
آهي. پنهنجي دوست کي خط لکو ۽
پنهنجي هن گهر جي باري ۾ ڪيس
تفصيل ٻڌايو.

سبق سورهون

(الف) هن تصوير کي ڏسو ۽ سوالن جا جواب ڏيو:

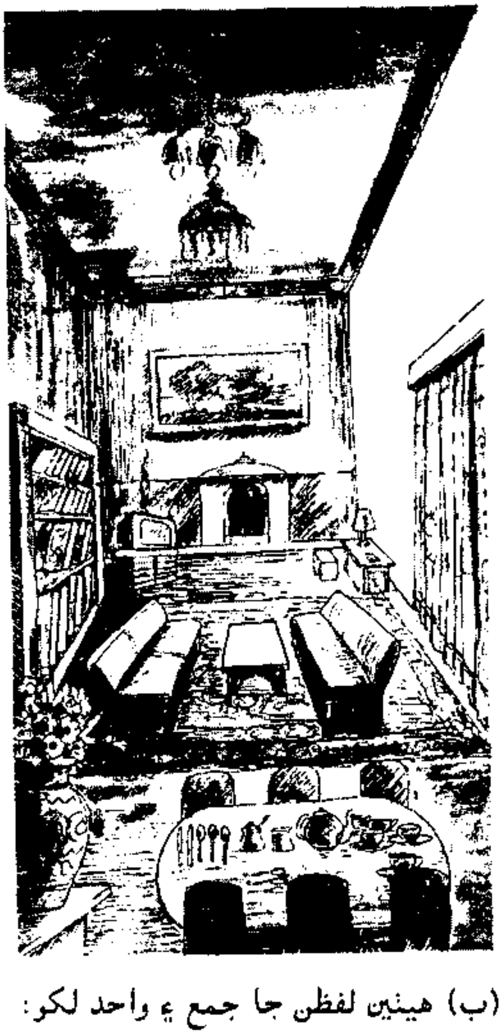

(١) هن گهر ۾ ڪهڙو ڪهڙو فرنيچر نظر اچي ٿو؟

جواب :

(٢) هن گهر جي سينگار لاءِ ڪهڙو ڪهڙو سامان موجود آهي؟

(٣) ٻاهر ٻارڻ واري هنڌ کي ڇا چئ آهي؟

(۴) ڪمري جي ڀتين تي ڇا ڇا ٿا ڏسو؟

(۵) ڪتابن رکڻ لاءِ ڪهڙو بندوبست ڪيل آهي؟

(٦) جنهن ٿانو ۾ گل رکيا آهن، ان کي ڇا چوندا آهن؟

(٧) ميز تي ڪهڙو ڪهڙو سامان رکيل آهي؟

(٨) جن جن ٿانون ۾ چانهه، کنڊ ۽ کير وجهي رکندا آهن، تن لاءِ سنڌي زبان ۾ ڪهڙا ڪهڙا لفظ اوهان کي معلوم آهن؟

(ب) هيٺين لفظن جا جمع ۽ واحد لکو:

گهرُ، ڪوٺي، ڪمرو، ڀت، پردا، جاءِ، ڇت، ميز، الماڙي، گلُ، چمچو، ڇريون، تصويرون، غاليچا، ديوار.

(ت) ڏنل تصوير جي مدد سان ماڊرن گهر تي مضمون لکو.

سبق سترهون

هن تصوير جي مدد سان هي مڪالمو پڙهو:

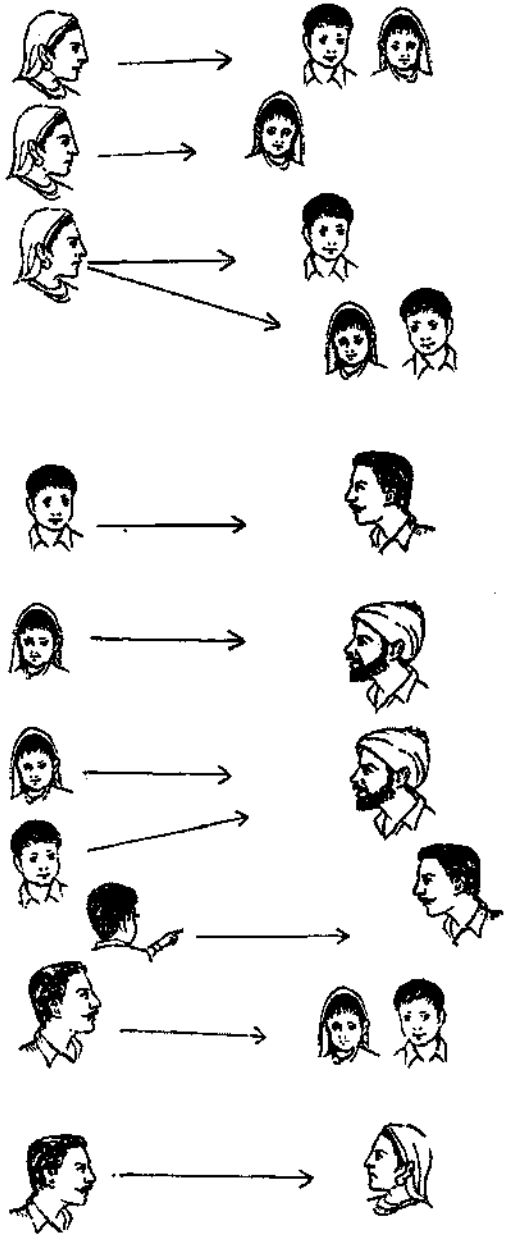

عورت: هي منهنجا ٻار آهن.

ماءُ: هيءَ منهنجي ڌيءَ آهي. هن جو نالو ڪنول آهي.

ماءُ: هيءُ منهنجو پٽ آهي. هن جو نالو اڪبر آهي.

ڪنول، اڪبر جي ڀيڻ آهي. اڪبر، ڪنول جو ڀاءُ آهي. هي ٻئي منهنجا ٻارَ آهن.

اڪبر: هيءُ منهنجو پيءُ آهي. هن جو نالو شوڪت آهي. منهنجو پيءُ زميندار آهي.

ڪنول: هي منهنجو چاچو ٿئي. اسين ٻئي ڀاءُ ڀيڻ، هن جا ڀائٽيا ٿيون.

ڪنول: آءٌ هِنَ جي ڀائٽي آهيان.

اڪبر: آءٌ هن جو ڀائٽيو ٿيان.

اڪبر: هيءُ اسان جو پيءُ ٿئي.

پيءُ: هيءُ منهنجو پٽ ٿئي. هن جو نالو اڪبر آهي. هيءَ منهنجي ڌيءَ ٿئي. هن جو نالو ڪنول آهي.

شوڪت: عورت ڏانهن اشارو ڪندي - هيءَ منهنجي زال آهي، هيءَ اڪبر ۽ ڪنول جي ماءُ ٿئي.

پيءُ عورت: هيءَ منهنجي ڀاءُ جي زال آهي. هيءَ

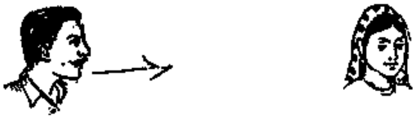

منهنجي ڀاڄائي ٿئي. هيءَ اڪبر ۽ ڪنول جي چاچي ٿئي.

اڪبر: هيءَ منهنجي ماءُ آهي ۽ هيءَ منهنجي ڀيڻ آهي.

ڪنول: هي منهنجو ڀاءُ آهي. اسين سڀ هڪ ڪٽنب جا ڀاتي آهيون.

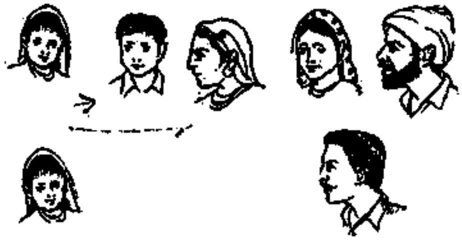

ڪنول: هيءُ ڪير آهي؟

اڪبر: هيءُ اسان جو پيءُ / والد آهي.

هيءُ تنهنجو ۽ منهنجو پيءُ / والد آهي. هيءَ اسان جي ماءُ آهي.

تون منهنجي ڀيڻ آهين ۽ آءٌ تنهنجو ڀاءُ آهيان.

تون ۽ آءٌ ڀاءُ ۽ ڀيڻ ٿيون.

اڪبر: ڪنول تنهنجي عمر ڪيتري آهي؟

تنهنجي عمر ڪيتري ٿيندي؟

تون ڪيترن سالن جي آهين؟

تنهنجي عمر ڇا ٿيندي؟

ڪنول: منهنجي عمر ست سال آهي.

منهنجي عمر ست کن سال ٿيندي.

آءٌ ستن سالن جي آهيان.

يونٽ اوڻيهون

سبق پهريون

عام ڳالهه ٻولهه/ گفتگو

سمجهو تہ اوهين اڪبر آهيو. مهرباني ڪري هيٺين سوالن جا جواب ڏيو:

(۱) تنهنجو / اوهان جو نالو ڇا آهي؟

(۲) تون ڪنهن جو پٽ آهين؟

(۳) اوهين ڪنهن جا پُٽ آهيو؟

(۴) اوهان جي پيءُ جو نالو ڇا اهي؟

(۵) تنهنجي پيءُ جو نالو ڇا آهي؟

(٦) تنهنجي عمر ڪيتري آهي؟

(۷) تنهنجي عمر ڇا آهي؟

(۸) اوهين ڪيترن سالن جا آهيو؟

(۹) تون ڪيترن سالن جو آهين؟

(۱۰) اوهان کي ڪو ڀاءُ آهي؟

(۱۱) تو کي ڪو ڀاءُ آهي؟

(۱۲) اوهان کي ڪا ڀيڻ آهي؟

(۱۳) تو کي ڪا ڀيڻ آهي؟

(١۴) اوهين ڪيترا ڀائر ۽ ڀينرون آهيو؟

(١۵) اوهان کي ڪيترا ڀائر ۽ ڀينرون آهن؟

(١٦) اوهان جي والد صاحب / ڀيءُ جو نالو ڇا آهي؟

(١٧) اوهان جو ڀيءُ ڪيرُ آهي؟ (نالو ٻڌائبو)

(١٨) اوهان جو ڀيءُ ڇا آهي؟ / اوهان جو ڀيءُ ڇا ڪندو آهي؟

(١٩) اوهان جي ماءُ ڪير آهي؟ (نالو ٻڌائبو)

(٢٠) اوهان جي ماءُ ڇا آهي؟

(٢١) اوهان جي ڀيءُ جي عمر ڪيتري ٿيندي؟

(٢٢) اوهين ڪٿي رهندا آهيو؟

(٢٣) اوهين ڪهڙي شهر ۾ رهندا آهيو؟

(٢۴) اوهين ڪٿان آيا آهيو؟

(٢۵) اوهين ڪٿان جا آهيو؟

(٢٦) اوهين ڪٿي جا رهاڪو آهيو؟

(٢٧) اوهان جو گهرُ ڪٿي آهي؟

(٢٨) اوهين گهر ڪڏهن ويندا؟

(٢٩) اوهان جي گهران ڪو آيو يا نہ؟

(٣٠) اوهين ڇا ڪندا آهيو؟

(٣١) اوهين ڪٿي پڙهندا آهيو؟

(٣٢) اوهين ڪهڙي ڪلاس ۾ پڙهندا آهيو؟

(٣٣) اوهين ڪهڙي وقت اسڪول ويندا آهيو؟

سبق ٻيون

(الف) دوڪاندار سان گفتگو (ڪپڙي جي واپاريءَ جو دوڪان)

گراهڪن کي دوڪان تي چڙهندي ڏسي؛

دوڪاندار: اچو ! اچو! ڀلي ڪري آيا.

گراهڪ: مهرباني ! اوهانجي وڏي مهرباني.

دوڪاندار: مهرباني تہ اوهان ڪئي آهي، جو پنهنجو دوڪان سمجهي هليا آيا آهيو.

ڀلا ڇا کپيوَ ؟ / ڪيئن، خوش آهيو، چڱا ڀلا آهيو، ڇا ڇا گهرجيوَ ؟

گراهڪ: ٻارن لاءِ ڪجهہ ڪپڙو کپي / ٻارن لاءِ ڪجهہ ڪپڙو گهرجي.

شلوار ۽ قميص لاءِ ڪو سٺو ۽ نئون ڪپڙو ڏيکاريو.

دوڪاندار: ڪپڙن جا ڍار ڍار نمونا ڪڍي، گراهڪ جي سامهون پکيڙي چوي ٿو؛

هيءَ نئين ڊزائين آئي آهي. بس هفتو کن ٿيو آئي مارڪيٽ ۾ ايندي.

اِجهو هيءَ قسم بہ ڏسو.

گراهڪ: هڪ قسم واري ڪپڙي کي آڱرين ۾ جهلي پڇي ٿو؛ هن ۾ بس هڪ ئي رنگ آئو ڇا؟

دوڪاندا: هن ۾ ٻيا بہ رنگ آهن. ڪل ست رنگ اٿم. اوهين صرف ڪپڙو پسند ڪريو.

گراهڪ: ٻيون بہ ڊزائينون اٿو يا نہ؟

دوڪاندار: سائين ڪوڙ ڊزائينون آهن.

گراهڪ: ٻي ڊزائين ڏيکاري؛

دوڪاندار: هي ڏسو! هيءَ ڊزائين بہ نئين آهي، تازو هاڻ ئي آئي آهي. اجا ايتري عام بہ نہ ٿي آهي. رنگ بہ گهٽائي اٿس.

گراهڪ: چڱو ڀلا! هنن ٽن ڊزائينن مان ہہ ہہ وڳا ڏيو.

دوڪاندار: اوهين پنهنجي لاءِ نٿا وٺو؟ هيءَ ڊزائين اوهان کي ڏاڍي سهڻي لڳندي. هيءَ ڊزائين اوهان کي ڏاڍي ٺهندي.

گراهڪ: هن دفعي نہ، وري ايندس. ٻئي دفعي وٺندس.

ب) آفيس جو منظر ۽آفيس جي ڪارڪردگيءَ جي باري ۾ گفتگو:

آفيسر – (پٽيوالي کي سڏي پڇي ٿو) ڪنهن جو فون وغيره تہ ڪونہ آيو؟ ڪو ماڻهو ملڻ تہ ڪونہ آيو؟

پٽيوالو– نہ سائين! ڪو بہ فون وغيره ڪونہ آيو، ۽ نہ ئي وري ڪو ملڻ لاءِ آيو.

آفيسر – چڱو ! جڏهن بہ ميمڻ صاحب اچي، تڏهن سڌو مون وٽ وٺي اچجانس.

پٽيوالو – جي سائين!

(ٿوري ئي دير کان پوءِ، ميمڻ صاحب جيڪو پلاننگ سيڪشن جو انچارج آهي، اندر آفيس ۾ اچي ٿو)

ميمڻ – السلام عليڪم، سائين!

آفيسر – وعليڪم السلام، ويهو، ويهو.

ميمڻ – سائين! اوهان ياد فرمايو!

آفيسر – جي ها! اوهان کان اهو معلوم ڪرڻو هو تہ اسڪيم جو ڇا ڪَيَو؟ ناهي ورتَوَ يا

اجا بہ ڪجھہ ڏينهن لڳندا؟ هاڻ وقت تمام ٿورو اچي بچيو آهي، هن اسڪيم تي اجا گهڻو ٿي ڪم ڪرڻو آهي. PC-I ۾ پروجيڪٽ جا مقصد (objectives) ۽ Justification بہ ڏيڻي پوندي، اُن ڪان پوءِ پروجيڪٽ لاءِ گهربل عملو، فرنيچر، ايڪئپمينٽس ڪان سواءِ ٻيون ضرورتون بہ واضح طور ڄاڻائڻيون آهن، ۽ انهن جي cost بہ ڏيڻي پوندي، هر چيز جو جيڪڏهن تفصيل نہ ڏبو تہ اسڪيم منظور نہ ٿي سگهندي.

ميمڻ- منهنجا سائين! هر هڪ معلومات گڏ ڪئي اٿم. سائين جن هڪ دفعو اُن تي نظر وجهن، تہ پوءِ ٻن ٽن ڏينهن اندر مسودو تيار ڪري وٺندس.

آفيسر - ڏاڍو سٺو. هن آفيس جي قابليت ۽ صلاحيتن جي پرک، انهيءَ PC-I تي اٿوَ. ميمڻ صاحب! اهو ضرور خيال رکجو.

ميمڻ - اوهين دلجاءِ ڪريو سائين! اوهين جڏهن تفصيل ۽ justification ڏسندوَ تہ خوش ٿي ويندوَ. ڏاڍيءَ محنت سان تفصيل گڏ ڪيا اٿم، ۽ مقصد توڙي Justification لکيا اٿم. بس اوهان جي رهنمائي گهرجي. آخري مسودي ۾ دير ڪانہ ٿيندي.

آفيسر - ڏاڍو سٺو .

(پٽيوالي کي سڏي ٿو)

ميمڻ صاحب لاءِ چانهہ کڻي اچ.

پٽيوالو - حاضر سائين، چڱي هليو ٿو وڃي.

(ت) وقت جي باري ۾ گفتگو:

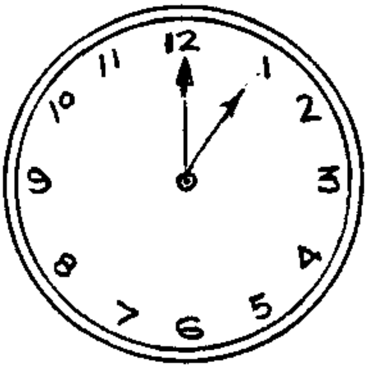

س - هينئر گهڻا لڳا آهن / هينئر گهڻا وڳا آهن؟

ج - هينئر هڪ لڳو / هينئر هڪ وڳو آهي.

س - پورو هڪ لڳو / پورو هڪ وڳو آهي؟

ج - بيهو / ترسو ته وري ڏسان.

هڪ ۾ اڃا پنج منٽ گهٽ آهن.

س - وري ڏس.

ج - هاڻ هڪ لڳي وڄي پنج منٽ ٿيا آهن.

س - مهمانَ ڪيتري وڳي اچڻا آهن؟

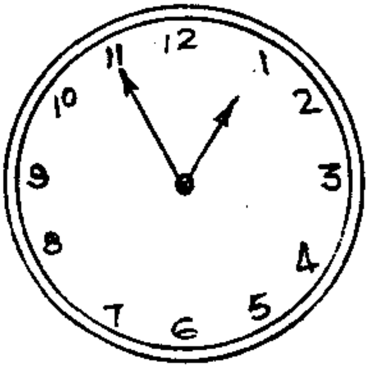

ج - مهمانَ سوائين ٻين لڳي / وڳي اچڻا آهن / ايندا.

س - سوائين ٻين لڳي / وڳي يا پوڻين ٻين لڳي / وڳي؟

ج - سوائين ٻين لڳي / وڳي، چيائون ٿي.

س - اسان کي هتان گهڻي لڳي / وڳي نڪرڻو آهي؟

ج - اسان کي هتان اڍائي لڳي / وڳي نڪرڻو آهي، ته جيئن اڌ ڪلاڪ اندر يعني پوڻين ٽين لڳي / وڳي ڌاري گهر پهچي وڃجي.

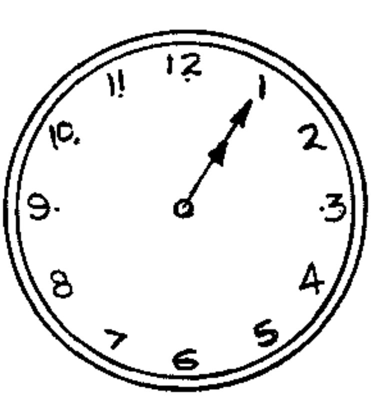

س - هن جو ماڻهو ڪڏهن آيو هو؟

ج - هن جي ماڻهوءَ کي آئي، ٻه - ٽي ڪلاڪ ٿي ويا هوندا.

س - يعني ته هُو اٺين لڳي / وڳي ڌاري آيو هوندو.

ج - جي ها! ايترو وقت ٿيو هوندس.

س - هُن ٻيو ته ڪجهه ڪونه چوائي موڪليو هو نه؟

ج - جي نه ! پر سندس ماڻهوءَ جي ڳالهين مان ائين ٿي لڳو ته هُو سياڻي تائين اسان وٽ ترسندا. اڄ آچر آهي. سياڻي هت ترسندو ۽ شايد پرينهن سومر جي ڏينهن واپس ويندو.

سبق ٽيون

(الف) وقت جي باري ۾ گفتگو:

(گهڙيال ۾ ساڍا ست ڏيکارجن)

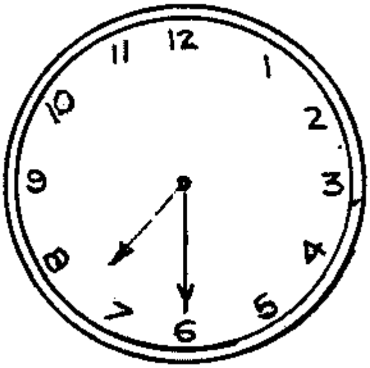

دلبر خان - اڪبر! ڏس تہ گهڙيال ۾ ڪهڙا / ڪيترا لڳا / وڳا آهن.

اڪبر - بابا سائين! هينئر ساڍا ست لڳا / وڳا آهن.

دلبر خان - هينئر ڪيترو وقت ٿيو آهي، اڪبر ؟

اڪبر - بابا! هينئر ساڍا ست لڳا/ وڳا آهن.

هينئر ست لڳي / وڄي ٽيهہ منٽ ٿيا آهن.

دلبر خان - ست لڳي / وڄي ٽيهہ منٽ ٿيا آهن؟

اڪبر - جي ها، بابا سائين! ست لڳي / وڄي ٽيهہ منٽ ٿيا آهن.

اسين هن وقت تہ ناشتو ڪندا آهيون نہ؟

اڪبر - جي ها، بابا سائين! اوهين آفيس ڪهڙي لڳي / وڄي ويندا؟

دلبر خان - پٽ ! اڄ ٿورو دير سان ويندو آهيان. هت ڪي ماڻهو مون ڪي ملڻ لاءِ اچڻا آهن.

اصغر اڃا تائين ڪونہ اٿيو آهي ڇا؟

اڪبر - جي نہ بابا سائين! اصغر اڃا تائين جاڳيو ئي نہ آهي.

اڄ شايد موڪل اٿس ۽ اسڪول ڪونہ ويندو.

اڪبر – بابا سائين! مان / اڄ صبح جو ڇهين لڳي / وڳي ننڊ مان اٿندو آهيان.

دلبر خان – ۽ سمهندو ڪهڙي لڳي / وڳي آهين؟

اڪبر – يارهين لڳي / وڳي ڌاري سمهندو آهيان، بابا سائين!

دلبر خان – چڱو پٽ! هاڻ وڃي پنهنجو ڪم ڪر. اڄ مون کي ڏهين لڳي / وڳي کان پوءِ، آفيس پهچڻو آهي، پر منجهند جي ماني گڏجي کائينداسين. اڄ ٻين لڳي / وڳي ڌاري واپس اچي ويندس.

(ب) ريلوي اسٽيشن:

ګاڏي ڪڏهن ايندي؟

ګاڏي ڪيڏيءَ مهل ايندي؟

ګاڏي ڪهڙي لڳي / وڳي ايندي؟

ګاڏي ڪيڏيءَ مهل اچڻي آهي؟

ګاڏي اچي ويئي ڇا؟

ګاڏي اچي پيئي ڇا؟

ګاڏي اچي رهي آهي ڇا؟

ڇا، ګاڏي اچي ويئي؟

ګاڏي ليٽ آهي.

ګاڏي ليٽ آهي؟

گاڏي ليٽ آهي ڇا؟

ڇا، گاڏي ليٽ آهي؟

گاڏي ليٽ ته نه آهي؟

گاڏي ٻه ڪلاڪ ليٽ آهي.

گاڏي ڪلاڪ / ڪيترا ڪلاڪ ليٽ آهي؟

گاڏي ڪيترو ليٽ آهي؟

گاڏي ڇو ليٽ آهي؟

گاڏي ليٽ ڇو آهي؟

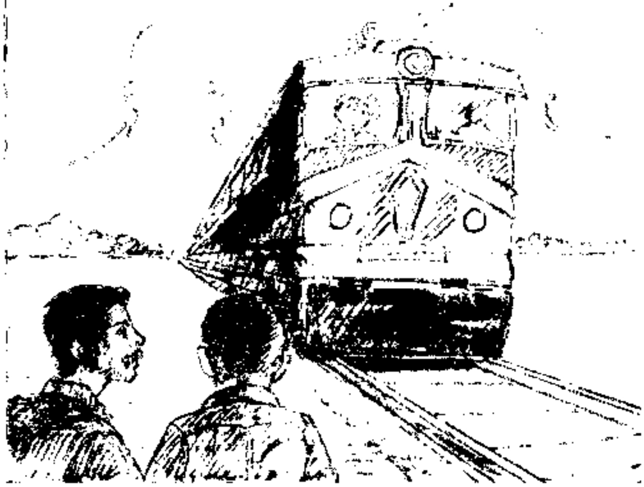

گاڏي اچي وئي.

گاڏي، اِجهو اچي وئي.

اِجهو، گاڏي اچي وئي.

گاڏي اچي وئي، اجهو.

گاڏي ڪهڙي پليٽ فارم تي ايندي؟

گاڏي ڪهڙي پليٽ فارم تي اچڻي آهي؟

گاڏي بيٺي آهي.

هيءَ گاڏي ڪيڏانهن ويندي؟

هيءَ گاڏي ڪٿي ويندي؟

هيءَ گاڏي ڪڏهن ڇٽندي؟

هيءَ گاڏي ڪيڏيءَ مهل ڇٽندي؟

هيءَ گاڏي ڪيڏيءَ مهل ويندي؟

مون کي فرسٽ ڪلاس جي ٽڪيٽ

وٺڻي هئي.

مون کي سليپر گهرجي.

مون کي سليپر رزرو ڪرائڻو هو.

ڪابه سيٽ خالي ڪانه هئي.

(گارڊ جهنڊي ڏيکاري آهي)

سنگل ڊائون آهي.

گاڏي ڇُري آهي.

گاڏي هلي ٿي.

گارڊ جهنڊي ڏيکاري آهي.

سبق چوٿون

مفرد (سادا)، مرتب ۽ مرڪب جملا ملاحظو ڪريو:

(الف) مفرد / سادا جملا:

(١) هي گهوڙيو آهي.

(٢) پيالي جو رنگ سائو آهي

(٣) مون کي سون جي زنجير وٽي آهي.

(۴) مان شاگرد آهيان.

(۵) بس اچڻ واري آهي.

(٦) بس اچي ويئي.

(٧) بس نڪري ويئي.

(٨) بس رواني ٿي ويئي.

(٩) مان هتي گهڻي دير کان بيٺو آهيان.

(١٠) مان هتي گهڻي دير کان بيٺل آهيان.

(١١) رشيد کي ٻه ڀائر آهن.

(١٢) ريڊيو جي قيمت چوڏهن سو روپيا آهي.

(١٣) هن ڪتاب جي پڙهڻ ۾ مون کي ٻه کن هفتا لڳندا.

(١۴) مون کي تيار ٿيڻ ۾ هڪ ڪلاڪ لڳندو.

(١۵) ريل گاڏيءَ جي پهچڻ ۾، اڃا هڪ ڪلاڪ دير آهي.

(١٦) مون وٽ ٻه ڪتاب آهن.

(١٧) منهنجي هٿ ۾ ٻه ڪتاب آهن

(١٨) هيءَ منهنجي پيءُ جو دوڪان آهي.

(١٩) اهو ڪتاب اسان جي اسڪول ۾ ڪونہ پڙهايو ويندو آهي.

(٢٠) اِهو ڪتاب اسان جي اسڪول ۾ پڙهايو ڪونہ ويندو آهي

(٢١) هُو صبح جو ائين لڳي اٿندي آهي.

(٢٢) هُو صبح جو ائين وڳي اُٿندو آهي

(٢٣) اڄ سومر جو ڏينهن آهي.

(٢٤) هي سڀ ڳڏجي اسڪول ويندا آهن.

(٢٥) اسين سڀيئي ٻن سالن کان ڳڏجي اسڪول ويندا آهيون.

(٢٦) آءٌ ائين ڪلاس ۾ پڙهندو آهيان.

(٢٧) آءٌ ڏهين ڪلاس ۾ پڙهندي آهيان.

(٢٨) آءٌ اسڪول ويو هوس.

(٢٩) آءٌ اسڪول وڃان پيو.

(٣٠) تنهنجو ياءُ ڪٿي آهي؟

(٣١) هيءَ زنجير ڪيتري جي آهي؟

(٣٢) هن زنجير جي قيمت ڪيتري آهي؟

(٣٣) هيءَ زنجير ڪيتري ۾ ملندي؟

(٣٤) اوهين ڇا ڪندا آهيو؟

(٣٥) اوهين ڪهڙو ڪم ڪندا آهيو؟

(٣٦) اوهان جو پيءُ ڇا ڪندو آهي؟

(٣٧) اوهين ڪيترا ڀائر ۽ ڀينرون آهيو؟

(٣٨) اوهين، اسڪول ۾، ڪيترا ڇوڪرا ۽ ڇوڪريون آهيو؟

(٣٩) بس ڪڏهن ايندي؟

(٤٠) بس ڪيڏيءَ مهل ايندي؟

(٤١) بس ڪيتري لڳي ايندي؟

(٤٢) بس ڪيتري وڳي ويندي؟

(٤٣) بس جي اچڻ ۾ ڪيتري دير آهي؟

(٤٤) بس جي پهچڻ ۾ اڃا ڪيتري دير آهي؟

(٤٥) بس جي اچڻ ۾ ڪجهه وقت لڳندو؟

(٤٦) تنهنجي پيءُ جو پگهار ڪيترو آهي؟

(٤٧) تنهنجي هٿ ۾ ڇا آهي؟

(٤٨) تنهنجي هٿ ۾ ڪهڙي شئي آهي؟

(٤٩) ڪلهه تومان جي گهر ڪير هو؟

(٥٠) ڇا ٻئي ڀائر اسڪول ڏانهن ويندا آهن؟

(٥١) ٻئي ڀائر اسڪول ڏانهن ويندا آهن، ڇا؟

(٥٢) ڇا، تنهنجي ڌيءَ اسڪول ڪانه ويندي آهي؟

(٥٣) تنهنجي ڌيءَ اسڪول ڪانه ويندي آهي، ڇا؟

(٥٤) خالد صبح جو ڪيتري لڳي اٿندو آهي؟

(٥٥) خالد رات جو ڪيتري وڳي سمهندو آهي؟

(٥٦) اڄ ڪهڙو ڏينهن آهي؟

(٥٧) ناصر، تون هت ڪلاڪ کن کان ڇا وينو ڪرين؟

(٥٨) عزيز، تون هت ڪلاڪ کان ڇا وينو ڪرين؟

(٥٩) ڪنول ۽ فرزانه، اوهين ٻئي اجاتائين ڇا ويٺيون ڪريو؟

(٦٠) ڪنول ۽ فرزانه، اوهين ٻئي اجا هت ڇا ويٺيون ڪريو؟

(٦١) اڪبر، تون سياڻي اسڪول ڪونہ ويندين؟

(٦٢) اڪبر، تون سياڻي اسڪول ڪونہ ويندين، ڇا؟

(٦٣) اڪبر، ڇا، تون سياڻي اسڪول ڪونہ ويندين؟

(٦۴) اڪبر، سياڻي تون اسڪول ڪونہ ويندين؟

(٦۵) مان ڪهڙو نہ تيز پڙهان ٿو!

(٦٦) هي ڪهڙو نہ سهڻو پکي آهي!

(٦٧) هي پکي ڪهڙو نہ سهڻو آهي!

(٦٨) تون ڪهڙو نہ هوشيار آهين!

(٦٩) تنهنجو پٽ ڪهڙو نہ ذهين آهي!

(٧٠) هي ڪهڙو نہ گدلو ٻار آهي !

(٧١) وڃ.

(٧٢) نہ وڃ.

(٧٣) وڃ نہ !

(٧۴) نہ، نہ وڃ.

(٧۵) نہ، وڃ نہ !

(ب) مرتب جملا ملاحظو ڪريو:

(١) جي هُو اچي ها، تہ مان خوش ٿيان ها.

(٢) جي هو ايندو تہ مان خوش ٿيندس.

(٣) جي مون کي خبر پوي ها، تہ مان توهان کي ضرور ٻڌايان ها.

(۴) جتي تون ويندين، تتي مان تو سان گڏ هلندس.

(۵) جتي ٻار هوندا، تتي گوڙ ضرور ٿيندو.

(٦) جتي پار هوندا، اتي گوڙ ضرور ٿيندو.

(٧) جيڏانهن اسين وڃون ٿا، تيڏانهن هوَ نٿا هلن.

(٨) جتي پهرين ننڍا دوڪان هوندا هئا، اتي هاڻ وڏا دوڪان ٺهي ويا آهن.

(٩) جيڏانهن توهين وڃو ٿا، تيڏانهن هُوءَ به هلي ٿي.

(١٠) جيئن هُو چوي، تيئن ڪر.

(١١) جيئن هُو چوي، تيئن ڪج.

(١٢) جڏهن تون ويندئين، تڏهن هُوءَ به پهچندي.

(١٣) جڏهن توکي اطلاع ملي، تڏهن گهر وڃج.

(١٤) جڏهن مان آفيس پهتس، تڏهن مون کي اها خبر پيئي.

(١٥) جڏهن کيس انعام مليو، تڏهن هُو ڏاڍو خوش ٿيو.

(١٦) جيئن مان توهان کان پڇان، تيئن توهين جواب ڏجو.

(١٧) جيئن هُو توکي چوي، تيئن تون ڪر.

(١٨) جيئن هن پڇيو، تيئن ئي مون جواب ڏنس.

(١٩) جڏهن تو راند پئي ڪئي، تڏهن رضيه ڇا پئي ڪيو؟

(ت) مرڪب جملن مان ڪي ملاحظ ڪريو:

(١) اتي پيا به ماڻهو هئا يا رڳو اوهين هئا.

(٢) سڀ کان پهرين هن ميڻ بتيون ٻاريون ۽ پوءِ ڪيڪ ڪٽيائين.

(٣) اهو ڪاڏي سان گڏ پيٽ ۾ ويندو آهي ۽ بيماري پيدا ڪندو آهي.

(٤) مان، اوهان جي صلاح مَنَ سان لڳائيندس ۽ روزانه پڙهندس.

سبق پنجون

(الف) ڪي پئراگراف ملاحظي ۽ مشق لاءِ ڏجن ٿا:

(۱) اڄ ڪلهه جا ٻار ڏاڍا لاپرواهه آهن. روڊ تي سائيڪلون تڪيون هلائيندا آهن، جيتوڻيڪ کين خبر آهي ته روڊ تي سائيڪل آهستي ۽ کاٻي پاسي هلائبي آهي، پر سندن مائٽ به ڌيان نٿا ڏين. جيڪڏهن کين سمجهائبو ته هو ضرور چوڻ مڃيندا. اها ته اسان جي ٻارن جي خاص خوبي آهي.

(۲) دراصل جنهن کي سکڻ جو چاهه هوندو آهي، تنهن لاءِ ڪوبه مضمون سکڻ ڏکي ڳالهه ڪانهي. هڪ ٻئي جون ٻوليون سکڻ ته تمام سٺي ڳالهه آهي. ٻوليءَ جي ذريعي ماڻهو هڪ ٻئي کي سمجهي سگهن ٿا، ۽ هڪ ٻئي جي تهذيب، تمدن ۽ تاريخ کان واقف ٿين ٿا. جنهن ڪري محبت ۽ يڪجهتيءَ ۾ واڌارو ٿئي ٿو.

(۳) پهرين مان سمجهندو هوس ته شهري زندگيءَ ۾ سک ۽ آرام گهڻو هوندو آهي، پر هت رهڻ کان پوءِ مون ڏٺو آهي ته هت هر هنڌ ماڻهو ڊوڙندا ۽ ڀڄ ڀڄان ڪندا ڏسبا آهن. سڀ بي چين ۽ بي آرام پيا لڳندا آهن. هلنديءَ بس مان لهڻ، هتي لاءِ سولي ڳالهه هوندي آهي. کين پنهنجي جان جي به پرواهه ڪانه هوندي آهي.

(۴) خبر ئي ڪانه پوندي هئي ته رات ڪيئن گذري ويئي. اسرَ جو امڙ اٿي، جنڊ پيهندي هئي، ۽ مٺي آلاپ ۾ اوراڻا ۽ لوليون ڳائيندي هئي؛ پوءِ ٻيا ٻاتي اٿندا هئا. مان امڙ جي مدد ڪندي هيس. جنڊ پيهڻ واري ڪرت کان واندي ٿي، امڙ ڏڌ ولوڙي، مکڻ ڪڍندي هئي؛ ڪوسي ڪوسي ڍوڍي تي مکڻ رکي، سڀني کي ڏيندي هئي. اُن کان پوءِ بابو ٻنيءَ تي ويندو هو، ۽ ٻنيءَ جو ڪم ڪار لاهي، شام جو گهر موٽي ايندو هو.

(۵) پهرين مون به سوچيو هو ته ڳوٺ ۾ ڇا هوندو؟ غريب هاري ۽ مزور رهندا هوندا. رمضان به ڪنهن جهوپڙيءَ ۾ رهندو هوندو. اُتي اسين ڪيئن رهي سگهنداسين؟ پر سڄو هفتو ڪيئن گذري ويو، تنهن جي خبر ئي ڪانه پيئي!.

سبق ڇهون

(الف) اردوءَ يا انگريزيءَ ۾ ترجمو ڪريو:

(i) ڪيڏانهن ٿو وڃين؟

(ii) گهمڻ ٿو وڃان / گهر ٿو وڃان

(iii) وري ڪڏهن ايندين؟ / وري ايندين ڪڏهن ؟ / ڪڏهن ايندين وري؟

(IV) ايندين نه، وري؟ / وري ايندين نه؟ / وري نه ايندين؟

(V) جلدي ايندس / سگهو ايندس.

(VI) ها! سگهو موٽج / سگهو اچج / جلدي اچج.

(VII) ڪو ڪم آهي. / ڪو ڪم آهي؟ / آهي ڪو ڪم؟ / ڪم آهيم. / ڪم اٿم.

(VIII) ها! تو سان ڪو ڪم اٿم. /ها، ڪو ڪم اٿم توسان./ها، اٿم ڪو ڪم توسان.

(IX) ڪا ڳالهه ٻڌائيندوسانءِ./ ٻڌائيندوسانءِ ڪا ڳالهه. / ڳالهه ٻڌائيندوسانءِ ڪا.

(X) توکي ڪا ڳالهه ٻڌائڻي اٿم./ ڪا ڳالهه ٻڌائڻي اٿم توکي./ ٻڌائڻي اٿم ڪا ڳالهه توکي.

(XI) هاڻ ٿي ٻڌايوم. / هاڻ ٿي ڪٿي ٻڌايوم. / ٻڌايوم ڪٿي هاڻ ٿي.

(XII) هاڻي ٿي ڏيکاريوم / ڏيکاريوم هاڻي ٿي .

(XIII) نه نه ! اهڙي ڪا ضروري ڳالهه ڪانهي. / ضروري ڳالهه ڪانهي، اهڙي ڪا.

(XIV) پوءِ ٻڌايوم ڇون ٿا؟ / ٻڌايوم ڇو نٿا پوءِ؟ / ڇو نٿا ٻڌايوم، پوءِ.

(XV) ٻڌايوم نه! نه ٻڌايوم.

(XVI) ٻڌائيندو سانءِ، تڪڙ ڪانهي.

(XVII) هُن ڪان منهنجي باري ۾ پڇيو هوو؟

(XVIII) منهنجي باري ۾ هن ڪان پڇيو هوو؟ / پڇيو هوو هُن ڪان منهنجي باري ۾؟

(XIV) پڇيو هومانس.

(XX) وٽس ڇا آهي؟ / ڇا آهي وٽس ؟ / وٽس ڇا نہ آهي! / آهي ڇا وٽس!

(XXI) وٽس ڪجهہ بہ ڪونهي./ڪجهہ بہ ڪونهي وٽس!/ڪونهي نہ وٽس ڪجهہ !

(ب) اردوء ۾ انگريزيء ۾ ترجمو ڪريو:

(i) چئو. /چواءِ. / چواراءِ.

(ii) چئينم. / چوائينم. / چوارائينم.

(iii) چئينس. / چوائينس. / چوارائينس.

(IV) چئوس. / چوايوس. / چوارايوس.

(V) چئونِ. / چوايونِ. / چوارايونِ.

(VI) چيومانس. / چوايومانس. / چوارايومانس.

(VII) چيومانِ./چوايومانِ./چوارايومانِ.

(VIII) اچج.

(IX) اچجو.

(X) لک. / لکاءِ. / لکاراءِ.

(XI) لکارائيندس.

(XII) هاڻ هلنداسين.

(XIII) هَليو هل.

(XIV) خَط لِکيُوَ؟

(XV) بتي گل ڪر.

(XVI) اڪيون ڪڏهن ڇڏيندو سانءِ.

(XVII) ڏاڍيون ڀوتيون پڙهايائينس.

(XVIII) ڏينهن جا تارا ڏيکاري ڇڏيائونِ.

(XIX) پاڻي نہ ولوڙ.

(XX) وساري ڇڏينس.

(XXI) ڀيرن ڪان پيو ڀير گهرين!

(XXII) هن اڪيون ڦيري ڇڏيون آهن.

(XXIII) هُو گلم جو توبچي آهي.

(XXIV) هن کي گلن چاڙهڻ جي ڪري سزا ملي.

(XXV) پڪ اٿم. / پڪ اٿئون. / پڪ اٿس. / پڪ اٿوَ. / پڪ اٿن.

(XXVI) ڪتاب پڙهي ورتءِ ؟

(XXVII) شاهہ جو رسالو پڙهيو اٿيئي؟

(ت) هيٺين خانن ۾ ڇڏيل خالي جايون پُريو:

سنڌي	اردو	سنڌي	اردو
موڪليومانِ.	———	———	مین نے اُن سے پوچھا.
جهڙا ڪانوَ تهڙا ٻچا.	———	———	ھم نے سنا ھے
———	سینگ	سلام ڪيائونِ	———
وٽن	———	———	میرے پاس آیا تھا.
———	گردن	هن جي ڳالھ ٻڌي آءُ باھ ٿي ويس	———
تڏو ڪڻائڻ	———	ڇو دل لاٿي اٿيئي؟	———
پاڻي ولوڙڻ	———	———	تو بھی رانی میں بھی رانی کون
———	غصہ میں بدحواس ھونا	———	بھریگا پانی
ڏيکاريونِ.	———	لڪارايوسونءِ	کون بتائیگا اُس کو؟
سلام ڪَيُوَ.	———	گهر ۾ ڪاريءَ وارا ڪک هُئانِ	———

سبق ستون:

(الف) سندھی میں ترجمہ کیجئے:

(i) یہ اچھا لڑکا ھے.

(ii) اس پھول کا رنگ سرخ ھے.

(iii) یہ میری بہن کی کتاب ھے.

(iv) اس مٹکے میں پانی نہیں ھے.

(v) گھوڑے کے بچے کو بچھڑا کہتے ھیں.

(vi) کراچی، حیدرآباد سے بڑا شھر ھے.

(vii) حیدرآباد کی راتیں فرحت بخش ھوتی ھیں.

(viii) یہ میری خالہ کا لڑکا ھے.

(ix) یہ میرے ماموں زاد بھائی ھیں.

(x) اوکھلی میں سر دیا تو موسل سے کیا ڈر.

(xi) آج پیر کا دن ھے.

(xii) میں کب آؤں؟

(xiii) صبح کو جلدی آنا.

(xiv) ھم سب دو دن کے اندر آجائینگے.

(xv) بازار سے تازہ پھل لاؤ.

(xvi) لڑکے کتاب پڑھتے ھیں.

(xvii) صبح کا بھولا شام کو گھر آجائے اُسے بھولا نہیں کہا جائے گا.

(xviii) اس کا دل بڑا ھے.

(xix) آج بہت ھی اچھا موسم ھے.

(xx) سب لوگ سندھی سیکھینگے.

(xxi) میرے دوست نے یہ کہانی نہیں پڑھی.

(xxii) اگر مجھے معلوم ھوتا تو اس کی ضرور مدد کرتا.

(xxiii) آج کل دیہات میں بھی لوگ روزانہ T.V دیکھتے ھیں اور ریڈیو سنتے ھیں.

xxiv) لڑکا پڑھتے پڑھتے سوگیا.

(xxv) درزی سے کپڑے سلواؤ.

(xxvi) روٹی شوٹی کھایا کرو.

(ب) سنڌيءَ ۾ ترجمو ڪريو:

(i) یہ کیا ہے؟/ یہ کیا ہیں؟/ یہ ہیں کیا؟
(ii) آپ کون ہیں؟
(iii) آپ کو کیا چاہیئے؟
(iv) یہ کون ہے؟
(v) آپ کے چچازاد بھائی کا نام کیا ہے؟
(vi) آپ کیا کرتے ہیں؟
(vii) اس لڑکی کو کیا چاہیئے؟
(viii) آپ یہ وزن اٹھا سکتے ہیں؟
(ix) آپ میری مدد کریں گے؟
(x) آپ کا گھر کتنا دور ہے؟
(xi) اُن کو کیا چاہیئے؟
(xii) اس کی کیا قیمت ہے؟
(xiii) اس کو پینے کون دیگا؟
(xiv) میں آپ کی کیا مدد کروں؟
(xv) ھم کون ہیں؟
(xvi) یہ لڑکی آپ کی کیا لگتی ہے؟
(xvii) ان میں سے آپ کا بھائی کون ہے؟
(xviii) یہ کتاب کس کی ہے؟
(xix) میرے ہاتھ میں کیا ہے؟
(xx) میرے ہاتھ میں کونسی چیز ہے؟
(xxi) گھر میں کوئی ہے؟
(xxii) کیا آپ نے مجھے وہاں دیکھا تھا؟
(xxiii) آپ نے مجھے وہاں دیکھا تھا کیا؟
xxiv) آپکو چاہئے کیا؟
(xxv) اس حالت میں آپ کی کون مدد کریگا؟
(xxvi) کیسے آنا ہوا؟
(xxvii) یہ بچہ کون سی جماعت میں پڑھتا ہے؟
(xxviii) آپ کے ساتھ کوئی آیا ہے؟

(xxix) آپ کے ساتھ کون آیا ہے ؟

(xxx) میں نے آتے میں یہ کیا کیا؟

(xxxi) تم کیا کر رہے ہو؟

(xxxii) اُس کی طبیعت کیسی ہے ؟

(xxxiii) میرے پاس کتابیں نہیں ہیں.

(xxxiv) کیا آپ کے پاس کچھ بھی نہیں؟

(xxxv) میں نے کھانا نہیں کھایا/ میں کھانا نہیں کھاتا.

(xxxvi) میں کھانا کھا نہیں سکتا.

(xxxvii) یہ ٹوپی میرے بھائی کی نہیں ہے.

(xxxviii) اونٹ کے بال نرم نہیں ہوتے.

(xxxix) دودھ کا دودھ اور پانی کا پانی.

(xxxx) کھانے کی میز پر چھینکنا اچھی عادت نہیں.

(xxxxi) لیجئے مت بھائی، لیکن دیکھئے تو سہی.

سبق ائون

(الف) هنن تصويرن کي سامهون رکي، اُنهن مان ڪهاڻي جوڙيو:

(ب) هيٺين موضوعن تي سنڌي زبان ۾ ننڍا ننڍا مضمون لکو:

ماڪيءَ جي مک - ڳئون - نم جو وڻ - اسان جو گهر- منهنجو ڳوٺ - ريلوي اسٽيشن - ٽپالي - باغ جو سير - چانڊوڪي رات - ماءُ- سورج مکيءَ جو گل - سانوڻ جي موسم - علم دولت آهي- وڏن جو ادب ڪريو - رواداري- ريڊيو- ڪمپيوٽر.

سبق نائون

(الف) اوهان جي حد جي آسپاس چورن ۽ ڌاڙيلن ظلم باري ڏاڍو آهي، حد جي بالاواسطيدار آفيسر کي خط لکي اُن جو توجهہ ڇڪايو ۽ ڪيس ناهي موڪليو.

(ب) سنڌيءَ ۾ پنهنجي دوست کي خط لکو ۽ کيس مڪليءَ جي تاريخي آثارن جي باري ۾ ٻڌايو.

(ت) توهان جي دوست جي ماءُ مري ويئي آهي. کيس خط لکي، ساڻس همدرديءَ جو اظهار ڪريو.

(ث) اوهان جي شهر ۾ ٻارڻ واري گئس موجود ڪانهي. سيني شهرين جي صحيحن سان، گئس جي واسطيدار آفيسر کي درخواست ڪريو.

سبق ڏهون

(الف) اوهان جي ڳوٺ کي لنگهندڙ شاهہ راهہ سان ملائڻ لاءِ، ڳوٺ کي لنڪ روڊ (link Road) ڪونهي. ڳوٺاڻن طرفان، واسطيدار ايجنسيءَ جي سربراهہ کي، لنڪ روڊ ٺهرائي ڏيڻ لاءِ، ڳوٺاڻن طرفان درخواست لکو.

(ب) اوهين سدرن الدس گئس ڪمپني حيدرآباد ۾ هڪ واسطيدار عملدار آهيو. اوهان وٽ، ڳوٺ جي رهاڪن طرفان، گئس جي مهيا ڪرڻ لاءِ درخواست آيل آهي. انهيءَ درخواست تي اوهين پنهنجي بالا آفيسر کي ڳوٺاڻن جي درخواست تي سفارشي نوٽ هڻو، جنهن ۾ اُن ڳوٺ لاءِ گئس جي منظوريءَ جي باري ۾ لکو.

يونٽ ويهون

سبق پهريون

(الف) هيٺيان دفتري لفظ سمجهايو، جيڪي دفترن جي روزانه ڪاروبار لاءِ ڪم آڻيا آهن:

تپيدار، تپو، ديهه، مختيارڪار، محال ڪاري، ڪمدار، ڪڙمي، ڪمي، هاري، لاپو، ڏلَ، رسائي، سيلابي پوک، آب ڪلاٽي، باراني پوک، جرسب، پارو، ايڪڙ، پڙو، پني، ڪَپر، ڪنڌي، ٻَنو، ڪَڙيو، واهه، نار، هُرلو، ڪاتو، چوٽ، زال پڇائڻ، ڪارو ڪاري، حلف نامو، ضميمو، ٽياڪر / ثالث، توبخانو، دريافت، ضامن، ڏيوالو، بينچ، موڙي، چوپايو مال، سَندَ / پَروانو، ديواني اپيل، ديواني مقدمو، راضي نامو، تَتُ، شرطي فقرو، معافي، جَتو، خفيه دستاويز، حراست، ضبطي، ڪاپو، حريف، خلاف بياني، ڪَڪڙا، ڪارپت، حلف وفاداري، قبضو، منسوخ، قلو، آڃ، مهتمر دفتر، ڪَڙ، نسب نامو، ذاتي اثاثو، ذاتي ڪاتو، رنگروٽ، بحالي، جواب جو جواب / رد جواب، ريزڪي، سرمايو، جوابدار، ماليت، تخفيف، حقدار، پڪو رستو، هَٿَ ڪَسَ، چالو حساب، خانہ تلاشي، فتنہ انگيز، فوقيت، بينڪ، رَدُ، زمين جي زرخيزي، خطري جو اطلاع، نمونو، تابعداري، مدي خارج، عذاب، ٽانڊيءَ تپڻو، خالص، سرنگ، يگانو، گمنام، لاپته، ٽڪا هڻڻ، هتيار، ڪڪ پن، ٻٽاٽو، اڏوهي، چاڻي واٽي، قصور وار، قمري سال، دائرو ۽ اپراسو ڏيڻ.

سبق پيو

هينين دفتري لفظن جا سنڌيءَ ۾ نعم البدل لکو:

abondoned, abatement, abduction, abetment, abeyance, law-abiding, abolish, abridged form, absconder, absotute, abstract of income, accede, accelerated, promotion, acceptance, according to rules, accredited, accumulated, profit, acquitted, land acquisition officer, a copy is forwarded herewith, administrative approval, admissible, admittance advice, affitiation, aforesaid, age bar, antedate, anticipated savings, appraisement, apprenticeship, area assessed, armoury, arsenal, assent, assessment, asylum, as follows, authority letter, authorization, award, award arbitration, barren, baton, belongings, between the lines, black- mail, censor, certificate of indigence, cognizable, commutation of death sentence, offence, of his own accord, outstanding recoveries, penal, pending receipt of the order, perennial, redress, solvency, statecraft, stated, stipulated period, to carry out execution, to incur liability, to the time of rising of the court, transition, under advive to this office, valuation survey, vested interests, for want of, warning, warrantable, warrant of attachment, waste words, weedy, working people, written memorandum, yearning, yeoman's service, youthful offender.

•

SINDHI LANGUAGE AUTHORITY

سنڌي ٻوليءَ جو بااختيار ادارو

ISBN 969-8194 -15-0